

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra křesťanské výchovy

Ing. Rostislav Balcárek

**Volný čas studentů Gymnázia Zábřeh a Vyšší odborné
školy a Střední školy automobilní Zábřeh**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Helena Pospíšilová, Ph.D.

Obor: Křesťanská výchova

Olomouc 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 31. 10. 2010

.....

Ing. Rostislav Balcárek

Poděkování

Děkuji Mgr. Heleně Pospíšilové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, její vstřícnost, spolupráci a cenné podněty a rady.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1 VOLNÝ ČAS.....	8
1.1 Pojem volný čas.....	8
1.2 Různé pohledy na volný čas, jeho význam.....	9
1.3 Krátký historický náhled.....	12
2 CHARAKTERISTIKY VÝVOJOVÝCH OBDOBÍ PUBESCENCE A ADOLESCENCE.....	18
2.1 Úvod do problematiky dospívajících.....	18
2.2 Charakteristika vývojového období pubescence.....	20
2.3 Charakteristika vývojového období adolescence.....	22
3 VYBRANÍ ČINITELÉ OVLIVŇUJÍCÍ VOLNÝ ČAS MLÁDEŽE.....	28
3.1 Rodina.....	28
3.2 Skupina vrstevníků a kamarádů.....	33
3.3 Působení školy ve volném čase.....	35
3.4 Mimoškolní aktivity a zařízení.....	39
3.5 Média.....	42
4 NABÍDKA VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT V ZÁBŘEHU.....	45
4.1 Kultura.....	45
4.1.1 Kulturní zařízení.....	45
4.1.2 Kulturní organizace.....	48
4.1.3 Muzea a galerie.....	48
4.2 Sport.....	49
4.3 Možnosti výletů ze Zábřehu do okolí.....	50
4.4 Městské informační centrum.....	50

5 VÝZKUM VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT STUDENTŮ GYMNÁZIA ZÁBŘEH A VYŠŠÍ ODBORNÉ ŠKOLY A STŘEDNÍ ŠKOLY AUTOMOBILNÍ ZÁBŘEH.....	52
5.1 Stanovení výzkumného problému.....	52
5.2 Formulace hypotéz.....	53
5.3 Zvolená metoda výzkumu.....	54
5.4 Zkoumaný vzorek.....	58
5.5 Analýza získaných dat.....	60
5.5.1 Složení respondentů podle věku, pohlaví a bydliště.....	60
5.5.2 Disponibilní množství volného času respondentů.....	63
5.5.3 Struktura trávení volného času u respondentů.....	66
5.5.4 Činitelé ovlivňující volný čas respondentů.....	69
5.5.5 Informovanost respondentů o volnočasových aktivitách.....	73
5.5.6 Aktivity, kterých by se respondenti chtěli zúčastnit.....	76
5.6 Vyhodnocení výzkumných otázek a hypotéz.....	85
5.7 Diskuze.....	98
ZÁVĚR.....	101
SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ.....	104
PŘÍLOHA	

ÚVOD

V poslední době slyšíme prakticky denně slovo „krize“, případně „ekonomická krize“. Pro některé je tento pojem odpovědí na nezdary v práci, stává se univerzální odpovědí na naše neúspěchy, mnohdy se odráží i do soukromého života některých lidí. Je však vhodné, položit si otázku po její příčině. Důvodů by se dalo najít jistě mnoho. Nemůže to být právě hodnotový systém, základní postoj k věcem, životní styl? Není na vině malý důraz na výchovu mladé generace k hodnotám, které tvoří základní kameny správného fungování společnosti, jako jsou solidarita, zájem jeden o druhého, kvalita života (nepoměřovaná pouze kvantitou hmotných statků)? Nemůže to být právě zájem dospělých, jak a s kým tráví mladí lidé volný čas, který mají k dispozici? Pro některé z nich je toto slovní spojení balzámem pro duši, jiní si s ním nedokáží poradit a nevědí, co s ním. Mladí lidé mnohdy nevidí dobrý příklad dospělých a kopírují to, co vidí v rodině, ve škole, masmédiích, nevidí dobrý vzor. Jejich rozhodnutí jsou často ovlivňována postoji vrstevníků a nejsou v tomto ohledu schopni s plnou odpovědností volit mezi dobrou a špatnou nabídkou. Z těchto důvodů jsou nezbytné vhodné prostředky k rozvoji mladého člověka ve vyzrálou osobnost s pevnými životními postoji. S touto výchovou je přitom potřeba začít již v útlém mládí, kdy je důležitá emoční stránka, později se zaměřit na informativní charakter tohoto výchovného působení a vzdělávání, které se stane součástí životního směřování mladého člověka.

Diplomová práce se zaměřuje na využívání volného času studentů Gymnázia Zábřeh¹ a Vyšší odborné školy a Střední školy automobilní Zábřeh.² Jedná se o věkovou skupinu mládeže, která prožívá ve svém životě určité změny, spojené s nástupem na střední a následně pak na vysokou školu, případně jiný typ školského zařízení. Někteří se chystají k nástupu do zaměstnání. S těmito změnami souvisí také jiná nabídka aktivit a zájem o ně.

---

¹ Dále jen gymnázia

² Dále jen VOŠŠSA

Strukturálně je tato práce rozčleněna do 5 kapitol. V první kapitole se zabýváme volným časem obecně. Uvádíme, co volný čas je. Nabízíme různé pohledy na volný čas a krátce nehlédneme také do její historie. Ve druhé kapitole nastíníme charakteristiky věkových období pubescence a adolescence. Zmíníme se o specifikách těchto vývojových období. Vybranými faktory, které mají vliv na volný čas mládeže, se budeme zabývat v následující části. Ve čtvrté kapitole uvedeme některé z mnoha možností trávení volného času studentů obou škol v Zábřehu. Na teoretickou část pak navazuje praktický výzkum. Cílem tohoto výzkumu je zjistit, jak mládež obou citovaných škol skutečně využívá svůj volný čas, kolik volného času má k dispozici. Budeme si všímat toho, zda existují rozdíly při volbě volnočasových aktivit studentů gymnázia a studentů VOŠŠŠA, zda má nějaký vliv místo jejich bydliště (vesnice, město), případně pohlaví. Zaměříme se také na činitele volného času. Zajímavou otázkou bude rovněž informovanost těchto studentů o možnostech využívání volného času v Zábřehu. Bude nás zajímat, jaké aktivity jim chybí a čím by se chtěli zabývat, ale nemohou. Pokusíme se nalézt odpověď na otázku, proč se těchto aktivit nemohou účastnit.

1 VOLNÝ ČAS

Obsahem této kapitoly je vymezení pojmu volný čas, uvedeme různé pohledy na volný čas. Krátce nahlédneme do novodobé historie volného času.

1.1 Pojem volný čas

Pro vymezení pojmu volný čas existuje v odborné literatuře mnoho definic a různá vymezení. V naší práci můžeme uvést alespoň některé, které se snaží co nejpřesněji obsáhnout uvedený termín.

„Volný čas je možno chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil.³ Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.“⁴

Domníváme se, že toto vymezení volného času poukazuje na dva aspekty, kterých si zde můžeme všimnout. Na jedné straně vnímáme nutnost času, který musí člověk věnovat době, kdy je „vyňat“ ze svých povinností, které svým způsobem člověka tělesně či duševně vyčerpávají a přichází potřeba obnovit tyto síly. Na druhé straně však tato regenerace sil není jednou z řady činností, ke kterým nás nutí vnější faktory, nebo které si nedobrovolně volíme, abychom splnili předpoklady pro opětný návrat do víru práce či povinností. Tato doba není jen časovým prostorem, který musíme bezpodmínečně něčím zaplnit, abychom kontinuálně pokračovali v započaté práci. Je to čas, který si sami svobodně volíme, čas ve kterém vidíme velký smysl. Není to jen jakési „přechodné období“, ale doba, která nám nabízí vnitřní uspokojení, radost a možnost naplnění našich potřeb a tužeb, aniž bychom byli k tomu nějak nuceni. Svoboda zde hraje důležitou roli.

---

³ Citace uvedena in: PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 13.

⁴ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 13.

Je to tedy čas, „*kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.*“⁵

Někdy bývá volný čas vymezen jako čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních (společenských a individuálních⁶) povinností,⁷ tedy ten čas, který dostaneme jako zbytek odečtením od čtyřicetihodinového disponibilního časového úseku. Dobrovolně se rozhodujeme o činnosti a účasti na ní.

Přesněji a úplněji ho však lze charakterizovat jako „*činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svobodného rozhodnutí a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení.*“⁸

Určitou roli zde tedy plní také očekávání, s čím můžeme počítat, jaký užitek nám přinese pro náš život trávení tohoto času. Je namístě otázka po smyslu volného času. Vnímáme ho jako určitou hodnotu, pro nás významnou nebo bychom se bez něho obešli a bereme ho jako každý jiný čas? Vladimír Spousta (1996) ve své publikaci „*Metody a formy výchovy ve volném čase*“ uvádí, že „*volný čas je hodnotou tehdy, může-li být využit ku prospěchu člověka, jeho osobních kvalit.*“⁹ Odpovědi na citované otázky se pokusíme naznačit dále.

1.2 Různé pohledy na volný čas, jeho význam

Volný čas můžeme zkoumat z různých úhlů. Některé z těchto pohledů si zde uvedeme, protože nám umožní odhalit smysl a význam volného času pro život člověka, pro společnost.

Hledisko pedagogicko-psychologické je důležité zvláště s ohledem na pedagogické působení. Bere v úvahu věk a jedinečnost každého člověka. Zorným

---

⁵ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 13

⁶ HOFBAUER, B. *Zařízení volného času dětí a mládeže*, s. 7

⁷ Tuto teorii uvádí Hofbauer jako tzv. zbytkovou, reziduální teorii volného času, podle něho užívanou zejména v německé literatuře

⁸ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 13

⁹ SPOUSTA, V. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 12

úhlem pohledu je zde ovlivňování volného času vzhledem k individuálním biologickým a duševním potřebám. Toto působení by mělo mít za cíl poskytnout určitou míru jistoty a bezpečí, rozvíjet v mladých lidech dobré společenské vztahy, umožňovat seberealizaci a uplatnění vlastních schopností a dovedností. Má poskytnout prostor pro všestranný rozvoj osobnosti. Množství volnočasových aktivit by nemělo být na úkor kvality.¹⁰

Z pedagogického hlediska má péče o volný čas mládeže dva úkoly. Jedním z nich je výchova ve volném čase. Ta spočívá v bezprostředním naplňování volného času smysluplnými aktivitami. Druhým z nich je výchova k volnému času. Jde o poskytování základní orientace v množství zájmových činností a nalezení té, která umožní seberealizaci a vlastní uspokojení. Zanedbání pedagogického působení může mít nedozírné následky. Narůstající negativní jevy jsou toho důkazem.¹¹

Hledisko sociologické a sociálně-psychologické ukazuje na to, jak činnosti volného času přispívají k utváření dobrých mezilidských vztahů a vazeb. Součástí začleňování jedince do společnosti je vytváření formálních i neformálních skupin, jejichž základem by měl být společný zájem. Sociální prostředí napomáhá ke konkrétnímu způsobu využívání volného času. Svoji roli mají naplňovat rodiče. Pokud dobře neplní svoji úlohu, nezajímají se, kde a jak tráví jejich potomci čas, pedagogičtí pracovníci mohou jen zčásti zastat jejich výchovné působení. Vzhledem k specifikám tohoto vývojového období se toto začleňování jedince do společnosti nemusí vždy dobře dařit. Mládež se pak může dostat do negativního vlivu vrstevníků. Zde hrozí velké nebezpečí, že jeho vývoj bude ohrožen sociálně-patologickými jevy, jako jsou vandalismus, drogová či nikotinová závislost, nadměrné požívání alkoholu, agresivita, šikana, sklony k činnostem potlačující práva a svobody ostatních členů společnosti a různé druhy trestné činnosti.¹²

---

¹⁰ Srov. PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 17.

¹¹ Srov. tamtéž, s. 18.

¹² Srov. tamtéž, s. 15.

Politický aspekt bere v úvahu skutečnost, jaký je zájem státu na řešení politiky využívání volného času. Sledujeme vývoj legislativy ve sféře školství, školské politiky. Stát musí dbát při ovlivňování volného času dětí a mládeže na její specifika. Měl by vytvářet funkční systém, ve kterém by nebyly preferovány určité instituce, organizace nebo majetkoprávní vztahy. Na nabídce by se měly podílet jednotlivé subjekty dle vzájemných dohod a využívat státní a obecní zdroje, sponzorské dary.¹³

Stát by měl napomáhat v oblasti zakládání a financování zařízení pro volný čas mládeže, při činnosti organizací, sdružení a spolků pracujících s mládeží. Měl by dále vytvářet vhodné podmínky pro spontánní aktivity mládeže, připravovat profesionální i dobrovolnické pedagogy volného času.¹⁴

Z hlediska ekonomického můžeme volný čas nazírat při zjišťování finančních prostředků investovaných do volnočasových aktivit. Sledujeme, zda se nám vynaložené prostředky alespoň zčásti vrátí. *„Z volného času se stalo odvětví, které je využíváno jak pro výchovnou a vzdělávací činnost, tak komerčně. Průmysl volného času je v tržních ekonomikách samostatným a většinou dobře prosperujícím odvětvím, který však často rezignuje na vzdělávací cíle a kultivaci osobnosti.“*¹⁵

Zdravotně-hygienické hledisko ukazuje na využívání volného času s cílem podpořit zdravý tělesný a duševní vývoj člověka. *„Volný čas je přirozenou součástí života, a proto patří jako přirozená součást do denního režimu každého člověka.“*¹⁶ Sledujeme tedy, jak máme nastavený denní režim s ohledem na výkonnost. Dbáme na hygienu prostředí i sociálních vztahů. Tyto faktory mohou kladně nebo záporně působit na celkové zdraví jedince.¹⁷

---

¹³ Srov. PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 16 - 17.

¹⁴ Srov. tamtéž, s. 16.

¹⁵ PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 15. K takovýmto komerčním organizacím se mohou řadit například hoteliéři, cestovní kanceláře, zábavní parky a centra, výrobce sportovního oblečení. Trendem dneška je také návštěva marketů, jejichž součástí jsou například kinosály, koutky pro děti, stravovací zařízení. „Lákavá“ je nabídka nedělních slev. Takto vzniká kultura super a hypermarketů a společně stráveného sobotního či nedělního prožití volného času.

¹⁶ KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování v pedagogické teorii a v praxi*, s. 79.

¹⁷ Srov. PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A.

Seberealizační funkce poukazuje na aktivní přístup k uspokojení individuálních potřeb, zájmů a schopností v aktivitách podle vlastního výběru. Vyjadřuje možnost formování osobnosti, rozvíjení tvořivosti, motivace, pozitivního vztahu k hodnotám. Důležité je vytvářet vhodné podmínky pro seberealizaci a osobnostní rozvoj ve volném čase.¹⁸

Preventivní funkce vyjadřuje hledisko, kdy je volný čas vnímán jako činitel prevence, ochrany před negativními společenskými jevy. Hodnotné využívání volného času (v zájmové činnosti, při zábavě, rekreaci apod.) má sloužit k předcházení sociálně-patologickým jevům, které jsou v konečném důsledku zaměřeny proti zdraví, rozvoji a společenskému uplatnění dospívajících jedinců.¹⁹

Výčet funkcí a pohledů na volný čas by bylo možné rozšířit o některé další, avšak toto není účelem práce. Je třeba si však uvědomit, aby mladí lidé byli vedeni ke smysluplnému využívání svého volného času jako osobní a společenské hodnotě a dokázali s ní zacházet i v dospělosti.²⁰

1.3 Krátký historický náhled

Počátky vývoje výchovy ve volném čase jsou spjaty se skutečností proměny práce a životního stylu po třicetileté válce. Tehdy bohatší vrstvy obyvatelstva si začaly budovat víkendové domy, ve městech vznikaly různé kluby, kavárny a společnosti dospělých.²¹

Skupiny dělnictva, které vznikaly s rozvojem strojové výroby především v 19. století, usilovaly o postupné zkracování pracovní doby. Práce tvořila podstatnou část dne a byla fyzicky náročná. Pracující volali po větší regeneraci svých sil, po vzdělávání, rozvoji zájmové, sociální a veřejné činnosti. Vznikaly

---

Pedagogika volného času, s. 17.

¹⁸ Srov. KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování a v pedagogické teorii a v praxi*, s. 88.

¹⁹ Srov. tamtéž, s. 88.

²⁰ Srov. tamtéž, s. 93.

²¹ Srov. PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 21.

dělnické domy, odborové i politické organizace, kluby, tělovýchovné, turistické, hudební a divadelní aktivity. Záslouhou lékařů, pedagogů a veřejných pracovníků byly vytvářeny různé typy volnočasových institucí a činností, z nichž některé fungují dodnes.²²

Zpočátku se rozvíjely organizace určené pro dospělé, které se jen částečně zaměřovaly na mládež a děti. Byla zakládána tělovýchovná sdružení, například Sokol (založený v roce 1862). Stavěly se tělocvičny a hřiště za účelem provozování tělovýchovných a sportovních činností. Vznikala loutková divadla, knihovny, rozvíjel se společenský a veřejný život.²³

Později vznikala sdružení a zařízení zaměřená výhradně na děti a mládež. V Anglii to byla od druhé poloviny 19. století YMCA a YWCA (sdružení mladých křesťanských mužů a žen). Počátkem 20. století se šířilo, především zásluhou severoamerického spisovatele Ernesta Thompsona Setona (1860 – 1946) a anglického generála Roberta Baden-Powela (1859 – 1941), skautské hnutí. Vznikaly také klubovny a tábory pro děti a mládež. Specifickými zařízeními volného času pro děti a mládež byly kluby a sportovní zařízení na školách (nejprve v Anglii), dětské zahrádky (v Polsku) pro pobyt na vzduchu a pohybové aktivity. Na přelomu 19. a 20. století vnikaly letní kolonie ve Francii, Německu nebo Rusku.²⁴

Politický a ekonomický vývoj umožnil vznik těchto zařízení především v západoevropských zemích. Vývoj ve střední a východní Evropě byl poněkud opožděn. Řešili se problémy skupin dětí ze sociálně slabých rodin. Byly zřizovány dětské útulky a opatrovny, tábory pro sociálně a zdravotně znevýhodněné. Stát zasahoval do těchto aktivit sporadicky, odpovědnost přebíraly instituce sociální pomoci a dobročinná sdružení.²⁵

V meziválečném období (ve dvacátých a třicátých letech 20. století) byly vytvořeny dva základní modely. V západoevropských zemích fungovala sdružení dětí, mládeže a dospělých, nebo novátorsky uvažující pedagogové. Poprvé se

---

²² Srov. PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 21.

²³ Srov. tamtéž, s. 21.

²⁴ Srov. tamtéž, s. 21 - 22.

²⁵ Srov. tamtéž, s. 22.

rozvinuly domy mládeže a kultury s celostátní působností, ubytovny mládeže, prázdninové kolonie a letní tábory dětí a mládeže. Vytvářely se národní a mezinárodní asociace, jako například Sdružení ubytoven mládeže (od roku 1932).²⁶

Nabyté zkušenosti se začaly analyzovat a vyvozovaly se závěry. Tyto aktivity nabývaly společenského významu. V roce 1936 vznikl ve Francii první sekretariát pro mládež a tělovýchovu, po druhé světové válce dokonce samostatné ministerstvo mládeže a sportu. Druhým modelem byla sdružení a zařízení volného času v bývalém Sovětském svazu. Zde měl velký vliv stát, který tyto aktivity organizoval a měl v této oblasti v podstatě monopol. Vnášel sem prvky ideologie. Takto nastavený systém měl za cíl účinně působit zvláště ve výchovně-vzdělávacích aktivitách, neboť obyvatelstvo bylo mnohde negramotné. Některé aktivity udržovaly lidové tradice a umění, sport přispíval k fyzickému rozvoji mladých lidí. Vznikaly nové typy zařízení s všestranným zaměřením, kterým se říkalo domy pionýrů a mládeže, stanice mladých techniků, přírodovědců, parky oddechu.²⁷

U nás, v tehdejší Československu, se budovaly tělocvičny, sportovní hřiště a stadiony sportovních a tělovýchovných organizací, chaty a trasy turistických oddílů. Rozvíjely se tábory sdružení dětí, mládeže a dospělých. Svoji činnost podporovanou státem rozvíjely také dobročinné organizace, charitativní, sociální a zdravotnická zařízení. Chyběla však ucelená koncepce rozvoje volnočasových aktivit a absentovaly nové typy zařízení zaměřené výrazně na volnočasové a zájmové činnosti.²⁸

Po druhé světové válce docházelo k rychlému rozvoji a rozšiřování obnovených sdružení. Ve státní politice nabývaly stále většího významu. Měnil se obsah a zaměření na více věkových, sociálních a zájmových skupin dětí a mládeže.²⁹

---

²⁶ Srov. PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 22.

²⁷ Srov. tamtéž, s. 22 - 23.

²⁸ Srov. tamtéž, s. 23.

²⁹ Srov. tamtéž, s. 23.

V západoevropských zemích docházelo k rozšiřování sítě stávajících zařízení, které fungovaly v předválečném období, navíc s výraznou legislativní podporou státu. Svůj rozmach zaznamenaly muzea, galerie, zoologické zahrady, planetária, parky zábavy a dobrodružství, moderně technicky vybavené, přibližující tajemství přírody a vesmíru.³⁰

Zároveň s tím se rozvíjela neformální hnutí dospívající mládeže, která byla nespokojena s postavením ve společnosti. V šedesátých letech vystoupila se svou revoltou skupina západoněmeckých mladých. Na toto bylo nutné reagovat a přiblížit se těmto lidem, nacházet nové programy.³¹

Vývoj v tehdejší Sovětském svazu navazoval na předválečné aktivity a zařízení pro děti a mládež. Podobné modely, avšak přizpůsobeny národním podmínkám, se uplatňovaly v jednotlivých socialistických zemích Evropy.

Při školách vznikaly školní družiny (pro děti pracujících rodičů). V našich podmínkách kromě toho fungovaly domy pionýrů a mládeže zaměřené na zájmové aktivity, odborně a výchovně orientované k přípravě na budoucí zaměstnání, životnímu hodnotovému zaměření.³²

Sedmdesátá a osmdesátá léta minulého století jsou v Západní Evropě charakteristická snižujícím se zájmem o účast v zájmových sdruženích, zvyšujícími se životními problémy, nárůstem nezaměstnanosti, agresivitou mladé generace. Tyto skutečnosti vedly k většímu zájmu o sociální prostředí a problémy mladých lidí. V některých zemích došlo k zanedbání významu volného času. Nekladl se na něj takový důraz. Svoji roli sehrála komercializace společnosti, která s sebou nutně přinášela nové spotřebitelské potřeby dětí a mládeže. To vedlo k rozšiřování sítě a vytváření nových typů zařízení se sociálním zaměřením. V této věci bylo nutné přijímat zákony o mládeži a rozvíjet mezinárodní spolupráci (v Radě Evropy, Evropské unii, při poradách ministrů jednotlivých zemí). Vyvinuly se dva přístupy. Jeden z nich se opíral o princip sociálního státu, kde stát vše koncepčně zaštiťoval a v praxi podporoval. Druhý

---

³⁰ Srov. PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 23 - 24.

³¹ Srov. tamtéž, s. 23 - 24.

³² Srov. tamtéž, s. 24.

model byl opačný, zaměřený na decentralizaci a zapojení obcí a prvních rad dětí a mládeže v nich, ve kterých mladí participovali na životě obce.³³

V zemích střední a východní Evropy docházelo k rozšiřování stávající struktury zařízení, ve které se uplatňovala jednotná organizace dětí a mládeže. Pod vedením odborových organizací byly zajišťovány dětské tábory.³⁴

Vývoj v devadesátých letech byl charakterizován evropským integračním procesem, rozšiřováním mezinárodních kontaktů.³⁵

V postkomunistických zemích dochází k výrazným změnám, které se projevují především větší pluralitou v hnutích dětí a mládeže. Činnost v naší zemi obnovily některé organizace s předválečnou tradicí (Junák, YMCA, YWCA) a Česká tábornická organizace (vzniklá koncem šedesátých let a potlačena během normalizace). Docházelo ke vzniku některých nových organizací s různou zájmovou orientací, jako je Hnutí Duha (zaměřená na vztah k přírodě), AMAVET (Asociace pro mládež, vědu a techniku), Folklorní sdružení ČR. Stávající typy volnočasových zařízení, školní družiny a základní umělecké školy pokračovaly ve své činnosti. Domy pionýrů a mládeže byly přejmenovány na domy dětí a mládeže. Nově se tato zařízení zaměřila na spontánní činnosti a vytváření kooperativních vztahů mezi jednotlivými domy dětí a mládeže, a to nejen v rámci ČR. Docházelo k výměně zkušeností na bilaterálních, regionálních i celoevropských setkáních.³⁶

Sdružení a zařízení dětí a mládeže musela reagovat na měnící se podmínky (pronikání konkurenčního prostředí pronikajícího i do volného času mladých). Novými tématy se stávají témata ekologie, počítače a dochází k rozvoji mezinárodních aktivit. Je potřeba brát v úvahu další cílové skupiny, například sociálně handicapované, zdravotně postižené, případně jiná etnika.³⁷

V tomto období se změnila situace dětí a mládeže. U větší části rodin došlo ke zvýšení životní úrovně a ke změně trávení volného času. Tradiční víkendové

---

³³ Srov. PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLÍČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 25.

³⁴ Srov. tamtéž, s. 26.

³⁵ Srov. tamtéž, s. 26.

³⁶ Srov. tamtéž, s. 26 - 27.

³⁷ Srov. tamtéž, s. 26 - 27.

pobyty na chalupách se rozšířily o možnost cestování do zahraničí. Svoji zábavu, ale i poučení mladí nalézají využíváním počítačů. Masové sledování televize způsobilo značné rozšíření nabídky programů. Výsledkem bylo snížení zájmu o práci v kroužcích a v organizacích dětí a mládeže. Jinou příčinou bylo povinné členství v mládežnických organizacích bývalého socialistického zřízení. Mladí lidé již netoužili být po velkých společenských změnách v roce 1989 někde organizováni.³⁸

Současný vývoj mladé generace s sebou přináší řešení naléhavých problémů. Mladí lidé se musejí vyrovnávat s rostoucí nezaměstnaností, negativními závislostmi. K těm můžeme dnes již řadit mimo jiné i závislost na počítačích. Z tohoto hlediska je důležité nabízet těmto lidem mnohotvárnou a pestrou nabídku využívání volného času a jejich participaci na životě své školy nebo obce. Význam a potřeba, společenské docenění zařízení volného času stále roste, vznikají nová zařízení, rozšiřují a modernizují se stávající. Podporu jejich aktivitám poskytují stát, obce, občanská sdružení a celá společnost.³⁹

---

³⁸ PŘADKA, M. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*, s. 7.

³⁹ Srov. PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 28 - 29.

2 CHARAKTERISTIKY VÝVOJOVÝCH OBDOBÍ PUBESCENCE A ADOLESCENCE

V následující kapitole se v úvodu pokusíme v krátkosti nastínit problematiku dospívající mládeže. Budeme se zabývat charakteristikami vývojových období pubescence a adolescence. Uvedeme některá významná specifika těchto důležitých vývojových stupňů v životě člověka.

2.1 Úvod do problematiky dospívajících

Mladá generace některé hodnoty dané společnosti přijímá a dále rozvíjí, jiné naopak odmítá a tvoří si svoje, nové. Právě prosazováním těchto nových hodnot vzniká určité napětí. Společnost může mít menší schopnost a ochotu tyto změny akceptovat. Je proto důležitá participace mládeže na vzdělávacím procesu, který může přispět k dalšímu rozvoji společnosti, lidských zdrojů a celkového potenciálu zemí.⁴⁰

Lze hovořit o období, které se v odborné literatuře nazývá „období dospívání“.⁴¹ „*Je to doba velkých změn. Vytváří se nový člověk.*“⁴² Pro bližší pochopení této životní etapy se pokusíme v další části charakterizovat obě vývojová období.

Tato životní etapa hraje nezastupitelnou roli, poněvadž u každého takového člověka, jak již bylo zmíněno, dochází k mnoha změnám. Postupně přechází z období dětství, které bylo charakterizováno velkou závislostí na rodičích a lidech kolem sebe. Děti vyžadovaly hodně pozornosti, prožívaly období her, takřka bezstarostnosti a byly maximálně závislé na dospělých. Za mnohé věci a své konání nebyly přímo zodpovědné. U dospívání jde z biologického hlediska o životní období, které je na jedné straně ohraničeno

---

⁴⁰ Srov. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 125.

⁴¹ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 138.

⁴² ŠPIDLÍK, T. *Prameny světla*, s. 47.

prvními známkami pohlavních změn, růstovým progresem a na straně druhé dovršením pohlavní zralosti a dokončením růstu.

Současně s biologickými změnami dochází k řadě psychických změn, charakteristických pudovými tendencemi, které chtějí být naplněny. Toto období je obdobím emoční lability a zároveň nástupem vyspělého (formálně abstraktního) myšlení, jež dosahuje svého vrcholu.

Do jisté míry přichází na řadu nové sociální zařazení, mění se úloha jedince ve společnosti.

Tyto trojí změny, tělesná, psychická a sociální probíhají do jisté míry současně a ve vzájemné závislosti. Významnými se stávají faktory sociální, kulturní a ekonomické. Nezastupitelnou roli zde mají také postoje a názory rodičů, učitelů, vychovatelů a dalších, pro jedince významných osob.⁴³

„Čas dospívání přináší zrání tělesné a psychosexuální, rozvoj inteligence, schopnost introspekce a krizi vnějších autorit.“⁴⁴

Je pochopitelné, že tyto změny probíhají u každého jednotlivce, vzhledem k jeho originalitě a neopakovatelnosti, odlišně. Nelze, s ohledem na skutečnost jinakosti a příslušných genetických dispozic a vlivů různých sociálních prostředí a vlivů přesně časově, ani kvalitativně dopředu tyto změny stanovit.

Je tedy zřejmé, že u mnohých dospívajících dochází mezi již uvedenými změnami k určitým individuálním rozdílům.

V podmínkách dnešní průmyslově vyspělé společnosti můžeme hranici dospívání vymežit na období od 11 (12) let do zhruba 20 (22) let. Je přitom rozdíl mezi jedenáctiletým (skoro ještě dítětem) a dvacetiletým (skoro dospělým). Z tohoto důvodu bývá citované období dále členěno. Nejčastější členění je na období pubescence a adolescence.⁴⁵ Pro bližší pochopení této životní etapy se pokusíme v další části charakterizovat obě vývojová období.

---

⁴³ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 138.

⁴⁴ SMAHEL, R. *Učitel a jeho žáci*, s. 4

⁴⁵ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 139

2.2 Charakteristika vývojového období pubescence

Pubescenci můžeme rozdělit na dvě fáze: fázi prepuberty a fázi vlastní puberty.

Fáze prepuberty (první pubertální fáze) začíná prvními známkami pohlavního dospívání a končí první menstruací (u dívek) a prvním výronem semene – noční pulací (u chlapců). Trvá zhruba od 11 do 13 let (u dívek), u chlapců o jeden až dva roky později.⁴⁶

Nástup puberty se vyznačuje postupným rozvíjením logického a abstraktního myšlení, citovou zranitelností, náhlými, nečekanými změnami nálad, přecitlivělostí. Mění se také zájmy těchto jedinců. Dochází k formování mravní odpovědnosti a vědomí, prožívání nespravedlnosti, dobrého pocitu z pomoci slabšímu. Z biologického hlediska rychlý růst narušuje pohybovou koordinaci, tělesný i duševní rozvoj je v tomto údobí nerovnoměrný. Vyskytuje se zde potřeba větší pohybové aktivity, jejíž absence by mohla vést k neklidu a neposednosti.⁴⁷

Dochází také k tomu, že se takovýto člověk dostává do vlivu svých vrstevníků, začíná být více kritický ke svému okolí. Klesá ochota podřizovat se autoritě, postupně dochází k odpoutávání se od rodiny.⁴⁸

Fáze vlastní puberty (druhá pubertální fáze) následuje po skončení prepuberty a trvá do dosažení reprodukční schopnosti.⁴⁹

Období puberty je provázeno opravdu bouřlivým rozvojem citové oblasti. Na vrcholu vývoje je myšlení a další poznávací funkce. Dochází k vytváření vlastních názorů, postojů, mnohdy odlišných od mínění autorit. Plně rozvinuté se jeví představivost, pozornost, paměť. Takovýto člověk je plný nejistot o sobě, takzvaně se hledá, pochybuje o své osobě. Fyzické a duševní zrání je velmi bouřlivé, což má za následek změnu chování, střídání nálad.⁵⁰

Domníváme se, že v tomto věkovém období je těžké (z pohledu dospělého člověka) získat si důvěru, navázat přátelský vztah, vést dotyčného k větší

---

⁴⁶ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 139.

⁴⁷ Srov. HÁJEK, B. a kol. *Děti, vedoucí, volný čas*, s. 18.

⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 18.

⁴⁹ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 139.

⁵⁰ Srov. HÁJEK, B. a kol. *Děti, vedoucí, volný čas*, s. 18.

samostatnosti, vidět věci a svět kolem sebe v pozitivním světle. Tento potřebuje určité uznání, pocit bezpečí. Myslíme si, že je rovněž důležitý individuální přístup a volba vhodných prostředků k správnému životnímu nasměrování a ujištění, že jeho život a to, co dělá, má smysl (hlubší, než by se v jeho věku mohlo jevit).

Podle našeho názoru se pubescenti ve zvýšené míře začínají zabývat sami sebou, hledají svoji identitu, svoje místo ve společnosti, snaží se rozpoznávat svoje vlastnosti. Jedinci se vyznačují malou sebeúctou, proto mohou být snadno zranitelní. Neumějí dát najevo svůj pocit poníženosti. Přesto však mají cit pro to, že se děje nějaká nespravedlnost nebo křivda. K sebepoznání využívají diskuse především mezi svými vrstevníky, případně s autoritami.⁵¹

K přijetí sebe sama a nalezení vlastních hodnot a vlastností hraje důležitou roli skupinová identita. Jde o to, zda skupina, do které se tito mladí chtějí přičlenit, je přijme. Pokud tomu tak je, pak dochází k přijetí určité normy chování, pravidel této skupiny. Znamená to také v životě těchto mladých, že dochází k postupnému osamostatňování se. Role, kterou mají plnit, se v průběhu života mění. Tato změna je ovlivněna tělesným vývoje a schopností hypotetického myšlení. Větší význam kladou na názory svých vrstevníků ve skupině, než na mínění členů své vlastní rodiny. Názory dospělých jsou často odmítány a vytvářejí si svůj vlastní názor, svůj způsob komunikace, uplatňují slangové výrazy, kterým mnohdy rozumějí pouze členové jejich skupiny. Výrazové prostředky se zde vyznačují teatrálností, zkratkovitostí, hlučností. Z důvodu vytváření si výhodné a co nejlepší pozice, případně v rámci potřeby budoucího osamostatnění, si (alespoň na proklamativní úrovni) vytvářejí svoje vlastní pravidla a alespoň dočasně se odpoutávají od rodiny a společnosti.⁵²

Mění se také vztah pubescentů k výsledkům, kterých dosahují ve škole. Toto vnímají jako hodnotu dospělých. Mají tendenci v přípravě na vyučování polevovat a nevyvíjet takové úsilí. Snaží se vyhybat nepříjemnostem a nepřijímat náročnost, která je na ně kladena v jednotlivých vyučovacích předmětech,

---

⁵¹ Srov. VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*, s. 63.

⁵² Srov. tamtéž, s. 63 – 64.

zpochybňují kvalitu a význam učební látky pro jejich uplatnění v životě. Je pro ně zbytečné věnovat se v tak velké míře jednotlivým předmětům. Starší žáci nejsou ochotni respektovat názory učitelů. Jejich formální autorita je odmítána a je přijímáno to, co jim imponuje. Kladou důraz na skutečnost, že mohou být bráni jako rovnocenní partneři a ne jako ti, kterým se něco vnucuje a musejí plnit úkoly, které jsou po nich požadovány.⁵³

Jak již bylo zmíněno, důležitou roli v rozvoji osobnosti v tomto vývojovém stádiu hrají vrstevnické skupiny. Vrstevníci se zde stávají jakýmsi neformálními autoritami, na rozdíl od učitelů, kteří jsou autoritami formálními. Důležitým je zde pocit sounáležitosti a schopnost být jeden druhému kamarádem. Přátelství je považováno za vyšší stupeň společenských vztahů, obsahující v sobě prvky určité intimity, důvěrnosti, věrnosti, vzájemnosti, možnosti svěřit se jeden druhému, sdělovat si vzájemně svoje určitá tajemství, která zůstanou jen mezi členy skupiny a nebudou nikým prozrazena a povedou k upevňování přátelství.⁵⁴

Puberta v sobě obsahuje také potřebu orientace ve světě, kde roste zájem o sexuální záležitosti. Svoji roli zde hraje zvědavost v této oblasti, které mají pubescenti dostatek.⁵⁵

2.3 Charakteristika vývojového období adolescence

V období adolescence je dosahována plná reprodukční zralost a dokončuje se tělesný růst. Je to fáze skutečného vyvrcholení přeměny dítěte v dospělého člověka.⁵⁶ Erotické vztahy jsou hlubší a ve větší četnosti, dochází ke změně pojmání sama sebe a postavení ve společnosti. Běžně jsou tyto lidé nazýváni mladiství, teenagers, dorost a podobně.⁵⁷

---

⁵³ Srov. VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*, s. 64.

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 64 – 65.

⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 65.

⁵⁶ Srov. HANESOVÁ, D. *Náboženská výchova v školách*, s. 100.

⁵⁷ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 140.

Výrazně se odlišuje stavba těla (oproti předchozí vývojové etapě). Chlapcům se více zvýrazňují svaly, dívkám se zaoblují boky.⁵⁸

Postupně se stabilizuje tělesný a duševní vývoj. Dochází k experimentování v některých oblastech života, jako jsou např. partnerské vztahy, mění se zájmová činnost, zájem o sport, dospívající touží po originalitě, po vyniknutí nad ostatní. Chybí jim však potřebné životní zkušenosti a rozhled. Zlepšuje se však sebeovládání, formuje vztah k morálním hodnotám. Vůči ostatním jsou více kritičtí. Ve vztahu k dospělé části populace chtějí jednat na stejné úrovni a vyrovnat se jim. Na úkor rodiny se do popředí dostávají partnerské vazby. Je třeba pro ně stanovit přesná pravidla chování, poněvadž mají tendence účastnit se nočního života, zvláště při delších akcích mimo dosah rodičovského dozoru.⁵⁹

Dochází ke stabilizaci povahových vlastností. Výrazný rozdíl mezi pohlavími se v tomto období postupně vyrovnává. Je zde z biologického hlediska patrné pohlavní vyžívání, část adolescentů zahajuje svůj pohlavní život. Tato skutečnost se pak projevuje v emoční a sociální oblasti.⁶⁰

„Mladí potřebují sice, tak jako dřív, pomoc, ale přitom mají stejná lidská práva jako dospělí a k tomu jsou navíc obdařeni výhodami mládeže.“⁶¹ Z hlediska sociálního vývoje jsou před státem uznáni za plnoleté dovršením osmnácti let věku. Stávají se tím plně odpovědní za svoje jednání, mohou bez souhlasu rodičů uzavřít právoplatně sňatek, nakládat se svým majetkem, odstěhovat se, odejít ze školy. Je však patrný podstatný rozdíl a rozpor mezi biologickou a sociální vyžívostí. Můžeme to chápat v tom smyslu, že ještě dosud nezaujali, jak již bylo zmíněno, své role a plnohodnotné postavení občanů ve společnosti.⁶²

Emoční vývoj se rovněž stabilizuje. Dospívající cítí potřebu partnerského vztahu, snaží se najít svoji sexuální identitu. V obou oblastech však potřebují odbornou pomoc, poněvadž se může vyskytnout řada problémů, před které budou postaveni. Postupně zvyšují svojí nezávislost na rodičích, ale i ostatních svých

---

⁵⁸ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*, s. 140.

⁵⁹ Srov. HÁJEK, B. a kol. *Děti, vedoucí, volný čas*, s. 18 - 19.

⁶⁰ Srov. VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*, s. 65 – 66.

⁶¹ KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže*, s. 25.

⁶² Srov. VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*, s. 66.

vzorech. Tato postupná autonomie by měla být spojena s určitou mírou zodpovědnosti, jednak za sebe, ale rovněž i za ty, kteří jim budou svěřeni a také za všechno, co dělají.⁶³

Z pohledu osobnostního vývoje je důležité zvládnout dva procesy. Jednak proces postupné změny struktury postojů, cílů a hodnot, individuálních kvalit.⁶⁴ Právě schopnost člověka rozeznat, co je dobré a co zlé, umění rozhodnout se správným způsobem, je pro rozvoj mladého člověka jako osoby v osobnost, podle našeho názoru, velice důležitá. „*Osobnost je dynamický pojem určení, které se musí v procesu lidského života uskutečnit.*“⁶⁵ Druhým procesem je nutnost socializace a včleňování se do užších i širších sociálních vztahů. Svoji úlohu hrají zkušenosti, které získávají z okolního světa.⁶⁶ „*Děti a mladiství nemají sílu a zkušenost dospělých.*“⁶⁷

Pro mladé lidi je také důležité sebepoznání, sebepojetí. Jsou postaveni před úkol „*nalézt svoji identitu, svoji vlastní niternost, jedinečnost a tíži, jak ji komunikovat druhým.*“⁶⁸ Sebereflexí dochází ke kultivaci vlastní osobnosti a má vliv na vytváření hodnotové orientace a vyhraňování mravních postojů a názorů. „*Morální citění*“⁶⁹ se v tomto období odvíjí od získaných životních zkušeností a úrovni rozumového chápání. Hodnocení probíhá na základě vlastního uvážení, co je a co není správné. Na toto morální citění má vliv příliš volná výchova a demokratický způsob výchovy, které nahradily autoritativní výchovný styl.⁷⁰ Tyto postoje jsou mnohdy formovány pocitem úspěchu či neúspěchu. Sebehodnocení však ještě není zcela stabilní, je rozkolísané. Na otázku „kým jsem“ může odpovědět umění, které je zprostředkovatelem kulturního dědictví lidstva. Adolescenti se již nemusejí přehnaně zabývat svým „já“ a svou výjimečností, sebestředností a začíná se u nich projevat cit po

---

⁶³ Srov. VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*, s. 66.

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 66.

⁶⁵ BEINERT, W. *Slovník katolické dogmatiky*, s. 240.

⁶⁶ Srov. VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*, s. 66.

⁶⁷ KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže*, s. 22.

⁶⁸ AMBROS, P. *Pastorální teologie I: Fundamentální pastorální teologie*, s. 163.

⁶⁹ HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 103.

⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 103.

celospolečenských hodnotách, potřebě pomoci druhým, užitečnosti, přátelském postoji vůči těm, kteří se nimi sdílejí část jejich životního prostoru a času.⁷¹

Obsahem sebehodnocení je zkušenost se sebou samým, prostředím kolem sebe a lidmi. Opravdová znalost v sebehodnocení je v souladu s obecně lidsky platnými zásadami, normami, hodnotami a cíli. Přibližně ve věku od čtrnácti do šestnácti let se sebehodnocení vyznačuje tím, že jde o přejaté názory a postoje rodičů, vychovatelů a učitelů. Postupně jsou brány v úvahu názory vrstevníků a postavení jedince ve skupině („Dělají to všichni, tak proč bych to nedělal já?“, „Jak bych před nimi vypadal?“)⁷² „*Jedním z činitelů úspěchů či neúspěchů jakéhokoli lidského úsilí je...sebeúcta.*“⁷³ Je to vědomí toho, že známe svoji cenu a že ji znají ostatní. Právě ve skupině vrstevníků musí každý člen sebe vnímat jako aktivního člena. Jinak by mohlo dojít k tomu, že se upne třeba na jakékoli sociální činnosti, které nemají svůj cíl a v nich bude nacházet zdroj sebeúcty.⁷⁴ Schválené a běžně praktikující (byť i neformálně dané) normy se stávají obrazem jich samotných a podle nich také vidí mnoho mladých sebe a nechtějí nějak vyčnívat nad ostatní, být výrazně jinými, než je obvyklé. Populární jsou ti, kteří jsou iniciativní, optimističtí, asertivní, dobře navenek vypadají. Opačně jsou přijímáni naopak společensky méně zdatní, soustředění na sebe a na svoje problémy. Primární funkci hrají meziosobní dovednosti nad kvalitou zájmů a charakterovými vlastnostmi. V sebepoznávacím procesu je však patrný posun od závislosti, nestability a subjektivitě k nezávislosti, stabilitě a vyšší objektivitě, od nejasných představ k reálnějším cílům. Jen odpovídající sebehodnocení může být „odrazovým můstkem“ k dalšímu sebezdokonalení lidské osobnosti.⁷⁵

Důležitým znakem sociálně zralé osobnosti je zdravé sebevědomí. To je výsledkem rovnováhy vnějších (společenských) vlivů a vnitřního jednání, prožívání osobnosti. Je si vědoma svých reálných schopností a možností a má

---

⁷¹ Srov. VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*, s. 66.

⁷² Srov. tamtéž, s. 67 - 68.

⁷³ FISHER, R. *Učíme děti myslet a učit se: praktický průvodce strategiemi vyučování*, s. 140 – 141.

⁷⁴ Srov. tamtéž, s. 141.

⁷⁵ Srov. VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*, s. 68.

různé ambice a s patřičnou odpovědností a schopností spolupracovat plní úkoly, které jsou na ni kladené.⁷⁶

Jiným typem je sebevědomí nadměrné, jehož typickým znakem je nadřazenost své vlastní osoby a podceňování druhých. To vyvolává samozřejmě záporné reakce. Můžeme ho spatřovat například u jedinců, kteří nadměrně touží po moci a ovládnutí druhých. Důvodem může být vnitřní nejistota a pocity méněcennosti.

Stavem, kdy příčinou bývá tréma, vyhýbání se stresovým situacím, kdy se mnozí podceňují a vnímají se jako neschopni postavit se k úkolům čelem, je nízké sebevědomí.⁷⁷

M. Vašutová (2005) uvádí čtyři nejrozšířenější typy sebevědomí. První skupinou jsou adolescenti se „zdravě zformovaným sebevědomím.“ Ti mají obraz sebe v souladu s realitou, vědí, co chtějí, dobře zvládají požadavky okolí. Jejich sebevědomí není bezprostředně závislé na referenční skupině nebo situacích, ve kterých se nalézají. U adolescentů „hledajících“ se postupně dále zpřesňují a formují jejich životní cíle. Angažují se v mnoha činnostech a rolích, jako by zakoušeli své síly. Jejich sebevědomí se tak postupně vyhraňuje. Adolescenti „závislí“ jsou charakterističtí tím, že jejich sebehodnocení přebírá postoje autorit. Nepůsobí problémy, požadavky plní a moc o nich neuvažují. Jsou však nesamostatní a i v dospělosti zůstávají závislí a manipulovatelní. Bývají často věrnými zastánci přesně formulovaných norem nějaké strany v jejímž rámci cítí sebejistotu. Adolescenti „zmatení“ si nevědí rady sami se sebou a nejsou schopni se orientovat ve společenských požadavcích. Jednají často neuváženě a jejich sebevědomí kolísá. Pocit důležitosti si posilují někdy i společensky nežádoucími projevy.⁷⁸

Dalším důležitým prvkem při formování osobnosti mladých lidí je sebevýchova. Jedná se o vymezení vlastního charakteru.⁷⁹ Do svých projevů,

---

⁷⁶ Srov. VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*, s. 68.

⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 68.

⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 68 - 69.

⁷⁹ Charakter definuje M. Vašutová jako „relativně ucelený soubor ustálených postojů – k sobě, práci, ke kultuře, ke společnosti atd. (Zúženě je dáván charakter jen do souvislosti s morálkou a vůlí).“ - viz. M. Vašutová, *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*, s. 69.

styku s vnějším okolím se snaží vnášet „něco ze sebe“, svůj styl, svoje pojetí a chápání, to, co je pro ně charakteristické a specifické, svůj osobitý ráz osobnosti. *„Zralý charakter se projevuje uvážlivým ohledem na sociální důsledky jednání pro sebe i pro druhé.“*⁸⁰

Myslíme si, že je totiž důležité posuzovat situaci rozvážně, nečinit předčasné a ukvapené závěry. Reakce na vnější okolnosti by měly být adekvátní, s ohledem na množství hledisek a skutečností. Svoji roli zde hraje svědomí a zodpovědnost každého jednotlivce, který může být formován ke správným morálním postojům. Zvláště pro toto životní období je důležité vštěpovat hodnoty rozvíjející charakter člověka, který „vstupuje do života“ a bude se více osamostatňovat a zaujímat postoje.

Jedním ze základních stavebních kamenů daného vývojového období, který může být zařazen do programu správné sebevýchovy, se jeví tzv. „zlaté pravidlo“, které říká: „Co nechceš, aby lidé činili tobě, nečiň ani ty jim.“ Křesťanská morálka povýšila toto pravidlo, když říká: *„Jak byste chtěli, aby lidé jednali s vámi, tak vy jedněte s nimi...“*⁸¹

Období adolescence je obdobím, kdy dochází k odmítání stylu života předchozí generace a snahy o vytváření vlastní kultury, která nechce do sebe pojmout prvky přílišného omezování, zastává volnost, experimentování. Vystává potřeba po „vlastním životě“, sbírání vlastních zkušeností. Mladí lidé mají snahu mnoho věcí a problémů odkládat a necítí se být dostatečně zralí. Z toho vyplývá velké nebezpečí mnoha nezdarů a lehkovážných rozhodnutí, kterých by později mohli litovat.⁸²

Proto se domníváme, že je důležité dbát s maximální pozorností a ohledem na nelehké období, kterým mládež prochází, na specifika mládeže. Nabízet jim aktivity a činnosti, které povedou k jejich celkovému osobnostnímu růstu a prospěchu.

---

⁸⁰ VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*, s. 69.

⁸¹ Mt 7, 12

⁸² Srov. VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*, s. 70.

3 VYBRANÍ ČINITELÉ OVLIVŇUJÍCÍ VOLNÝ ČAS MLÁDEŽE

Na výchově dětí a mládeže ve volném čase se podílejí zejména tyto činitelé:

- rodina,
- skupina vrstevníků a kamarádů,
- škola a učitelé v době mimo vyučování,
- světská a církevní dětská a mládežnická sdružení nebo organizace,
- speciální státní, soukromé a nadační výchovné instituce,
- odborové, sportovní, zdravotnické, ekologické a další organizace, jejichž činnost souvisí s výchovou dětí a mládeže ve volném čase,
- hromadné sdělovací prostředky - rozhlas, televize, film a tisk,
- další lokální a regionální faktory společenského prostředí.⁸³

Zaměříme se pouze na vybrané faktory, kterými jsou rodina, skupina vrstevníků a kamarádů, škola a mimoškolní pedagogické působení a média .

3.1 Rodina

„Rodina je nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu.“⁸⁴

Ze sociologického hlediska je rodina určitou formou začlenění jedince do společenské struktury. Nejběžnější je rodina, kterou tvoří oba rodiče a děti. V poslední době se objevuje také forma rodiny neúplné, náhradní a nevlastní. Současné pojetí rodiny je chápání v tom smyslu, že se jedná o sociální skupinu s

---

⁸³ Srov. BŮŽEK, A., MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*, s. 97 - 98.

⁸⁴ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 202.

vlastním prostorem k bydlení, kde dochází k uspokojování potřeb a poskytování základních jistot dětem.⁸⁵

Výchova v rodinném prostředí je „nejvýznamnějším činitelem formujícím mladého člověka.“⁸⁶ Je třeba si uvědomit, že rodiče jsou nejdůležitějšími vychovateli, všichni ostatní činitelé ovlivňující volný čas mládeže mohou pouze doplňovat to, čeho rodiče ve výchově dosáhli. Předpokladem je dobrý životní způsob rodičů a dětí. Úkolem rodičů je vytvářet dětem příznivé podmínky pro utváření kladných vlastností, které budou dále ve svém životě rozvíjet.⁸⁷

Právní ukotvení vztahů v rodině najdeme především v zákoně o rodině. Úprava těchto vztahů vychází i z Úmluvy o právech dítěte. Mezi tyto vztahy řadíme především vztahy mezi manželi, mezi rodiči a dětmi (včetně vztahů s dalšími příbuznými). Dále úprava pamatuje na vztahy v náhradní rodinné výchově a vztahy sociálně právní ochrany dětí a mládeže. Rodiče mají povinnost pečovat o nezletilé dítě, zejména o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Zodpovědnost mají oba rodiče.⁸⁸ Svoji důležitost má vztah rodičů k práci, majetku, k lidem a v neposlední řadě i ke svému volnému času, vztah rodičů k sobě samým, k vlastnímu rozvoji. Při volbě aktivit ve volném čase jednotlivých členů rodiny může být velmi důležitá hodnotová orientace a vytváření životních cílů a postojů, jejich prezentace rodiči. Při navazování kontaktů s mimorodinnými výchovnými činiteli může hrát rozhodující roli postoj a názor rodičů.⁸⁹ V tomto smyslu je důležité v dětech rozvíjet respekt vůči rodičovské autoritě.

Kromě již zmíněného respektu má rodinná výchova vyvolat v dětech pocit zodpovědnosti vůči svým rodičům a úctu k nim. Tato úcta byla definována již v Desateru: „*Cti svého otce i matku, abys byl dlouho živ na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.*“⁹⁰ Tedy nejen úcta, ale zaslíbení, jež má člověk, který

---

⁸⁵ Srov. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 202.

⁸⁶ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 202.

⁸⁷ Srov. SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*, s. 107.

⁸⁸ BŮŽEK, A., MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*, s. 29 – 30.

⁸⁹ Srov. SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*, s. 108 - 109.

⁹⁰ Ex 20, 8-11

si váží svých rodičů. Tato úcta dětí k rodičům přispívá k dobrým vztahům v celém rodinném životě.⁹¹

Děti a mládež byli odedávna začleňováni do větších společenství – obce, církve, státu. Výchova tedy nebyla jen pouze soukromou a výlučnou záležitostí rodičů. Avšak tito se nikdy nesměli zříkat výchovy svých potomků. Primární zodpovědnost je tedy na nich. Rodiče přesto nemají absolutní právo na výchovu dětí a mládeže. Jde o společný zájem rodičů, školy, výchovně vzdělávacích a zájmových zařízení, společenských organizací, obcí, státu a církve s cílem uvést do života zodpovědnou osobnost hájící zájmy lidí dobré vůle.⁹²

S rodičovskou výchovou souvisí také, jak bude dítě trávit svůj volný čas, jaké aktivity budou provozovány přímo v rodině, po splnění vlastních povinností jednotlivých členů rodiny. Je rozhodující, v jakém klimatu děti a pak dospívající vyrůstají, zda se mohou na rodiče, případně na své sourozence spolehnout. Musejí mít motivaci prožívat společně chvíle, jeden druhému pomáhat s povinnostmi, které jsou na ně kladeny. Při vzájemné vůli a ochotě, vědomí, že pokud spojí síly a každý se ujme svého úkolu (např. úklidu, starost o mladšího člena, pomoc v domácnosti a podobně), může například celá rodina absolvovat výlet a utužit vzájemné vztahy mezi sebou. „*V rámci rodiny je důležité, aby se dítě zúčastňovalo na jejích rozhodnutích a plánech.*“⁹³

Rodina je základním přirozeným prostředím, „*základní buňkou života společnosti*“,⁹⁴ ve které se utváří charakter mladého člověka, a to už v útlém dětství. Formují se jeho životní postoje a názory. Již v tomto životním období je třeba klást důraz na formování aktivního způsobu života a vlastní seberealizaci.⁹⁵ Rodiče jsou prvními lidmi, kteří mají velký vliv na to, aby se z malého dítěte, odkázaného na mateřskou a otcovskou péči, rozvinul zdravý, vzdělaný, cílevědomý, schopný jedinec. „*Rodina, rodinné prostředí působí na dítě jako*

---

⁹¹ Srov. *Katechismus katolické církve*, s. 545.

⁹² Srov. BŮŽEK, A., MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*, s. 35.

⁹³ SMAHEL, R. *Učitel a jeho žáci*, s. 27.

⁹⁴ *Katechismus katolické církve*, s. 542.

⁹⁵ Srov. KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování v pedagogické teorii a v praxi*, s. 76.

*příklad pro život, z kterého přejímají vzorce chování i ve volném čase.*⁹⁶ Rodičovskou výchovu prakticky nelze (nebo jen velmi těžko) nahradit.⁹⁷ I když vývoj rodiny v posledních desetiletích je směřován k různým typům, je primární a nenahraditelná rodina úplná. Přibývá plánovaných rodin s jedním rodičem, rozdělených v důsledku rozvodu nebo do rodiny přichází nový partner sňatkem jednoho z rozvedených rodičů. „Moderními“ se stávají svazky nesezdaných, dvojic homosexuálů s dětmi, případně rodin s členem drogově závislým.⁹⁸

Právě stav „rodinného krbu“ má velký vliv na to, zda bude jednotlivý člen pocívat, že je přijímán nebo ne. „*Pozitivní povzbuzení obvykle dosáhne obratu k dobrému spíše než kritika.*“⁹⁹ Destruktivní účinek mohou mít příliš častá napomínání, navíc pronášená v hněvu, případně spojená s tělesnými tresty. Příliš tvrdě nebo nespravedlivě potrestané dítě se nemusí polepšit, ale často v něm tyto „výchovné“ metody vyvolávají hněv, odpor a vzdor vůči veškeré autoritě.¹⁰⁰ Můžeme být prakticky denně svědky psychického týrání dětí, strachu, jakkoli se vyjádřit k čemukoli, aby nenásledoval fyzický trest. Dítě nebo dospívající mladý člověk se nemůže často vyslovit, zda souhlasí nebo nesouhlasí s výběrem nového partnera rodiče po rozvodu a je mu v podstatě násilně představen. A zvláště jedinec, který má dostatečné užívání rozumu, pocítí, jak to s ním náhradní otec či matka myslí. Ne málo přibývá, zvláště v poslední době, případů sexuálního zneužívání mladistvých, kde je jim vyhrožováno v případě, že o tom řeknou svému biologickému rodiči, případně někomu jinému. Mladistvý je tak vystavován nepřiměřenému tlaku, který se pak zákonitě může projevit na výsledcích ve škole a jeho chování. Vidí, že mu není v podstatě pomoci a nezřídká tato situace končí sebevraždou, útekem z domova, drogovou a jinou náhražkou.¹⁰¹ Přístup k volnočasovým, mnohdy spontánním aktivitám, poškozují problémy uvnitř rodiny, jako jsou manželská krize, nevěra, hádky, nemoc nebo

---

⁹⁶ KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování v pedagogické teorii a v praxi*, s. 103.

⁹⁷ Srov. BŮŽEK, A., MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*, s. 34 - 35.

⁹⁸ Srov. tamtéž, s. 36.

⁹⁹ PESCHKE, K.-H. *Křesťanská etika*, s. 483.

¹⁰⁰ Srov. PESCHKE, K.-H. *Křesťanská etika*, s. 483.

¹⁰¹ Srov. BŮŽEK, A., MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*, s. 98.

smrt některého člena rodiny, žárlivost, tíživá ekonomická situace rodiny. Tyto nesnadné situace se účinně překonávají, když zde existuje snaha vzniklou situaci řešit a každý člen rodiny vnáší to dobré a vytváří pozitivní prostředí pro všechny.¹⁰²

Rodiče mají zodpovědnost za své děti nejen v domácím, rodinném prostředí, ale také výchovou celkově. Důležitý je styl života obou rodičů. Toto ovlivňuje volbu mladého člověka v jeho aktivitách ve volném čase. Rodina je tedy místem rekreace, odpočinku, tělovýchovných a kulturních aktivit. Přitom se však může jednat o pasivní sledování sportovních, hudebních, vzdělávacích pořadů v médiích. Rodiče mohou podporovat svoje potomky v jejich zájmu a talentu, nadání pro hru na hudební nástroje, zpěv. Společně mohou navštěvovat divadlo, kino, výstavy, koncerty, trávit spolu dovolenou (prázdniny). Dobré vztahy a jejich rozvíjení, pozitivní návyky mohou získávat návštěvami příbuzných, známých. Jedněmi z dobrých forem trávení volného času jsou domácí kutilství, práce na zahradě (péče o vlastní záhonek), které mladého člověka mohou kultivovat v zájmu o jeho budoucího povolání, následně pak k jeho správné volbě, případně dobrému vztahu k práci a kladným hodnotám.¹⁰³

Mladí lidé dnes strádají nedostatkem času svých rodičů. Chybí vzájemný dialog, neformální rozhovor. Především volnočasové aktivity v rodině jsou vhodným prostředkem, jak zjistit, co toho druhého trápí, co prožívá, co potřebuje. Jsou tím nejvhodnějším způsobem a příležitostmi k vzájemnému poznání a výchovnému působení.¹⁰⁴

Podle našeho názoru potřebují rodiče nutně vědět, co jejich syn či dcera dělají, když právě nejsou doma. Laxní přístup, či dokonce nezájem, není vhodným výchovným přístupem. Náhražka typu finanční hotovost, zakoupení nového nejmodernějšího počítače, případně nejdražšího výtvarného materiálu moderní vědy a techniky k uspokojení materiální potřeby či touhy mladého člověka mnohdy není a nesmí být tím, co tvoří obsah plnění rodičovských povinností. Na krátkou

---

¹⁰² VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času*, s. 41

¹⁰³ Srov. BŮŽEK, A., MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*, s. 98.

¹⁰⁴ Srov. tamtéž, s. 98.

dobu se dospělý může zbavit povinnosti věnovat dospívajícímu synovi (dceři) čas a prostor, zaplnit časovou zaneprázdněnost, případně neochotu právě dnes, právě teď věnovat se mu (jí), avšak z dlouhodobého horizontu může být tento přístup krátkozraký. Domníváme se, že si syn (dcera) lehce zvykne na tuto náhražku, avšak vzniká riziko postupného odcizování se jeden druhému. Můžeme si domyslet, jaké důsledky to v mnohých případech může mít.

I když nejsou výjimečné situace, kdy si rodičové s dospívajícími mladými lidmi nerozumějí, nechápou jejich chování, postoje, názory, myšlenkové pochody, vždy je, podle našeho názoru, třeba vytvářet prostředí porozumění, naslouchání, respektu a dialogu.

3.2 Skupina vrstevníků a kamarádů

„Skupina vrstevníků je skupina dětí nebo mladých lidí a často i s přibližně stejným sociálním statusem.“¹⁰⁵

Vrstevnické skupiny vznikají z potřeby vzájemných kontaktů, projevují se sdružováním, vzájemnými vazbami jednak s kamarády, spolužáky, ale také v intimnějších vztazích vzájemného přátelství, případně poutech chlapeckých či dívčích.¹⁰⁶ Kamarádství, přátelství a láska mají v životě mládeže velký význam. Některá přátelství z této doby pokračují i v dospělosti. Absenci nebo nedostatek těchto vztahů mohou mladí lidé těžce snášet, může být příčinou osamělosti a podléhání různým antisociálním vlivům.¹⁰⁷ Vrstevnické skupiny mohou mít podobu různých mládežnických part. Zejména v období adolescence se v tomto ohledu jeví jako unikátní a nezastupitelný výchovný element.¹⁰⁸

Dospělí vidí adolescenty často jako děti, jinak mohou být posuzováni v těchto skupinách, které jim mohou přiznávat fyzickou a duševní vyspělost. Je zde

---

¹⁰⁵ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 274.

¹⁰⁶ Srov. BŮŽEK, A., MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*, s. 95.

¹⁰⁷ Srov. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*, s. 106.

¹⁰⁸ Srov. BŮŽEK, A., MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*, s. 95.

do jisté míry uplatňován rovnocenný přístup, na rozdíl od rodiny nebo školy. Často je tolerováno chování, které by jinde bylo zavrhováno, nebo trestáno a poukazováno jako nevhodné. Společná činnost podporuje soudržnost a utužuje vzájemné vztahy.¹⁰⁹

Vrstevnická skupina kompenzuje zátěžové situace, dané povinnostmi ve škole či doma, v dostatečné míře uspokojuje potřebu uvolnění, rozptýlení, relaxace, zábavy, bezpečí. Vytvářejí se určité normy chování a mluvení v dané skupině, vyvíjejí se požadavky na jednotlivé její členy.¹¹⁰

Skupina vrstevníků ovlivňuje mladého člověka v procesu socializace a přebírání role dospělého. Poskytuje do určité míry pocit bezpečí a sounáležitosti, zázemí. Na jednotlivé členy může mít vrstevnická skupina vliv pozitivní nebo negativní. Kladně mohou být její členové orientováni především, pokud je jejich činnost a zaměření realizována prostřednictvím organizací a hnutí mládeže podporujících zdravý rozvoj osobnosti člověka. Nabízí mu vhodnými motivačními prvky možnost seberealizace a uplatnění a rozvoj jeho kladných stránek. Naopak výrazně záporný vliv mají nejruznější „delikventní party“ a gangy. Mezi nimi se objevují mnohdy jedinci, kteří si chtějí kompenzovat svoji sociální nebo citovou deprivaci. V těchto skupinách dochází k porušování kulturních norem společnosti.¹¹¹

K potlačení negativních jevů u takto organizovaných dospívajících se uplatňuje tzv. vrstevnické poradenství, které si klade za cíl připravovat některé žáky schopné porozumět a naslouchat ostatním, radit jim v některých konfliktních situacích, při řešení různých problémů a záležitostí. Toto poradenství má mít charakter preventivní, v pokud možno maximální míře eliminovat vznik např. drogové, nikotinové, alkoholové a jiné závislosti, kterou chtějí mladí lidé v tomto období života právě v partách a mezi kamarády vyzkoušet, aby se necítili méněcenní nebo vylučováni s okruhu svých vrstevníků.¹¹²

---

¹⁰⁹ Srov. BŮŽEK, A., MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*, s. 95.

¹¹⁰ Srov. tamtéž, s. 95.

¹¹¹ Srov. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 274.

¹¹² Srov. tamtéž, s. 274.

Domníváme se, že právě v období adolescence, emocionálně a mnohdy i sexuálně intenzivního života, je dávana přednost vrstevnickým skupinám před radami rodičů, pedagogů a jiných autorit. Člověk může být sociálně a morálně nevypělý, s množstvím nejistot, ale zároveň větší schopností riskovat. Je tedy hodně zranitelný. Proto se jeví nezbytné nacházet a vychovávat mezi mladými dostatek dobrovolníků, kteří budou takto kladně působit. Ne však nějakou násilnou formou, ale zcela přirozenou cestou a mnohdy trpělivým vysvětlováním a logickým, rozumovým zdůvodňováním vést k pozitivním návykům. Je namístě připomenout staré dobré rčení: „Co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš.“ A nemusíme snad zestárnout, aby se nám ta či ona rada do života hodila v období dospělosti, ne až v důchodu.

3.3 Působení školy ve volném čase

Kromě rodiny má dílčí odpovědnost za výchovu dětí škola. Rodiče spolurozhodují o výběru vzdělávacího zařízení pro svoje děti, působí při volbě povolání, jsou zainteresováni na kvalitě a výsledcích výchovně-vzdělávacích činnostech školy a mimoškolních výchovných institucích. Vzájemné vztahy mezi školou a rodiči mají být založeny na otevřenosti, partnerství a kooperaci. Cílem má být „komplexní a multikulturní“¹¹³ rozvoj dítěte.¹¹⁴

„Škola plní funkci vzdělávací a výchovnou, kulturní a sociálně-preventivní, zdravotní (regenerační a relaxační), oddechovou a kompenzační.“¹¹⁵ Svoji vzdělávací a výchovnou roli ve volném čase plní jednak přímo a jedna nepřímo, v rámci svých zařízení. *„Ve spolupráci s rodiči, institucemi volného času a obce rozvíjí a kultivuje zájmy a nadání, sociální vztahy a demokratické občanství.“¹¹⁶*

---

¹¹³ SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*, s. 106.

¹¹⁴ Srov. tamtéž, s. 106.

¹¹⁵ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 66.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 66.

Škola má tedy účinně spolupracovat s rodiči, orgány místní samosprávy a ostatními subjekty, které jsou jakýmkoli způsobem zainteresovány na využívání volného času mládeže. Má dávat vhodné podněty k rozvoji schopností, nadání a celkového rozvoje svých žáků a vhodným způsobem je motivovat a ukazovat na jejich přednosti a to dobré v nich rozvíjet. Naopak eliminovat záporné vlastnosti a tendence. Děti a mládež „*potkávají svět dospělých v učitelích, ... spojený s osobním nasazením a svědectvím, ... musí porovnávat společně sdílené či naopak rozdílné hodnoty u sebe, své rodiny, svých spolužáků, učitelů a společnosti.*“¹¹⁷

Škola má umožňovat svým žákům účastnit se zájmových činností jak jednorázového charakteru, tak také pravidelných.¹¹⁸

Příležitostné činnosti

Do tohoto okruhu aktivit školy řadíme zejména akce pořádané školou, jejímž cílem je oddech, zábava, případně prohloubení obsahu vyučovacího procesu. Máme na mysli především návštěvy kulturních a historických památek, školní plesy, taneční, sportovní zápasy, lyžařské kurzy, školy v přírodě, prázdninové tábory, zájezdy, výlety, školní slavnosti.¹¹⁹

Dlouhodobější zapojení již vyžadují soutěže, kterých se žáci středních škol účastní na místní, regionální, celostátní a mezinárodní úrovni. Při pořádání takovýchto akcí na vyšší úrovni je důležitý koncepční přístup a spolupráce různých článků systému volného času (například se středisky volného času dětí a mládeže, obcí, kraje atd.).¹²⁰

Svoje místo si získala také dobrovolná zájmová činnost žáků všech typů středních škol, zařízení volného času, klubů a individuálních zájemců pod názvem Středoškolská odborná soutěž (SOČ). Ta podporuje a rozvíjí tvořivé schopnosti a vědomosti. Součástí je vypracování práce, kterou účastník předkládá

---

¹¹⁷ AMBROS, P. *Pastorální teologie V: Církev, kultura, společnost, misie*, s. 75.

¹¹⁸ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 66.

¹¹⁹ Srov. tamtéž, s. 69.

¹²⁰ Srov. tamtéž, s. 70.

k posouzení a obhajobě před odbornou komisí. Tato činnost vede k účelnému využívání volného času a odbornému růstu jednotlivců.¹²¹

Pravidelné činnosti

Tyto aktivity se jeví jako mimořádně prospěšné, navazující na několikaletou praxi pořádání těchto akcí. Umožňují jednotlivci rozvíjet osobnostní kvality v různých zájmových kroužcích, souborech umělecké tvořivosti, sportovních týmech. Jiný charakter mají aktivity sledující tvorbu a ochranu životního prostředí. Může jít rovněž o pořádání nejrůznějších výstav literární a výtvarné tvorby.¹²²

Patřičný význam mají veřejně prospěšné činnosti. Platí zde princip dobrovolnosti. Proto je při pedagogickém působení vhodná volba motivačních prvků, jako například pocit uspokojení, radost z dobrého skutku, který může pomoci menší nebo větší skupině lidí. Menší skupinou může být rodina, školní třída, zájmový útvar a podobně, ve které se jednotliví členové většinou dobře znají. Druhou skupinou mohou být například všichni žáci školy, obyvatelé domova důchodců, dětská centra při nemocnicích nebo obyvatelé města či země.¹²³

Domníváme se, že při organizování veřejně prospěšných činností je nezbytně nutná dobrá organizace a plánování a jejich koordinace. Vhodné se jeví dát mladým dobrovolníkům šanci podílet se na přípravě a následném vyhodnocení těchto akcí, vidět jejich smysl a důležitost, nejen pro ty, ke kterým je pomoc směřována, ale pro účastníky samotné. Ti musejí vidět veřejné uznání svojí práce, docenění jejich snah. Učitel, případně vychovatel se musí podílet na těchto činnostech společně s žáky, pomáhat jim a dávat dobré rady, vytvářet vhodné podmínky, odstraňovat potenciální či faktické problémy, případně nabízet jiná řešení.

---

¹²¹ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 69 - 71.

¹²² Srov. tamtéž, s. 72.

¹²³ Srov. PÁVKOVÁ, J., HÁJEK, B., HOFBAUER, B., HRDLIČKOVÁ, V., PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*, s. 102.

Vhodné klima školy

Podle našeho názoru je pro uskutečnění těchto pravidelných i jednorázových činností důležitý pocit důvěry, kterou by měl každý potenciální účastník takovýchto aktivit zakoušet a vědět, že škola stojí za ním a podporuje ho, vytváří mu vhodné podmínky.

Kromě objektivně měřitelných ukazatelů, jakými jsou například výsledky v soutěžích, dovednost, vědomosti a fyzické zdatnosti žáků existují také hodnoty, které jsou neméně významné. Je rozdíl mezi tzv. frontálním přístupem s nabídkou již připravených poznatků dominantního učitele nebo klimatem třídy (školy) podporující iniciativu každého jednotlivého žáka. Hodně záleží na vnitřním klimatu, který vytvářejí pedagogičtí pracovníci a všichni, kteří se podílejí na tom, aby se zde žáci cítili dobře, vytvářeli přátelské vztahy a co je nejdůležitější, vztahy vzájemné důvěry.¹²⁴

Domníváme se, že ve škole nesmějí být tolerovány žádné projevy vzájemné nesnášenlivosti, nevráživosti, šikany, ponižování, vysmívání. Důvody mohou být různé podle různosti povah jednotlivých žáků. Pedagog by měl zavčas rozeznat, že něco není v pořádku a důrazně a včas zakročit. Důležitá je prevence těchto sociálně-patologických jevů. Je vždy vhodnější a účinnější těmto negativním příkladům narušování příznivého klimatu ve škole předcházet, o nich mluvit, vysvětlovat jejich důsledky, než odstraňovat jejich škody. Tyto v mnoha případech nejsou rázu hmotného, ale mohou se projevit v další životní etapě mladého člověka, kdy se z nedospělého stává dospělý jedinec.

Máme za to, že hodně tedy závisí na „*vnitřní atmosféře uvnitř školy*“¹²⁵, kterou charakterizovala jedna z maminek syna navštěvující základní školu takto: „Oni se tam cítí jako doma. Je tam taková domácí atmosféra. Navzájem se spolu znají.“ Samozřejmě situace je diferencovaná od typů a velikosti škol. Ovšem mnohé, podle našeho názoru, závisí na jejím vedení a jednotlivých pedagogických a výchovných pracovnících, jejich odborné, morální a přirozeně

---

¹²⁴ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 74.

¹²⁵ Srov. tamtéž, s. 74.

lidské úrovni. Schopnost kooperovat, podílet se na vytváření citovaného domácího prostředí a kladném přístupu k vykonávané profesi by měla být samozřejmostí. Žáci poznají velmi rychle, zda je jim něco vnučováno (aniž by bylo vysvětleno co a proč se to po nich žádá, jaký to má smysl) nebo zda ta či ona aktivita v rámci jejich volného času je jim nabízena.

3.4 Mimoškolní prostory a zařízení

Prostory trávení volného času

Vyhledávaným a zároveň velmi atraktivním prostorem, kde mládež tráví svůj čas se stala příroda. Toto místo je po staletí mnohými, nejen mladými lidmi, oblíbeným místem, zajišťující relaxaci tělesnou, ale i duševní. Příroda umožňuje oddech a je také zdrojem poznání, umožňuje příležitostné vycházky nebo dlouhodobé pobyty. Význam má v tomto smyslu zřizování a vyhlásování přírodních chráněných území a rezervací s cílem chránit některé ohrožené druhy živočichů či rostlin.¹²⁶

Místa historicky nebo umělecky přitažlivá bývají často cílem jednorázových nebo pravidelných akcí, kde se mladý člověk může seznámat s historií konkrétního místa. Takovými jsou hrady zámky, náměstí, zříceniny nebo také církevní stavby. Poznávání minulosti lze spojovat či konfrontovat se současností a aktuálními prožitky. Nejsou výjimky, kdy se na prostranstvích zřícenin středověkých staveb odehrávají vystoupení šermířů v dobových oblecích. Ulice, náměstí, nádvoří a parky se proměňují v divadelní a kulturní jeviště pod širým nebem a ožívají vystoupením amatérských nebo profesionálních umělců.¹²⁷

---

¹²⁶ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 80.

¹²⁷ Srov. tamtéž, s. 80.

Zařízení volného času

Svoji povahou mají zařízení pro volný čas reagovat na potřeby společnosti i mladé generace. Preventivně působí proti různým projevům sociální nesnášenlivosti a vylučování, proti negativním důsledkům různých závislostí, rozvíjejí různé stránky osobnosti těch, kteří tato zařízení využívají (smysl pro spolupráci, odvahu, postoje apod.)¹²⁸

Hřiště se v dnešní době stala specifickým volnočasovým zařízením, kde jsou uskutečňována nejrůznější sportovní činnost a mají v naší společnosti svoje nezastupitelné místo v rámci příležitostné, ale i pravidelné pohybové aktivity mladé generace. V současné době procházejí tyto areály volného času novým vývojem, kdy jsou kladeny vyšší požadavky na jejich čistotu a bezpečnost. Jejich zřizovatelé museli některá tato zařízení z důvodu těchto náročných požadavků zrušit. V mnoha případech se však hřiště stávají součástí občanské vybavenosti a stávají se denní součástí života dospělých i mladých obyvatel.¹²⁹

V současnosti se stávají oblíbenými přenosné i stabilní lezecké stezky, cyklotrasy a okruhy, naučné a poznávací stezky, areály zdraví. Dospělí zajišťují dohled a materiální podmínky pro jejich provozování. Vhodnou péčí a dostatkem finančních prostředků, chuti a elánu, dostatečného zájmu z řad dospělých i mladých mají takováto zařízení svoji perspektivu.¹³⁰

Informační centra mládeže jsou střediska, která mají svoji budoucnost. První u nás vzniklo v roce 1992 na podporu nezaměstnané mládeže. V současné době je součástí evropské informační politiky pro mladé lidi, kteří se takto mohou orientovat a získávat informace z různých oblastí života (volný čas, nadace a granty, ekologie, sociální skupiny a hnutí, sport, národní, evropské a mezinárodní organizace, mládež České republiky a Evropské unie, drogy a protidrogová prevence a mnoha dalších oblastí).¹³¹

---

¹²⁸ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 80.

¹²⁹ Srov. tamtéž, s. 81 - 82

¹³⁰ Srov. tamtéž, s. 82.

¹³¹ Srov. tamtéž, s. 91.

K rozvoji vzájemných kontaktů a rozvoji zájmů slouží zájmové kluby, které svojí orientací naplňují funkci setkávání různých zájmových skupin, zpravidla několikrát týdně. Odlišnost jednotlivých klubů je dána buď věkem (předškoláci, teenageři) nebo zájmem (čajovny, počítačové kluby, kluby žonglérů, apod.). Pozornost je věnována neorganizované skupině mladých (např. nezaměstnaným nebo jinak znevýhodněným). Pro tyto skupiny vznikají nízkoprahová nebo multikulturní zařízení za účelem zapojit tyto lidi do pravidelné činnosti, aby nezůstávali na okraji a nepáchali trestnou činnost, „nepoflakovali se“ po ulicích a měli možnost se zapojit do běžného života společnosti a spoluvytvářeli přátelské prostředí pro ostatní.¹³²

Uvedli jsme pouze některá volnočasová zařízení a možnosti trávení volného času. Na jejich rozvoji se podílí nejen resort školství a mládeže, ale také ministerstva kultury, životního prostředí, zdravotnictví, vnitra i financí, samosprávy krajů a obcí, občanská sdružení, církve i komerční sféra.¹³³

V dnešní době je kladen důraz na vytváření podmínek pro vznik nových zařízení pro sport a turistiku. Jsou budovány florbalová hřiště, areály pro softbal, freestylové sporty, haly pro bowling, skateboard, akvaparky s příslušnými herními prostory a zařízeními, rehabilitační centra, fitcentra, posilovny atd.)¹³⁴

Svůj význam mají také zařízení pro umění a zábavu. Vznikají divadla malých forem, letní školy divadelního a filmového umění, nové zkušebny pro vznikající hudební skupiny. Rozmach zažívají také multikina a zábavní parky.¹³⁵

Vznikají rovněž zařízení s převážně poznávací funkcí, jakými jsou například projekty filmového vzdělávání a výchovy s dopolední výukou a odpoledním filmovým klubem. Jiný typ zastupují stálé expozice a výstavy, výstavní a umělecké sály. Muzea a skanzeny mapují a poukazují na historické souvislosti života společnosti, případně se věnují některým významným osobnostem města, regionu nebo státu. Přibližují řemesla, stravu, oblečení a životní zvyklosti předchozích generací.¹³⁶

---

¹³² Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 91.

¹³³ Srov. tamtéž, s. 92.

¹³⁴ Srov. tamtéž, s. 92.

¹³⁵ Srov. tamtéž, s. 92.

¹³⁶ Srov. tamtéž, s. 92.

Právě společný zájem a kooperace, koordinace jednotlivých projektů a záměrů vyžaduje širokospektrální zapojení citovaných složek společnosti v zájmu (nejen) mladých lidí, kteří, jak se někdy říká, „jsou budoucností naší společnosti.“ Na tom všem oni sami mohou participovat a dbát o svůj celkový rozvoj. Domníváme se, že vznik nových zařízení může vést ke vzniku nových možností, jak si počít s volným časem. Je potřeba tedy dát mladým lidem šanci na utváření hodnot, z kterých budou profitovat i jejich děti.

3.5 Média

Člověk je ve své podstatě tvorem společenským, který potřebuje sdílet životní hodnoty, informace, potřebuje komunikovat s druhými. Tato komunikace může probíhat buď přímo nebo zprostředkovaně, s využitím prostředníka, zprostředkovatele. Hovoříme o sdělovacích prostředcích nebo také médiích. Zvláště hromadné sdělovací prostředky ovlivňují velké skupiny obyvatelstva, mladé lidi nevyjímaje. Tradiční média (knihy, časopisy, periodika, brožurky, film, rozhlas, televize) doplnila, zvláště v posledních desetiletích, elektronická média, jako počítače, internet, mobilní komunikační prostředky (především mobilní telefony). Média se uplatňují v rodinném a školním prostředí, ale jejich vliv a význam roste velkým tempem i ve volném čase.¹³⁷

Děti a mládež takto získávají informace ze světa dospělých i vrstevníků, nacházejí inspiraci pro nové způsoby relaxace a zábavy. Prožívají chvíle napětí, dobrodružství, nahlízejí do reality, která je čeká, až dospějí a budou se starat nejen o sebe, ale i o vlastní rodinu. Na nabídku médií reagují mladí lidé odlišně.¹³⁸ Přínos televize a jiných elektronických médií je, co se týká získávání nových informací, poznatků nebo vzdělávání, nesporný. Diskutabilní je však situace, kdy je nabízen (respektive podbízen) nekvalitní, komerční obsah s nízkou hodnotou televizních programů, ve kterých se objevuje násilí, brutalita,

---

¹³⁷ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 128.

¹³⁸ Srov. tamtéž, s. 129.

sexuální promiskuita.¹³⁹ Výrobci komerčních programů často argumentují se svobodou volby konzumentů tohoto vysílání. Jakou volbu má takový člověk, když všechny televizní stanice vysílají programy spojené s násilím a vraždami? Vliv „*brakové kultury komerční televize*“¹⁴⁰ může dokázat do určité míry snížit sociálně-kulturní úroveň rodiny.¹⁴¹ „*Jedinci s horším rodinným zázemím jsou vysíláním komerční televize fixováni na nižší estetické úrovni. Nejde však pouze o kulturu umění, závažnější je působení televizního vysílání na sociální stránku osobnosti.*“¹⁴² Mládež rovněž přejímá některé vzory a toto může mít i negativní vliv a v důsledku vést i k jejich trestné činnosti.¹⁴³

Využívání elektronických způsobů komunikace a získávání informací se neustále rozšiřuje. Roste počet uživatelů mobilních telefonů (včetně zvyšující se nabídky jejich jednotlivých funkcí a technických možností), počítače a internetu. Počítač zajímá již děti v předškolním věku.¹⁴⁴

Uplatnění nových technologií někdy zapříčiňuje přecenění technického aspektu na úkor sdělovaného obsahu a hodnotám. Jakoby elektronické způsoby sdělování informací byly někdy na úkor tištěných médií. Avšak zřejmě zůstanou jednou, byť významnou, formou informačního a komunikačního procesu. Tištěná média budou mít pravděpodobně v souvislosti s volným časem mládeže významnou pozici.¹⁴⁵

Využívání médií má pomoci orientovat se v množství informací, probouzet zájem mladých lidí vyjadřovat tímto prostřednictvím svoje názory, postoje a hodnoty. Důležitý je v tomto ohledu obsah nabízených informací.¹⁴⁶ Velkou zodpovědnost tedy mají pracovníci v masmédiích. Ti mohou mladým lidem pomoci při řešení velkých etických problémů, při jejich výchově a

---

¹³⁹ Srov. KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování v pedagogické teorii a v praxi*, s. 213.

¹⁴⁰ SAK, P. *Proměny české mládeže*, s. 185.

¹⁴¹ Srov. tamtéž, s. 185.

¹⁴² SAK, P. *Proměny české mládeže*, s. 185

¹⁴³ Srov. KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování v pedagogické teorii a v praxi*, s. 213.

¹⁴⁴ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 135.

¹⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 136.

¹⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 136.

formování zodpovědné osoby.¹⁴⁷ Hodnotové hledisko je významné z toho pohledu, že média mají pozitivní, ale i negativní vliv z hlediska volného času. Příliš dlouhá doba strávená využíváním médií ve volném čase může být příčinou závislosti na nich. Dochází také k jakési kompenzaci za činnosti, které jsou vnímány jako kompenzační (např. sport, umění). V tomto ohledu je důležité, aby víceméně jednostranné využívání médií nebylo na úkor osobního kontaktu a navazování hlubších přímých vztahů. Je důležité si volný čas rozvrhnout s ohledem na všestranný rozvoj osobnosti, ne na zažitý a stereotypní přístup.¹⁴⁸

Aktivní využívání volného času, kde předtím dominovala četba, sport, kulturně-zájmová činnost a jiné volnočasové aktivity, dochází k postupnému vytlačování médií. Aktivní tvůrce se mění v pasivního pozorovatele. Nenechává vyniknout svým schopnostem, nerozvíjí svoje zájmy, koníčky, talent, ale staví se do pozice konzumenta toho, co je mu nabízeno.¹⁴⁹

---

¹⁴⁷ Srov. AMBROS, P. *Pastorální teologie V: Církev, kultura, společnost, misie*, s. 68.

¹⁴⁸ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 136 - 137.

¹⁴⁹ Například celoslovenský výzkum mladých lidí ve věku 15 – 26 let realizovaný v roce 2001 potvrdil tento trend dominantního zastoupení činností pasivního charakteru a jen velmi malý počet aktivit náročnějšího kulturního a společenského charakteru (Kratochvílová, 2004, s. 215).

4 NABÍDKA VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT V ZÁBŘEHU

Mladí lidé mají mnoho příležitostí, jak efektivně využívat v Zábřehu volný čas. V této kapitole uvádíme jen některé způsoby trávení volného času, kterými město Zábřeh oslovuje nejen mládež, děti, ale i dospělé. Není účelné vyjmenovat všechny subjekty, které se podílejí na nabídce volnočasových aktivit v Zábřehu. V následujících kapitolách se zmíníme jen o těch významnějších. Názvy kulturní zařízení, kulturní organizace, muzea a galerie jsme převzali z internetových turistických stránek města Zábřeh a mikroregionu Zábřežsko, kde jsou zařazeny pod položkou „kultura“.

4.1 Kultura

Ke kulturnímu vyžití slouží v Zábřehu kulturní zařízení, kulturní organizace, muzea a galerie, které může mládež (a nejen ona) využívat.

4.1.1 Kulturní zařízení

V Zábřehu působí tato kulturní zařízení: Zábřežská kulturní, s. r. o., Dům dětí a mládeže, Kino Retro, Městské informační centrum (dále v kapitole 4. 4) a knihovna, Katolický dům.¹⁵⁰

Zábřežská kulturní, s. r. o. se stará o provoz kulturního domu (ten má název Klub). Zajišťuje rezervaci a předprodej vstupenek, jazykové, pohybové a taneční kurzy, programy pro školy, spolupodílí se na pořádání májového jarmarku. V kulturním domě se uskutečňují nejrůznější kulturní vystoupení a společenské akce, které jsou otevřené pro širokou veřejnost, mládež nevyjímaje.¹⁵¹

---

¹⁵⁰ Srov. *Kulturní zařízení* [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na www: <<http://tourism.zabreh.cz/index.php?a=cat.236>>.

¹⁵¹ Srov. *Zábřežská kulturní, s. r. o.* [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na www:

Kreativní přístup, vzájemnou komunikaci, radost z prožitků a výsledků práce, rozvoj a růst každého jedince, aktivní přístup, spontánní činnost a spolupráci, otevřenost všem - dětem, mládeži, dospělým, handicapovaným, všem národnostem, různého přesvědčení, pohlaví apod. Hru jako součást našeho života, empatii a dovednosti - k učení, řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské a pracovní nabízí Dům dětí a mládeže Krasohled. Pravidelná zájmová činnost probíhá ve více než padesáti kroužcích zaměřených na sport, tanec, dramatickou výchovu, jazyky, keramiku a výtvarnou výchovu, ekologickou výchovu a turistiku a horolezectví. Během roku nabízí víkendové akce, a to jak pro členy zájmových kroužků, tak pro širokou veřejnost.¹⁵² Cílem tohoto střediska volného času, jehož zřizovatelem je Město Zábřeh, je „*kreativní člověk s aktivním přístupem k životu.*“¹⁵³

Kino Retro s celkovou kapacitou 149 sedadel ve 13 řadách nabízí filmovou produkci v rámci individuálního zájmu, ale zajišťuje také programy pro školy.¹⁵⁴ V prostorách u východu z kina je možné shlédnout některé tematické výstavy. Nepravidelně se zde konají cestopisné pořady pro širokou veřejnost.

Městská knihovna zajišťuje přednášky na vybraná témata (Divadla malých forem, Vánoční zvyky, Pověsti našeho kraje apod.). Knihovna je rozdělena na část pro dospělé a oddělení pro děti. Nabízí možnost vypůjčit si noviny a časopisy a z bohatého knihovního fondu publikace od naučných až po beletrii. K dispozici je také několik počítačů připojených k internetu. Knihovna spravuje šestnáct místních a obecních knihoven v nejbližším okolí. Vždy jedenkrát za měsíc v každé z nich vybere soubor knih, který se po zpracování rozdělí do dalších knihoven, a naopak přiváží další knihy. Dochází tak k pravidelné cirkulaci a obměně knižního fondu.¹⁵⁵ V knihovně se nachází také studovna, čítárna a minigalerie.

<<http://zk.zabreh.cz/index.php?a=cat.276>>.

¹⁵² ODBOR ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY KRAJSKÉHO ÚŘADU OLOMOUCKÉHO KRAJE, *Střediska volného času Olomouckého kraje 2008/2009*, s. 30.

¹⁵³ ODBOR ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY KRAJSKÉHO ÚŘADU OLOMOUCKÉHO KRAJE, *Děti, mládež a volný čas v Olomouckém kraji*, s. 16

¹⁵⁴ Srov. *Kino Retro* [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www: <http://kino.zabreh.cz/index.php?a=cat.13>](http://kino.zabreh.cz/index.php?a=cat.13).

¹⁵⁵ Srov. *Městská knihovna* [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www: <http://www.knihovna.zabreh.cz>](http://www.knihovna.zabreh.cz).

V budově katolického domu v Zábřehu působí tzv. Divadélko na okraji. To nabízí možnost účastnit se divadelních představení nejen pasivně jako divák, ale i aktivně se jako herec (herečka) podílet se na provedení jednotlivých představení.¹⁵⁶ V rámci zájmové činnosti se zde jedenkrát týdně konají cvičení pro ženy a dívky, kurz francouzštiny, letecko-modelářský kroužek, působí zde pěvecký sbor Světýlko a střelecký kroužek. V katolickém domě se pořádají nejrůznější společenské, kulturní a vzdělávací akce (plesy, přednášky, kurzy, výstavy, koncerty, besedy, školení, společenské večery, taneční zábavy nebo diskotéky) pro děti, mládež a dospělé. Ke svým pravidelným aktivitám využívá prostory katolického domu také tělovýchovná organizace Orel - jednota Zábřeh, Junák - svaz skautů a skautek ČR - středisko Skalička. K dispozici pro volnočasové aktivity nejen mladých jsou zde dva sály, klubovna a učebna.¹⁵⁷ V katolickém domě má sídlo a vyvíjí činnost křesťanské, nepolitické občanské sdružení Spolek Metoděj Zábřeh. „*Jeho účelem je zajišťování nevýdělečné činnosti v oblasti kultury, sportu a vzdělávání s cílem zachování, podpory a rozvoje křesťanských, mravních a sociálních hodnot.*“¹⁵⁸ Tohoto cíle chce spolek dosáhnout prostřednictvím pořádání vzdělávacích kurzů a přednášek, kulturních, sportovních a společenských aktivit, divadelních představení, koncertů, zájmové činnosti pro děti, mládež a dospělé. Spolek uskutečňuje také poznávací zájezdy a pobyty. Podílí se na půjčování novin, časopisů, knih a umožňuje tělovýchovné cvičení pro zájemce.¹⁵⁹

<<http://knihovna.zabreh.cz/index.php?a=cat.234>>.

¹⁵⁶ Srov. *Divadélko na okraji* [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www](http://www.katak.cz/dno/dno_web.html):

<http://www.katak.cz/dno/dno_web.html>.

¹⁵⁷ Srov. *Katolický dům* [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www](http://www.katak.cz/KOMERCNI_VYUZITI/KOMERCE.html):

<http://www.katak.cz/KOMERCNI_VYUZITI/KOMERCE.html>.

¹⁵⁸ Srov. *Stanovy Spolku Metoděj Zábřeh ze dne 16. prosince 2001*, čl. 3. [online]. [cit. 2010-10-26].

Dostupné na [www](http://www.katak.cz/SPOLEK%20METODEJ/STANOVY_5,5%20odeslane.htm):

<http://www.katak.cz/SPOLEK%20METODEJ/STANOVY_5,5%20odeslane.htm>.

¹⁵⁹ Srov. *Stanovy Spolku Metoděj Zábřeh ze dne 16. prosince 2001*, čl. 3. [online]. [cit. 2010-10-26].

Dostupné na [www](http://www.katak.cz/SPOLEK%20METODEJ/STANOVY_5,5%20odeslane.htm):

<http://www.katak.cz/SPOLEK%20METODEJ/STANOVY_5,5%20odeslane.htm>.

4.1.2 Kulturní organizace

V Zábřehu působí také některé kulturní organizace. Jsou mezi nimi taneční, folklorní, pěvecké a divadelní soubory, dechové hudby, jazzové orchestry, rockové a taneční soubory, Šermířský spolek Zábřeh, Klub Ve zdi, Společenské centrum ALFA, Volné seskupení studentů, Klub filmových amatérů a cestovatelů.¹⁶⁰

4.1.3 Muzea a galerie

Volné chvíle mohou mladí lidé trávit také v místních muzeích a galeriích. Muzeum Zábřeh představuje ve své stálé expozici zajímavosti a unikáty z historie města, ze života jeho obyvatel v minulých staletích. Ke shlédnutí je zde impozantní sbírka z díla Václava Hollara, představitele grafického umění 17. století. Expozice instalovaná ve „věži“ domu Pod podloubím je věnována českému cestovateli a zábřežskému rodákovi Janu Eskymo Welzlovi.¹⁶¹

Farní muzeum Zábřeh se nachází ve věži kostela sv. Bartoloměje. Je zde instalována expozice s liturgickými předměty z období po Tridentském koncilu používané ve farním chrámu, poklad mincí nalezených při opravě lavic. Místní zvoníci na požádání podají bližší informace. Muzeum je otevíráno nepravidelně, například při příležitosti zábřežského jarmarku v květnu a při zábřežských hodech.¹⁶²

Galerie Tunklův dvorec je dalším prostorem ke kulturnímu vyžití. V době konání koncertů a výstav je otevřená pro veřejnost.¹⁶³

---

¹⁶⁰ Srov. *Kulturní organizace* [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www: <http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=16>](http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=16).

¹⁶¹ Srov. *Muzeum Zábřeh* [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www: <http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=53>](http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=53).

¹⁶² Srov. *Farní muzeum Zábřeh* [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www: <http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=54>](http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=54).

¹⁶³ Srov. *Galerie Tunklův dvorec* [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www: <http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=56>](http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=56).

4.2 Sport

Zábřeh a mikroregion Zábřežsko poskytuje mládeži několik příležitostí, jak strávit svůj volný čas. Umožňuje jak na kole, tak pěšky nebo na hřbetě koně obdivovat zdejší krajinu. Rybník Brasák, který se nachází nedaleko bývalého závodu Hedva nabízí zájemcům o rybaření dostatek příležitostí. Řeka Sázava, která protéká městem umožňuje výlet na lodích a vodní turistiku. Pro odvážné kluky a holky, kteří mají rádi rychlý pohyb a adrenalin, je otevřený adrenalinový program v Acrobat Parku Aleše Valenty ve Štítech.¹⁶⁴

Pro příznivce cykloturistiky je připraveno celkem osm cyklotras začínajících a končících v Zábřehu.

K bohatému sportovnímu využití slouží v Zábřehu mnohé sportovní areály. Mladými sportovci jsou hojně využívány Plavecký areál Zábřeh, tenisové kurty a hala, Sportovní stadion Zábřeh (s atletickým oválem, škvárovou plochou, prostorem pro nohejbal a kvalitním fotbalovým hřištěm). Bowling je provozován v Bowlingu EL PASO a BROADWAY BOWLINGU. Kuželna slouží jak mladým, tak dospělým kuželkářům. Motokáry je možné provozovat v Z&T kart Areně. V Zábřehu fungují také čtyři posilovny, a to Fit Club Relax, Plavecký areál Zábřeh, FITBIKECLUB – Indoorcycling a ENERGY CLUB SPINNING.¹⁶⁵

Mládeži jsou nabízeny možnosti účastnit se sportovních aktivit buď individuálně nebo ve sportovních organizacích, kterých v Zábřehu působí celá řada. Z nich je možné jmenovat například OS – Sdružení Atletika Zábřeh. Působí zde také zájmové kroužky, a to hádankářsko-křížovkářský kroužek Koumáci, Utopia Skates a kluby – AMK Zábřeh, basketbalový klub BC Zábřeh, Caska Invest – cyklistický oddíl, Český rybářský svaz, Klub českých turistů, Klub stolního hokeje SEVER Zábřeh, Kuželkářský klub, Plavecký klub, fotbalový klub SK Sulko Zábřeh, SK Vodní sporty, SK Zábřeh, Sokolská župa Severomoravská, Sportovní club malé kopané Zábřeh, jezdecký oddíl Stáj

---

¹⁶⁴ Srov. *Aktivní léto v mikroregionu* [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www: <http://tourism.zabreh.cz/index.php?a=cat.248>](http://tourism.zabreh.cz/index.php?a=cat.248).

¹⁶⁵ Srov. *Sportovní areály* [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www: <http://tourism.zabreh.cz/index.php?a=cat.244>](http://tourism.zabreh.cz/index.php?a=cat.244).

Kyselý, oddíl stolního tenisu TJ LOKO, šachový oddíl TJ LOKO, TJ SOKOL Zábřeh, volejbalový klub VSK SULKO Zábřeh.¹⁶⁶

4.3 Možnosti výletů ze Zábřehu do okolí

Výhodná poloha Zábřehu nabízí možnost pořádat rodinné, školní a turistické poznávací výlety a využít volný čas odpočinkovým a zábavným způsobem, přijatelným vzhledem k věku a zájmu jednotlivců.

Uprostřed krásné přírody Zábřežské vrchoviny nedaleko hranice přírodního parku Březná uskutečňuje Ranč L. A. - Pobučí u Zábřehu jízdy na koni pro každého, táboráky s kytarou. Je zde možnost koupání a stanování. 9 km od Zábřehu poskytují Státní léčebné lázně Bludov relaxaci, ale i program pro žáky s nadváhou. Stálou expozici pravěku a časně středověkého osídlení Mohelnice je možné shlédnout v Mohelnickém muzeu. Dalšími tipy na výlet mohou být návštěva zámku v Úsově, muzeum olomouckých tvarůžků v Lošticích a zdejšího památníku Adolfa Kašpara nebo lázní a ruční papírny ve Velkých Losinách. Vhodným víkendovým cílem je také nedaleký hrad Bouzov, Mladečské jeskyně nebo přečerpávací vodní elektrárna Dlouhé Stráně (hojně využívaná při exkurzích), hradu Sovinec, případně zoologické zahrady na Svatém Kopečku u Olomouce.¹⁶⁷

4.4 Městské informační centrum

Nezbytným zdrojem informací o všech volnočasových aktivitách a akcích je (kromě tradičních možností, jako je internet, plakáty, rozhlas, televize) informační středisko. Toto nabízí turistické informace, informace o ubytovacích a

---

¹⁶⁶ Srov. *Sportovní organizace* [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www: <http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=74>](http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=74).

¹⁶⁷ Srov. *Tipy na výlet* [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www: <http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=130>](http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=130).

stravovacích možnostech, zajišťuje předprodej a rezervaci vstupenek, poskytuje informace o kulturních, sportovních a společenských akcích v regionu, o historii, památkách a významných osobnostech ve městě. Informuje o firmách, institucích a úřadech. Umožňuje veřejný přístup na internet. Infocentrum propaguje akce pořádané kulturním domem, kinem Retro a městem Zábřeh. Sbírá inzerci do informačního zpravodaje města Zábřeh (tento vychází jedenkrát za měsíc a je dalším zdrojem informací o konaných akcích, je distribuován do poštovních schránek občanů Zábřehu a k dispozici v městské knihovně).¹⁶⁸

---

¹⁶⁸ Srov. *Městské informační centrum* [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na www: <<http://tourism.zabreh.cz/index.php?a=cat.229>>.

5 VÝZKUM VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT STUDENTŮ GYMNÁZIA ZÁBŘEH A VYŠŠÍ ODBORNÉ ŠKOLY A STŘEDNÍ ŠKOLY AUTOMOBILNÍ ZÁBŘEH

V rámci výzkumu si definujeme výzkumný problém (stanovíme cíle výzkumu), položíme výzkumné otázky, formulujeme hypotézy a zvolíme vhodnou výzkumnou metodu. Určíme, jaký bude výzkumný vzorek. Ze získaných dat provedeme základní analýzu, zodpovíme výzkumné otázky a vyjádříme se ke stanoveným hypotézám.

5.1 Stanovení výzkumného problému

Základním záměrem našeho výzkumu je zjistit, jak využívají studenti gymnázia a VOŠŠŠA svůj volný čas. Zaměříme se také na to, kolik volného času v průměru mají tito mladí lidé denně k dispozici. Budeme si všímat, zda existují rozdíly ve využívání volného času studentů gymnázia a VOŠŠŠA, mládeže z vesnice a z města, zda pohlaví ovlivňuje trávení jejich volného času. Budeme rovněž zkoumat, kdo nebo co ovlivňuje volbu jejich aktivit ve volném čase (činitelé volného času). Pokusíme se zjistit, zda existují rozdíly mezi těmito činiteli u chlapců a u dívek. Dále nás bude v rámci výzkumu zajímat, jaká je informovanost o volnočasových aktivitách ve městě Zábřeh. Budeme se chtít rovněž dozvědět o tom, jakých aktivit by se rádi zúčastnili, ale nemohou a důvody, proč se jich nemohou zúčastnit.

Tento výzkumný problém dále rozložíme do následujících výzkumných otázek:

Výzkumná otázka č. 1:

Volí studenti gymnázia a VOŠŠŠA stejné volnočasové aktivity?

Výzkumná otázka č. 2:

Je volba volnočasových aktivit stejná u studentů bydlících na vesnici, jako ve městě?

Výzkumná otázka č. 3:

Jsou studenti gymnázia a VOŠŠŠA ovlivňováni při volbě volnočasových aktivit stejnými faktory?

Výzkumná otázka č. 4:

Ovlivňuje pohlaví trávení volného času studentů gymnázia a VOŠŠŠA?

Výzkumná otázka č. 5:

Existují rozdíly mezi faktory ovlivňujícími volbu volnočasových aktivit u chlapců a u dívek?

5.2 Formulace hypotéz

Ve výzkumu jsme si k výzkumným otázkám stanovili tyto hypotézy:

K otázce č. 1 stanovujeme následující hypotézy:

H1₀: Studenti gymnázia a VOŠŠŠA volí přibližně stejné volnočasové aktivity.

H1_A: Mezi volbou volnočasových aktivit studentů gymnázia a VOŠŠŠA existuje významný statistický rozdíl.

K otázce č. 2 stanovujeme následující hypotézy:

H2₀: Volba volnočasových aktivit u studentů bydlících ve městě a na vesnici je přibližně stejná.

H2_A: Mezi volbou volnočasových aktivit u studentů bydlících ve městě a na vesnici je významný statistický rozdíl.

K otázce č. 3 stanovujeme následující hypotézy:

H3₀: Studenti gymnázia a VOŠSŠA jsou při volbě volnočasových aktivit ovlivňováni přibližně stejnými faktory.

H3_A: Studenti gymnázia a VOŠSŠA jsou při volbě volnočasových aktivit ovlivňováni různými faktory.

K otázce č. 4 stanovujeme následující hypotézy:

H4₀: Pohlaví respondentů nemá vliv na volbu volnočasových aktivit studentů gymnázia a VOŠSŠA.

H4_A: Pohlaví respondentů ovlivňuje volbu volnočasových aktivit studentů gymnázia a VOŠSŠA.

K otázce č. 5 stanovujeme následující hypotézy:

H5₀: Mezi faktory ovlivňujícími volbu volnočasových aktivit u chlapců a dívek není rozdíl.

H5_A: Mezi faktory ovlivňujícími volbu volnočasových aktivit u chlapců a dívek existuje statisticky významný rozdíl.

5.3 Zvolená metoda výzkumu

K dosažení stanovených výzkumných cílů byla jako výzkumná metoda použita statistická metoda pro analýzu nominálních dat test dobré shody chí-kvadrát a jako metoda sběru dat metoda dotazníkového šetření. Důvodem volby dotazníku v pedagogickém výzkumu bylo poměrně rychlé získání údajů od většího počtu respondentů.¹⁶⁹ Metoda chí-kvadrát slouží k ověření stanovených hypotéz.

Dotazník je „*velmi frekventovanou metodou získávání dat v pedagogickém výzkumu.*“¹⁷⁰ Dotazník tvoří předem připravené a pečlivě formulované otázky, které jsou účelně seřazeny. Dotazovaný (neboli respondent) na ně odpovídá

---

¹⁶⁹ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*, s. 164.

¹⁷⁰ CHRÁSKA, M. *Základy výzkumu v pedagogice*, s. 89.

písemně. Dotazník je složen z položek. Toto označení je obecnější, nemusí v sobě nutně obsahovat otázku, může mít například formu příkazu (respondent je například vyzván, aby vybral jednu z možností, která je mu nabízena).¹⁷¹ Jednotlivé položky lze pak třídit podle různých kritérií. Nejčastějším z nich je cíl, pro který byla položka určena, forma požadované odpovědi a obsah.¹⁷² Cíl, pro který byla položka vytvořena má pomoci splnit výzkumný záměr. Formou požadované odpovědi rozumíme způsob, jakým má respondent odpovědět. V tomto ohledu rozlišujeme položky uzavřené a otevřené. U uzavřených položek je respondent omezen při výběru odpovědi na navržené odpovědi. Předpokládá se zde předem připravený počet odpovědí. U otevřených má naopak volnost ve formulování odpovědi. Nepracuje tedy s hotovými odpověďmi. Nevýhodnou je pracnost při následném vyhodnocování těchto položek, kterou způsobuje právě tato volnost. Co se týká obsahu, lze rozdělit položky dotazníku na položky zjišťující fakta, zjišťující znalosti nebo vědomosti a zjišťující mínění, postoje a motivy. Položky zjišťující fakta se často umísťují v úvodu dotazníku, neboť nevyžadují velkou námahu při odpovídání. Mohou se také použít i v průběhu dotazování, aby si respondent „odpočinul“ od namáhavějších otázek. U otázek znalostních a vědomostních je třeba dbát na to, aby se respondent necítil zahanben při neznalosti. U posledního typu položek je třeba dbát na skutečnost, aby respondenta nepřivedli do rozpaků, nevyvolali u něho negativní reakce. Je důležité dát najevo, že různost názorů je přirozená a normální.¹⁷³

Při konstrukci dotazníku je nutné dbát na některé důležité zásady, které bychom měli dodržovat při návrhu jednotlivých položek. Předně je důležité, aby položky dotazníku byly respondentům jasné a srozumitelné. Formulace položek musí být jednoznačná a nesmí být připuštěna interpretace různými způsoby. Dotazník by neměl být příliš rozsáhlý. Musí obsahovat nutné pokyny k vyplňování. Je třeba dbát na to, aby získané údaje bylo možné snadno třídit a zpracovávat. Na druhé straně však snaha usnadnit si zpracování výsledků nemá vést k dezorientaci respondentů při vyplňování. Nemají se zde objevovat

---

¹⁷¹ CHRÁSKA, M. *Základy výzkumu v pedagogice*, s. 90.

¹⁷² CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*, s. 164.

¹⁷³ Tamtéž, s. 168.

například kódy nebo znaky, kterým by respondent nemusel rozumět. Při vytváření pořadí položek je důležité dbát na zásadu, že přednost má pořadí, které vyhovuje z psychologického hlediska před logickým řazením. Obyčejně začínáme jednoduššími položkami. Nejdůležitější otázky umístíme zpravidla ve střední části dotazníku.

Dotazník, předložený respondentům při dotazníkovém šetření (viz. příloha), byl koncipován takovým způsobem, aby splňoval uvedené zásady a pro respondenty nebyl příliš časově náročný, přitom však splnil účel, pro který byl sestaven. Před samotným vyplňováním byli respondenti seznámeni s tím, kdo jim dotazník předložil a k čemu bude sloužit. Poněvadž není účelem znát jména jednotlivých respondentů, byly dotazníky anonymní.

Dotazník obsahuje první tři položky osobního rázu. Tyto však nemají za cíl uvést respondenty do úzkých, ale jsou zvoleny účelně s ohledem na následné vyhodnocování. Zeptali jsme se na věk, pohlaví a bydliště (ne však konkrétní adresu, ale zda mají bydliště ve městě či na vesnici).

Následující položky (a odpovědi na ně) již mají posloužit k naplnění cílů, které jsme si na začátku výzkumu stanovili.

Čtvrtá položka je koncipována jako uzavřená. Ptáme se, kolik mají respondenti disponibilního volného času. Svou volbu mají vyznačit do příslušného pole u jediné odpovědi. Zde se respondent na rozdíl od prvních třech položek musí více zamyslet, nejde však ještě o otázku náročnější na odpověď. Hlavní důraz je kladen na položku 5. Respondenti jsou dotazováni na to, jak skutečně využívají svůj volný čas. Měli vypsát všechny aktivity, které provozují ve volném čase. Smyslem bylo nechat větší prostor a určitou volnost v odpovědi. Respondent nebyl omezen klasickým schématem, kdy jsou mu nabízeny odpovědi z předem stanoveného katalogu volnočasových aktivit, ale má možnost vypsát konkrétní činnosti. Účelem bylo zjistit aktuální využívání volného času studentů gymnázia a VOŠŠA.

Po časově i obsahově náročné otázce následují další dvě jednodušší položky. Položka 6 vybízí respondenty, aby uvedli ty činitele, kteří ovlivňují volbu jejich aktivit ve volném čase. Z několika možností vybírají několik z nich.

Jedná se o položku polootevřenou. Ta je kombinací uzavřené a otevřené položky, kdy může být uvedena jiná možnost, než je námi nabízená. Jednou z důležitých věcí ve vztahu k možnosti trávení volného času tím nebo oním způsobem je faktor informovanosti mladých lidí o nabídkách trávení volného času. Pro zainteresované subjekty je důležitá zpětná vazba, prostý fakt, že se mládež vůbec dozví o možnostech, jak prožívat chvíle volna příjemným a užitečným způsobem. Z tohoto důvodu byla zvolena tato položka.

V poslední položce zjišťujeme, zda vybrané skupině mládeže některé aktivity chybějí a rádi by se jich zúčastnili. Měli možnost je napsat spolu s důvody, proč se jich nemohou zúčastnit. Odpověďmi rovněž nebyli omezeni. Jako jeden z důvodů mohli uvést zmiňovanou nedostatečnou informovanost, nedostatek finančních prostředků nebo v případě dojíždějících mladých lidí bydliště na venkově a nemožnost se dostat do Zábřehu nebo zpět z konaných akcí či aktivit.

Závěrem bylo vysloveno poděkování za čas, který respondenti věnovali vyplnění dotazníku. Jako bonus jim bylo vysloveno přání všeho dobrého.

Pro ověřování hypotéz bylo potřeba počet proměnných přiměřeně zredukovat, proto jsme přistoupili k metaanalýze těchto proměnných pomocí shlukové analýzy (metoda k-průměrů). Ze shlukové analýzy vyplynuly základní shluky, které potom vstupovaly do dalších výpočtů.

Stanovené hypotézy (nulovou a alternativní) budeme ověřovat pomocí testu dobré shody chí-kvadrát. Použijeme vzorec ve tvaru

$$\chi^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O}.$$

„ χ^2 “ je přitom testové kritérium chí-kvadrát, „ P “ je tzv. pozorovaná četnost (hodnoty získané v rámci dotazníkového šetření) a „ O “ očekávaná četnost. Očekávaná četnost je četnost odpovídající nulové hypotéze.¹⁷⁴

U nulové hypotézy (H_0) obecně platí, že mezi jevy není žádná souvislost, neexistuje mezi nimi vztah či rozdíl. Alternativní hypotéza (H_A) naopak

---

¹⁷⁴ Srov. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*, s. 72.

předpokládá mezi jevy určitý vztah (rozdíl, souvislost).¹⁷⁵ Při ověřování platnosti nulové hypotézy budeme srovnávat hodnotu testového kritéria chí-kvadrát s tzv. kritickou hodnotou. Tuto hodnotu lze nalézt ve statistických tabulkách. Hledáme ji vždy pro určitou hladinu významnosti (pravděpodobnost, že neoprávněně odmítneme nulovou hypotézu) a určitý stupeň volnosti (závisí na počtu řádků v tabulce, ve které budeme testové kritérium chí-kvadrát počítat). Pokud přijímáme nulovou hypotézu, znamená to, že zde působí určitá náhoda a mezi jevy neexistuje významný vztah. Abychom mohli nulovou hypotézu odmítnout, je třeba, aby hodnota testového kritéria byla větší (případně stejná) než hodnota kritická. Pak dosažené výsledky nelze přisuzovat náhodě, ale mezi jevy existuje určitý vztah (rozdíl) a jsou statisticky významné.¹⁷⁶

5.4 Zkoumaný vzorek

Pro účely výzkumu byl použit výzkumný vzorek, který tvořili žáci dvou středních škol v Zábřehu. Jednalo se o Gymnázium Zábřeh a Vyšší odbornou školu a Střední školu automobilní Zábřeh (VOŠŠŠA Zábřeh). Věkové složení žáků bylo v rozmezí od patnácti do dvaceti roků (tedy žáci prvních až čtvrtých ročníků uvedených škol).

Celkový počet žáků citovaných škol, kterým byl dotazník nabídnutý, byl 261. Všechny předložené dotazníky byly vráceny vyplněné zpět. Návratnost je tedy stoprocentní. Tato návratnost je vysoká proto, že žáci obou škol dotazníky hned po vyplnění odevzdali zpět. Vyučující mají s podobnými výzkumy zkušenosti a byl tudíž zajištěn řádný, bezproblémový průběh dotazníkového šetření.

Z celkového počtu 261 předložených dotazníků byl jeden vyřazen z důvodu nevyplnění všech položek. Jednalo se o respondenta, který vyplnil pouze prvních pět položek dotazníku (první strana). Položky 6, 7 a 8 na druhé straně

---

¹⁷⁵ Srov. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*, s. 72.

¹⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 72 - 73.

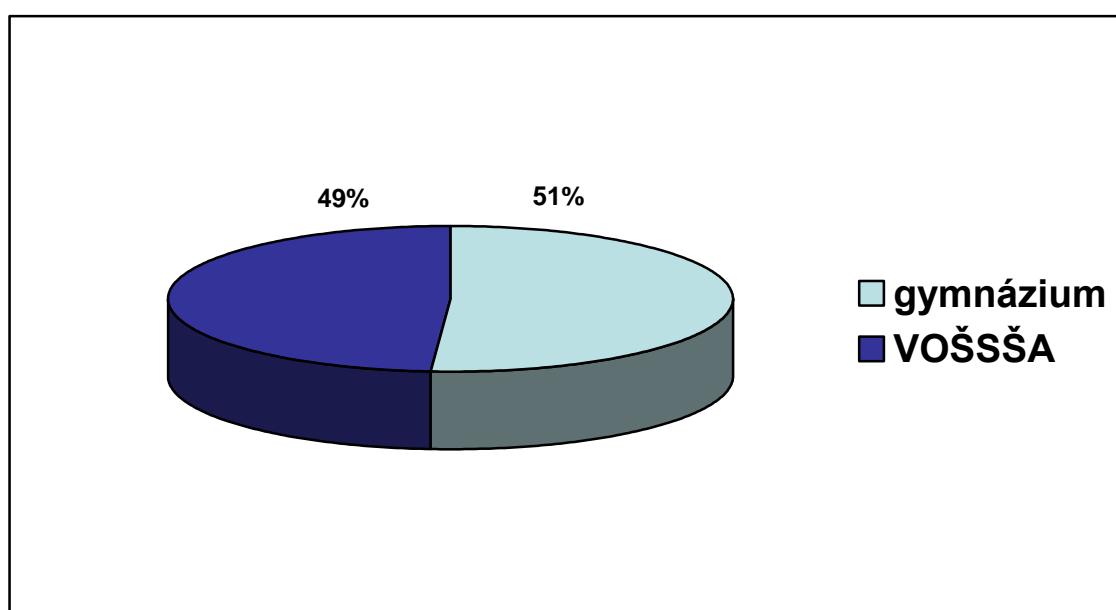
nebyly vyplněny. K tomuto nedopatření došlo pravděpodobně z toho důvodu, že si dotazník jednoduše neobrátil na druhou stranu, nepokračoval dále ve vyplňování dotazníku a neuvědomil si, že má vyplnit také druhou stranu. Zkoumaný vzorek, který může být použit k dalšímu pracování, tedy obsahuje celkem 260 zúčastněných osob.

Zastoupení respondentů, kteří byli zahrnuti do výzkumného vzorku v absolutním i relativním počtu vyjadřuje následující tabulka (tab. 1).

Tabulka 1: Skladba respondentů podle škol

TYP ŠKOLY	POČET RESPONDENTŮ	% Z CELKOVÉHO POČTU RESPONDENTŮ
VOŠŠŠA	127	49
GYMNÁZIUM	133	51
RESPONDENTŮ CELKEM	260	100

Složení respondentů obou škol je téměř vyrovnané. VOŠŠŠA reprezentuje 127 žáků, což je 49% z celkového počtu. Počet reprezentantů výzkumu z gymnázia je 133 (tedy 51%).

Graf 1: Procentuální zastoupení respondentů

5.5 Analýza získaných dat

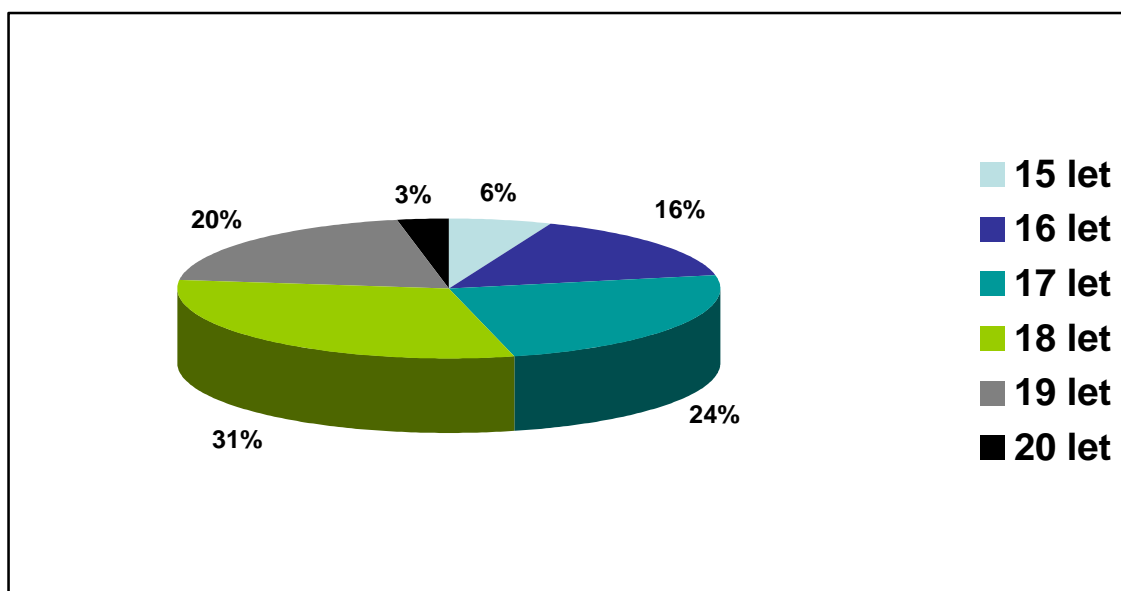
Vyhodnocení dotazníkového šetření a analýza jednotlivých položek dotazníku jsou shrnuty v následujících podkapitolách (5.5.1 až 5.5.6). Získaná data o složení respondentů podle věku, jejich pohlaví a bydliště (tedy, zda jsou z města či z vesnice) jsou uvedena v podkapitole 5.5.1. V další části se zmiňujeme, kolik mají respondenti k dispozici v průměru denně volného času (5.5.2) a jak ho využívají - jaké volnočasové aktivity ve skutečnosti provozují (5.5.3). Analýza toho, kdo nebo co ovlivňuje volbu jejich volnočasových aktivit uvádíme v následující části (5.5.4). Jaká je informovanost o nabídce volnočasových aktivit v Zábřehu se zmiňujeme v části 5.5.5. Dozvíme se také, kterých aktivit by se rádi zúčastnili, ale nemohou a o důvodech neúčasti na aktivitách (5.5.6).

5.5.1 Složení respondentů podle věku, pohlaví a bydliště

V první položce dotazníku měli žáci obou škol za úkol napsat svůj věk. Ze získaných údajů vyplývá, že se výzkumu zúčastnilo celkem 16 respondentů ve věku 15 let. Z tohoto počtu jich je 11 z gymnázia a 5 z VOŠŠA. Šestnáctiletých respondentů odevzdalo dotazníky 42 (25 z gymnázia a 17 z VOŠŠA). 63 žáků (39 z gymnázia a 24 z VOŠŠA) bylo ve věku 17 let, 80 žáků (36 z gymnázia a 44 z VOŠŠA) ve věku 18 let, 51 žáků (22 z gymnázia a 29 z VOŠŠA). Žádný respondent ve věku 20 let z gymnázia je z toho důvodu, že se ve zkoumaném vzorku respondentů nenacházel. Osm jich bylo žáků VOŠŠA.

Tabulka 2: Skladba respondentů podle věku

VĚK	GYMNÁZIUM	VOŠŠŠA	CELKEM
15 LET	11	5	16
16 LET	25	17	42
17 LET	39	24	63
18 LET	36	44	80
19 LET	22	29	51
20 LET	0	8	8
RESPONDENTŮ CELKEM	133	127	260

Graf 2: Procentuální zastoupení respondentů podle věku

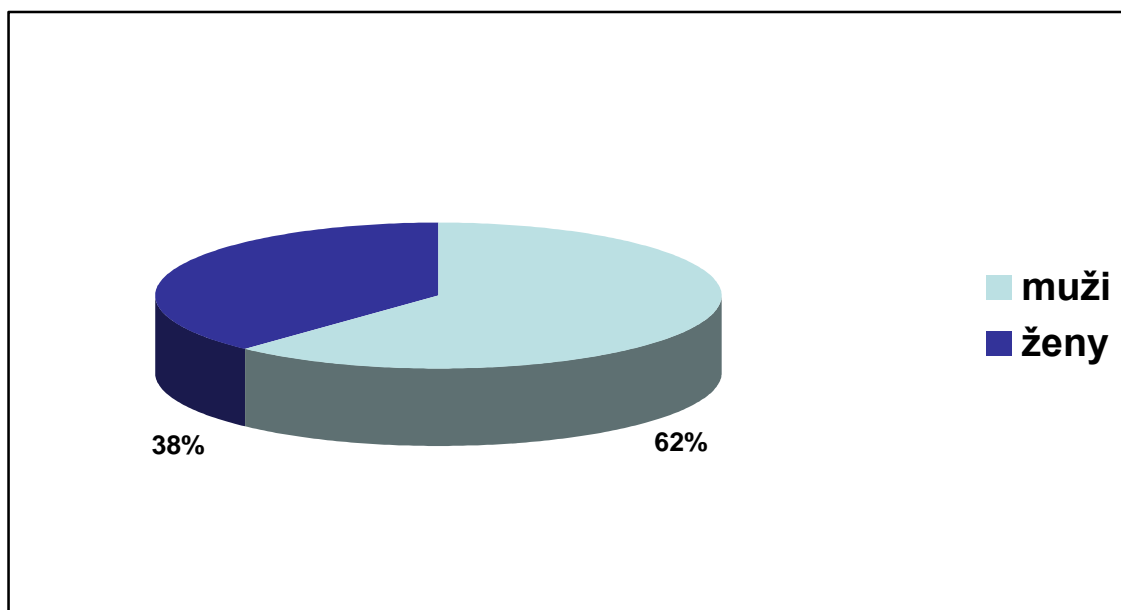
Složení respondentů podle pohlaví (položka č. 2 dotazníku) je přehledně znázorněno v následující tabulce (tab. 3).

Tabulka 3: Skladba respondentů podle pohlaví

POHLAVÍ	GYMNÁZIUM	VOŠŠŠA	CELKEM
MUŽ	38	123	161
ŽENA	95	4	99
RESPONDENTŮ CELKEM	133	127	260

Z celkového počtu 260 respondentů je 161 mužů a 99 žen. Tento nepoměr je způsoben faktem, že VOŠŠŠA je škola, která je svým zaměřením určena převážně pro chlapce zájímající se o technické obory. Jedná se o střední

automobilní školu. Předpokládá se proto, že zájem o výuku na této škole budou mít v drtivé většině muži.

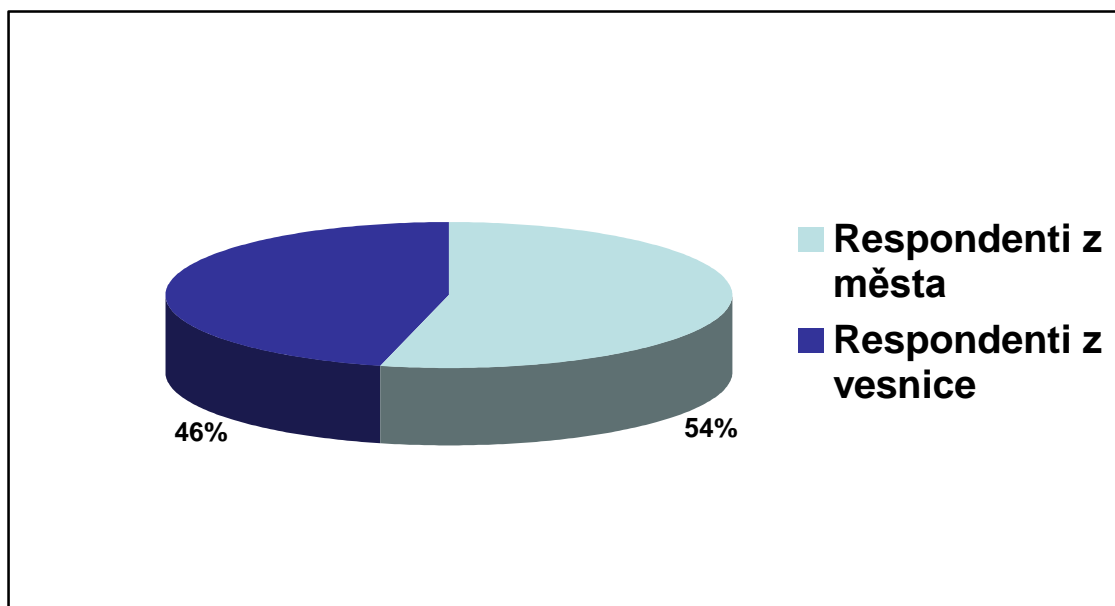
Graf 3: Procentuální zastoupení respondentů podle pohlaví

Tabulka 4 znázorňuje, kolik dotázaných mladých lidí z jednotlivých škol bydlí na vesnici a kolik ve městě (položka č. 3 dotazníku).

Tabulka 4: Skladba respondentů podle místa bydliště

BYDLIŠTĚ	GYMNÁZIUM	VOŠŠŠA	CELKEM
MĚSTO	74	66	140
VESNICE	59	61	120
RESPONDENTŮ CELKEM	133	127	260

Z uvedených dat vyplývá, že z celkového počtu respondentů, zařazených do výzkumu, jich je 140 z města a 120 z vesnice. Z tohoto počtu jich na gymnáziu v Zábřehu studuje 74 z města a 59 z vesnice. VOŠŠŠA jich z celkového počtu navštěvuje 66 z města a 61 z vesnice. Relativní četnost respondentů z města a vesnice vyjadřuje následující graf (graf 4).

Graf 4: Procentuální zastoupení respondentů z města a vesnice

Můžeme vidět, že zastoupení respondentů z města a vesnice je téměř rovnoměrné.

5.5.2 Disponibilní množství volného času respondentů

V dotazníku (položka č. 4) jsme se respondentů ptali, kolik času jim zbývá na jejich zájmovou činnost, koníčky, sport, kulturu, hudbu a ostatní volnočasové aktivity, tedy kolik volného času mají denně v průměru k dispozici. Získaná data jsme opět zaznamenali v následujícím přehledu (tabulka 5). Zpracované a předložené údaje jsou za gymnázium (druhý sloupec), VOŠŠŠA (třetí sloupec) a rovněž celkově za obě školy (poslední sloupec). Množství volného času je rozděleno do šesti kategorií (od žádného volného času až po možnost „více než 4 hodiny“ denně). Číselné hodnoty vyjadřují počty respondentů, vyjadřující se k jednotlivým variantám odpovědi.

Tabulka 5: Disponibilní množství volného času respondentů

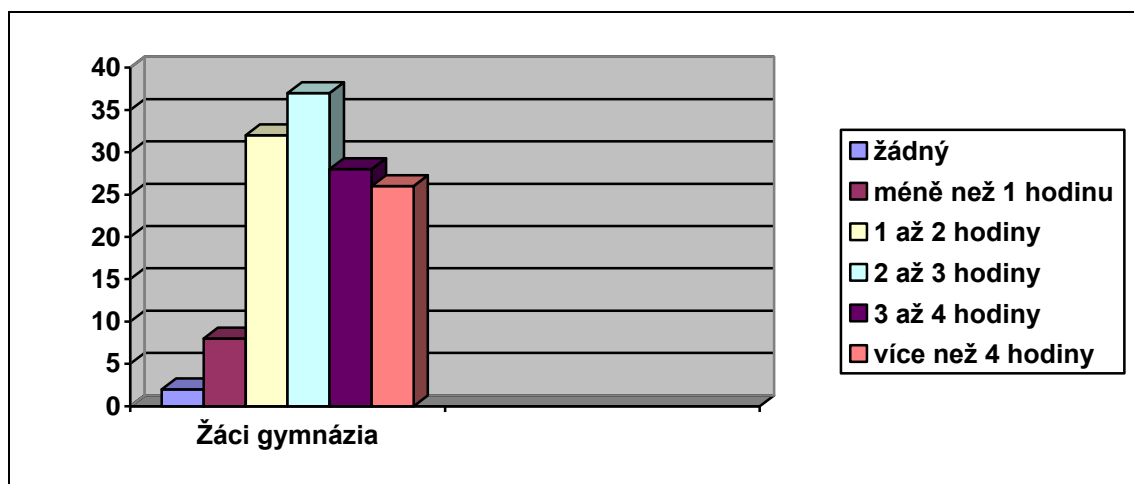
K DISPOZICI VOLNÉHO ČASU	GYMNÁZIUM	VOŠŠŠA	CELKEM
ŽÁDNÝ	2	0	2
MÉNĚ NEŽ 1 HODINU	8	2	10
1 AŽ 2 HODINY	32	13	45
2 AŽ 3 HODINY	37	17	54
3 AŽ 4 HODINY	28	34	62
VÍCE NEŽ 4 HODINY	26	61	87
RESPONDENTŮ CELKEM	133	127	260

Na otázku „Kolik volného času máte (v průměru) denně k dispozici?“ odpovědělo 87 žáků, že ho má více než 4 hodiny, což je 33,46% z celkového počtu dotázaných. Tedy zhruba jedna třetina respondentů může v průměru více než 4 hodiny denně využívat času ke svým volnočasovým aktivitám. Poměrně vysoký počet z nich (203) disponuje v průměru více než dvěma hodinami volného času denně. V relativním vyjádření jde o 78% osob. Naopak žádný volný čas uvádí pouze dva respondenti, a to z gymnázia. Z přehledu můžeme vypočítat, že zde existuje jakási úměra, že s rostoucím počtem volného času roste počet respondentů. Nelze z toho však vyvodit závěr, že čím větší množství disponibilního volného času mají respondenti k dispozici, tím více jich bude. Tato úměra neplatí pro studenty gymnázia. U nich převažuje odpověď „2 až 3 hodiny“. Jejich počet klesá z 37 (odpověď „2 až 3 hodiny“) na 28 (3 až 4 hodiny) a 26 (4 a více hodin). Pokud bychom měly přistoupit k porovnání obou škol, je na první pohled zřejmé, že více disponibilního volného času mají žáci VOŠŠŠA. Jedním z důvodů tohoto stavu může být skutečnost, že žáci gymnázia jsou studijně zaměřeni a více času musejí vynaložit na studium a přípravu na jednotlivé studijní předměty. Je u nich také předpoklad, že většina bude dále studovat na vysoké škole. Naproti tomu žáci VOŠŠŠA mají svoje studium kombinované s praxí, kterou během studia vykonávají a v tuto dobu se nemusejí tolik připravovat na vyučování. Poměrně velký rozdíl můžeme vidět ve čtvrtém, pátém a sedmém řádku přehledné tabulky. V průměru 1 až 2 hodiny denně (respektive 2 až 3 hodiny) má mnohem více žáků gymnázia, než žáků VOŠŠŠA.

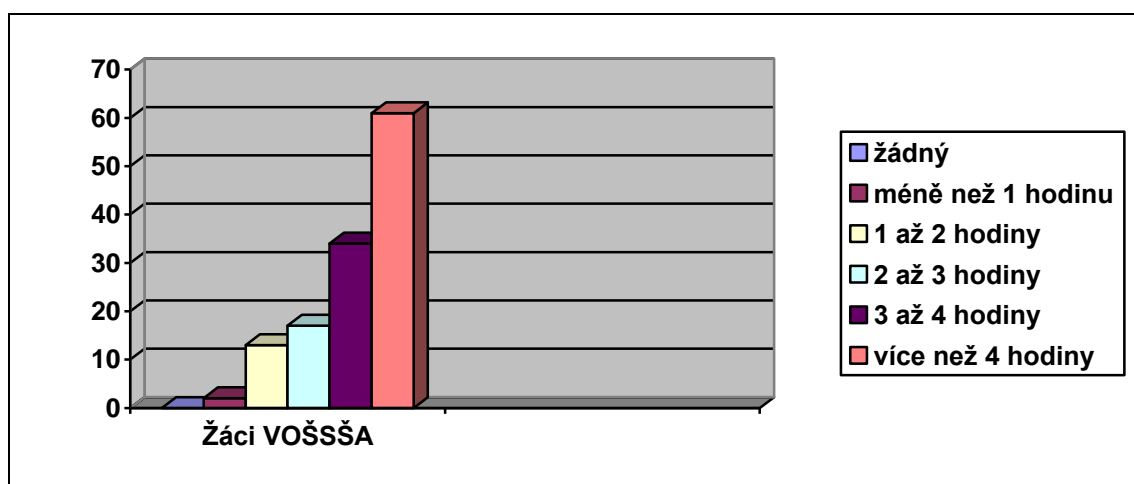

Výraznější rozdíl jsme zaznamenali v odpovědi „více než 4 hodiny“. Tuto odpověď uvedlo 26 gymnazistů oproti 61 žákům VOŠSŠA.

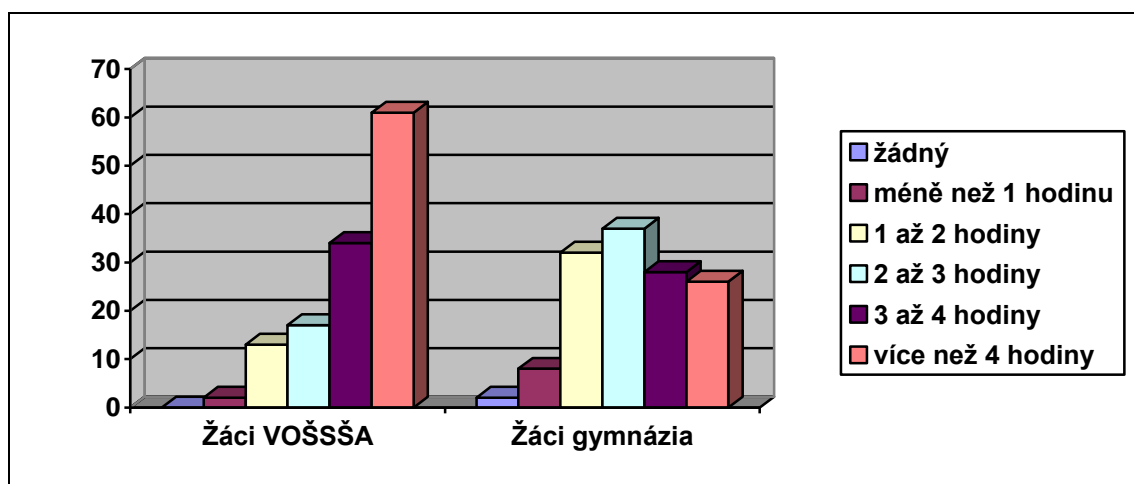
Grafické znázornění lépe vystihuje rozdíl v množství volného času mezi jednotlivými školami. Graf 5 ukazuje, kolik žáků gymnázia má jaké množství volného času. Na grafu 6 můžeme sledovat totéž, avšak pro VOŠSŠA. Pro srovnání obou škol je pak k dispozici graf 7.

Graf 5: Disponibilní množství volného času žáků gymnázia

Graf 6: Disponibilní množství volného času žáků VOŠSŠA

Graf 7: Disponibilní množství volného času žáků VOŠŠŠA a gymnázia (srovnání)

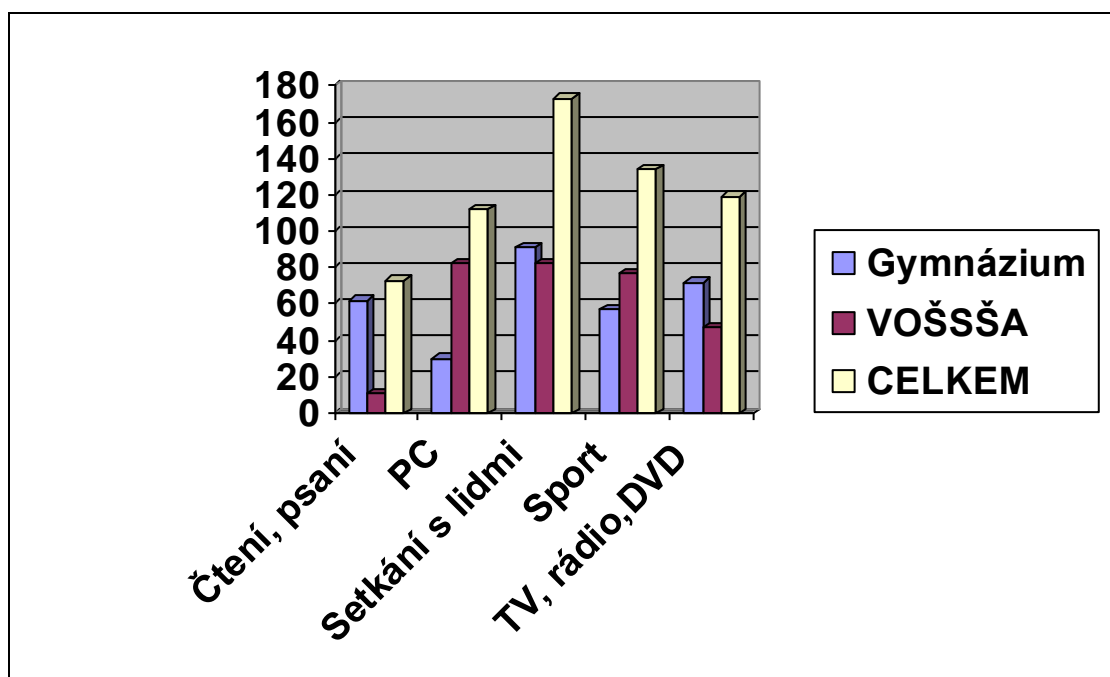
5.5.3 Struktura trávení volného času respondenty

Analýza položky č. 5 dotazníku se nám jeví na vyhodnocování jako nejnáročnější. Tato skutečnost je způsobena tím, že jsme záměrně zvolili tuto položku jako položku otevřenou. Respondent v ní měl takzvaně volné pole působnosti a měl odpovědět na otázku „Jak trávíte většinou svůj volný čas?“ a přitom neměl možnost volby z několika předem určených variant odpovědí. Účelem bylo zjistit opravdu aktuální, současnou situaci v trávení volného času mládeže obou škol.

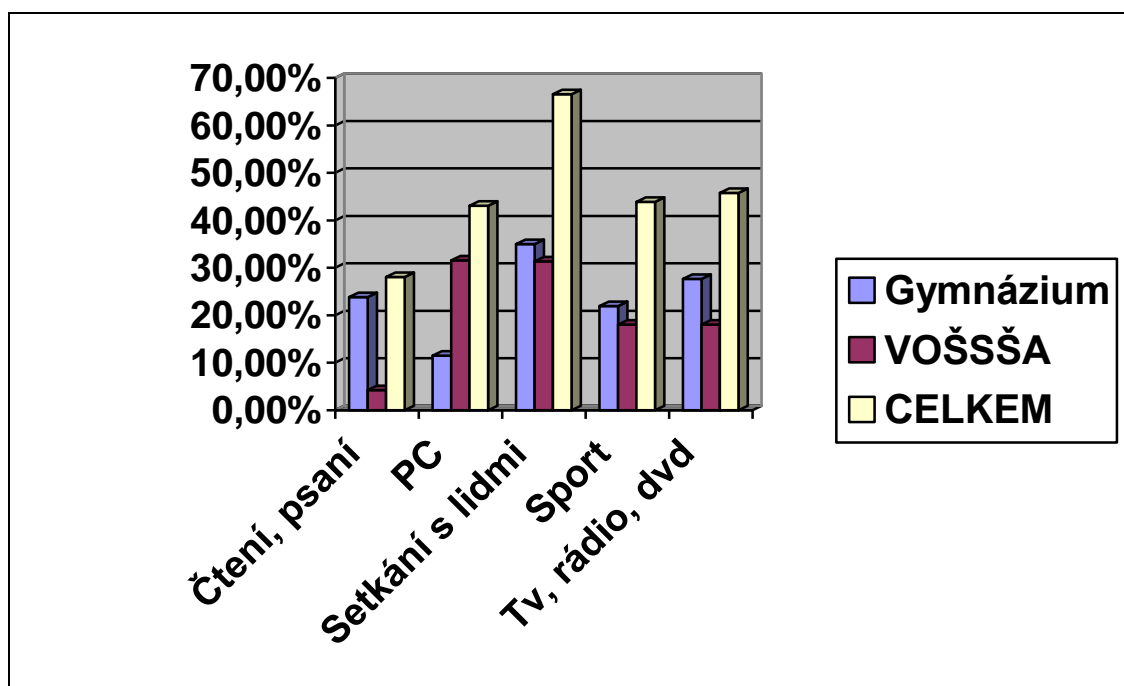
Při prvotní analýze získaných dat bylo zřejmé, že počet různých činností je poměrně velký. Proto bylo přistoupeno k tomu, že jednotlivé činnosti byly seskupeny do jim nadřazených skupin činností. Došlo tedy ke sloučení jednotlivých aktivit ve volném čase. Například pro činnosti, jako je volejbal, fotbal, lyžování, hokej atd. jsme vytvořili společný název „sport“. Následující tabulka (tabulka 6) nabízí konečný přehled těchto volnočasových aktivit. Počet respondentů, kteří tyto aktivity uvedli, jsou znázorněny ve druhém (gymnázium) a třetím (VOŠŠŠA) sloupci. Celkový počet za obě školy nalezneme v následujícím sloupci. O jaké procentuální zastoupení z celkového počtu respondentů se jedná, je uvedeno v posledním sloupci citované tabulky.

Tabulka 6: Trávení volného času respondenty

VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	GYMNÁZIUM	VOŠŠŠA	CELKEM	% z celkového počtu respondentů
CESTOVÁNÍ	1	1	2	0,77
CIZÍ JAZYKY	1	0	1	0,38
CÍRKEV, DUCHOVNO	3	0	3	1,15
ČTENÍ, PSANÍ	62	11	73	28,08
DDM	9	0	9	3,46
HUDBA	41	12	53	20,38
ODPOČINEK	7	15	22	8,46
PC	30	82	112	43,08
POMOC BLIŽNÍM	11	8	19	7,31
SETKÁNÍ S LIDMI	91	82	173	66,54
SKAUT	4	2	6	2,31
SPORT	57	77	134	51,54
TANEC	9	2	11	4,23
TV, RÁDIO, DVD	72	47	119	45,77
VČ AKTIVITY RŮZNÉ	21	47	68	26,15
VÝTVARNO	5	0	5	1,92
ZUŠ	20	1	21	8,08
ZVÍŘATA, PŘÍRODA	29	12	41	15,77

Graf 8: Nejoblíbenější aktivity žáků gymnázia a VOŠŠŠA (absolutní četnost)

Graf 9: Nejoblíbenější aktivity žáků gymnázia a VOŠŠŠA (relativní četnost)

Pro větší přehlednost jsou v předchozí tabulce (tab. 6) tučně uvedeny volnočasové aktivity, kterými tráví svůj volný čas největší počet všech respondentů (poslední sloupec vpravo – relativní četnost, popřípadě předposlední sloupec – absolutní četnost). Vybrali jsme pět aktivit, v dotaznících nejvíce uváděných. Z nich absolutní prvenství, pokud to tak lze vyjádřit, zaznamenalo „setkání s lidmi“. Jedná se o návštěvy u kamarádů, známých, prarodičů, také telefonování s přítelem (přítečkyní) a vzájemná komunikace (chat, ICQ, FCB, e-mail). Potřeba vzájemnosti, sdělování osobních záležitostí, kontakt s blízkými osobami a vzájemné sdílení tedy v našem výzkumu převládá. Jak je patrné, více než dvě třetiny zúčastněných tráví svoje volné chvíle ve společnosti někoho jiného, což není překvapující skutečnost, vždyť člověk je tvor společenský. Nejoblíbenější volnočasové aktivity v absolutním i relativním vyjádření za jednotlivé školy i celkem za obě školy znázorňují grafy 8 a 9. Uvádíme v nich pět nejoblíbenějších činností. Důvodem byla větší přehlednost. Tato by při znázornění všech uvedených aktivit byla nižší. Zástupci jednotlivých skupin aktivit jsou přehledně uvedeni v tabulce 6.

Potěšující skutečností se jeví fakt, že většina respondentů má zájem o sport a také ho aktivně provozuje. Mezi velice oblíbenými disciplínami je jízda a

výlety na kole, fotbal, florbal, jízda na motocyklu (velmi oblíbená činnost především u žáků VOŠSŠA – není divu, vždyť jejich zaměření je blízké tomu, co studují), plavání, lyžování, snowboarding, bruslení, turistika, volejbal, jízda na koni, jízda na kolečkových bruslích. Módní a takzvaně „in“ aktivitou je navštěvování fitness zařízení a posilovny a jízda na kolečkových (in-line) bruslích. Třetí možností, jak tráví dotázaní svůj volný čas je pasivní forma, a to sledování televize, poslouchání rádia a sledování DVD (toto uvedlo 45,77% všech dotázaných). Rovněž tato skutečnost není překvapující. 43,08% těchto mladých lidí tráví svůj volný čas u počítače (případně notebooku), kterého většina z nich využívá k hraní her, stahování a dívání se na filmy a seriály nebo jen tak k brouzdání po internetu. Menší počet z nich vyhledává informace, sleduje zprávy, novinky ze společenského dění. Poslední aktivitu, kterou jsme v tabulkovém přehledu zvýraznili, je čtení a psaní (28,08%). Knihu nebo časopis vezme do ruky, aby z nich čerpala informace, případně poučení či zábavu více než čtvrtina žáků. Můžeme sem zahrnout rovněž účast na autorských čteních oblíbených autorů, vypisování z knížek, psaní povídek a scénářů, odborných článků. Takto odpovídali žáci gymnázia. Jeden z žáků VOŠSŠA projevil básnické nadání a věnuje se skládání básní. Ve čtení a psaní je veliký rozdíl mezi žáky gymnázia a VOŠSŠA. Větší zájem projevují gymnazisté (62 z nich), než žáci VOŠSŠA (11 z nich). Vyskytují se rovněž patrné rozdíly v zájmu o hudbu (41 oproti 12-ti), výtvarno (5 oproti žádnému), ZUŠ (20 oproti jednomu), zvířata a přírodu (29 oproti 12-ti). Můžeme se domnívat, že důvodem by mohlo být poněkud rozdílné zaměření žáků obou škol a rovněž převaha studentů mužského pohlaví z VOŠSŠA.

5.5.4 Činitelé ovlivňující volný čas respondentů

Ve věci základní analýzy jednotlivých činitelů ovlivňujících volný čas respondentů je třeba uvést, že počet odpovědí byl částečně omezený. Nepředpokládali jsme, že u varianty (kromě daného počtu 6-ti odpovědí) „jiné“

uvedou respondenti větší počet činitelů. Většina z nich uvedla v našem výzkumu jeden nebo maximálně tři další faktory, které mají vliv na rozhodování a volbu aktivit ve svém volném čase. Dvacet z nich (7,69%) se však domnívá, že na jejich rozhodovací proces nemá nikdo a nic vliv, že jsou v tomto ohledu zcela svobodní a rozhodují si sami o svých aktivitách.

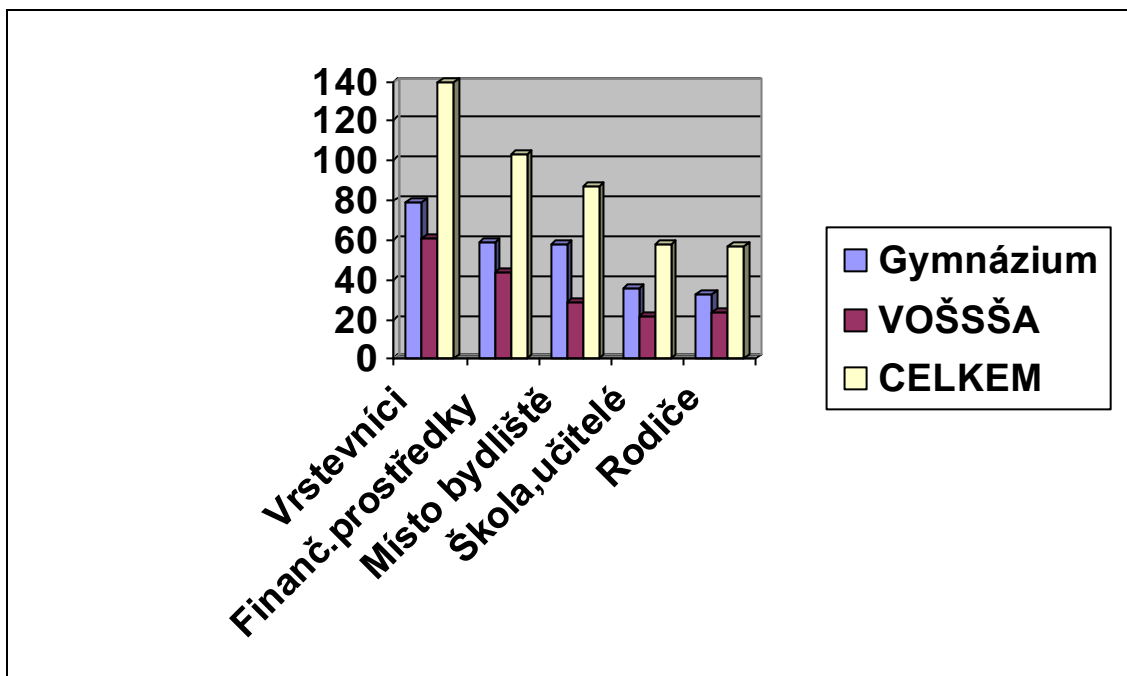
Tabulka 7: Činitelé ovlivňující volný čas respondentů

ČINITELÉ OVLIVŇUJÍCÍ VOLNÝ ČAS	GYMNÁZIUM	VOŠŠŠA	CELKEM	% z celk. počtu resp.
RODIČE	33	24	57	21,92
ŠKOLA, UČITELÉ	36	22	58	22,31
VRSTEVNÍCI	79	61	140	53,85
FINANČNÍ PROSTŘEDKY	59	44	103	39,61
MÉDIA	10	2	12	4,61
MÍSTO BYDLIŠTĚ	58	29	87	33,46
SÁM ROZHODUJI	12	8	20	7,69
PŘÍTEL, PŘÍTELKYNĚ	4	8	12	4,61
NÁLADA, MOMENTÁLNÍ ROZPOLOŽENÍ	1	6	7	2,69
POČASÍ	0	4	4	1,54
AUTOBUSOVÉ SPOJENÍ, JÍZDNÍ ŘÁD	1	1	2	0,77
DOSTUPNOST, MÍSTO KONÁNÍ AKTIVITY	0	2	2	0,77
BUDOUCNOST	1	0	1	0,38
POČÍTAČ	1	0	1	0,38
VÍRA	1	0	1	0,38
ÚROVEŇ KROUŽKU V MÍSTĚ BYDLIŠTĚ	1	0	1	0,38
ZDRAVOTNÍ DŮVODY	1	0	1	0,38
ÚNAVA PO ŠKOLE	1	0	1	0,38
TO, CO JE V MÓDĚ, POPULARITA	1	0	1	0,38
SOUROZENCI	1	0	1	0,38

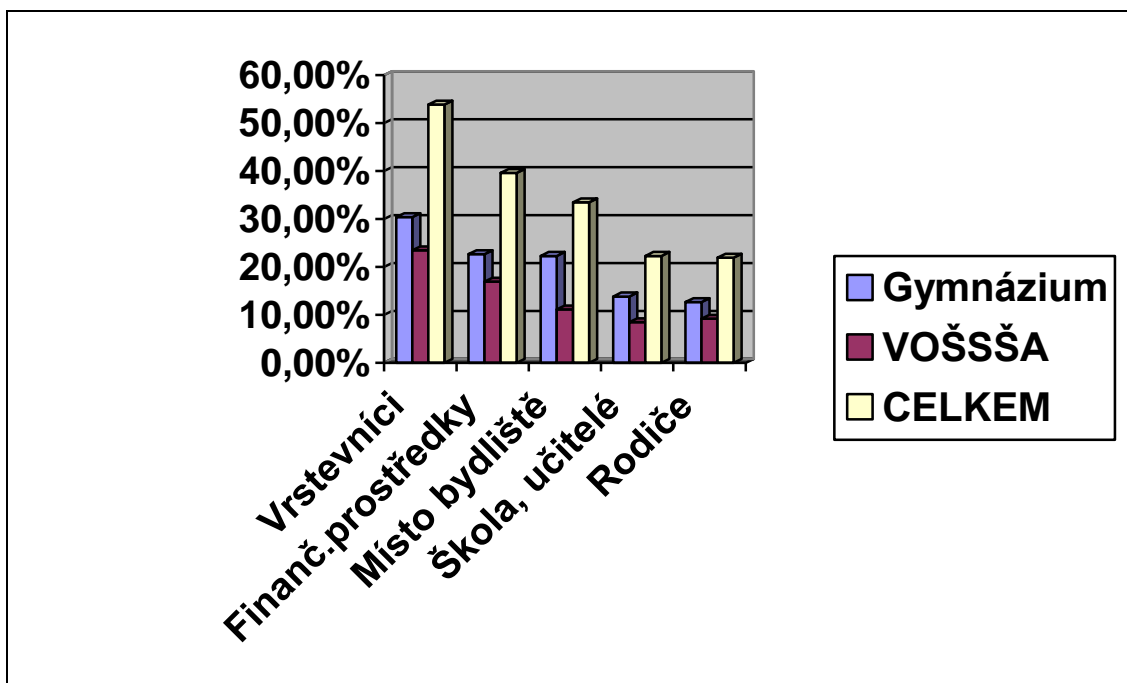
Vliv vrstevnických skupin se jeví jako nejvýznamnější činitel pro trávení volného času dotázaných. Mládež ve věku, kdy jsou na některém z typů středních škol, se postupně začíná vymykat z vlivu rodičů, který byl patrně větší v období, kdy navštěvovali základní školu. Kamarádi a potřeba scházet se, sdílet hodnoty v prostředí přibližně stejně starých osob, má pro více než polovinu z nich veliký význam. Finanční prostředky uvádějí jako druhý nejvýraznější činitel při výběru

zájmových činností. Víme, že některé aktivity vyžadují potřebnou sumu financí. Mládež je také omezena místem konání aktivit, zájmových kroužků, kulturních a sportovních akcí. Rovněž čas konání má nemalý vliv na volbu aktivit ve volném čase. Bydliště je proto pro mnohé jen těžko překonatelnou překážkou, rozhodujícím o trávení volného času. Přibližně jedna třetina všech dotázaných uvedla tento ovlivňující faktor. Posledními z pětice výrazných činitelů jsou škola, učitelé a rodiče. Oba faktory byly uvedeny přibližně stejnými počty respondentů: škola, učitelé 22,31 procenty a rodiče 21,92 procenty. Poměrně málo jsou tito mladí lidé ovlivňováni médii (4,61%). Totéž procentuální vyjádření má přítel, přítelkyně. Velmi malý vliv na rozhodování o volnočasových aktivitách pak mají, podle odpovědí respondentů v dotaznících, nálada a momentální rozpoložení (2,69%) a počasí (1,54%). Necelé jedno procento ze všech dotázaných uvedlo, že na volbu činností vykonávaných ve volném čase mají autobusové spojení, dostupnost, místo konání aktivity (to však lze zařadit pod činitele „místo bydliště“), budoucnost, počítač, víra, úroveň kroužku v místě bydliště, zdravotní stav, únava po škole, módní záležitosti a sourozenci.

Z uvedených činitelů (tab. 7) jsme do grafického přehledu (grafy 10 a 11) vybrali ty (pro naši zkoumanou skupinu mladých lidí) nejvýznamnější. Pro názornost jsme zastoupení jednotlivých činitelů volného času seřadili sestupně podle četnosti jejich výskytu v předložených dotaznících.

Graf 10: Nejvýznamnější činitele volného času žáků gymnázia a VOŠŠŠA (absolutní četnost)

Graf 11: Nejvýznamnější činitele volného času žáků gymnázia a VOŠŠŠA (relativní četnost)

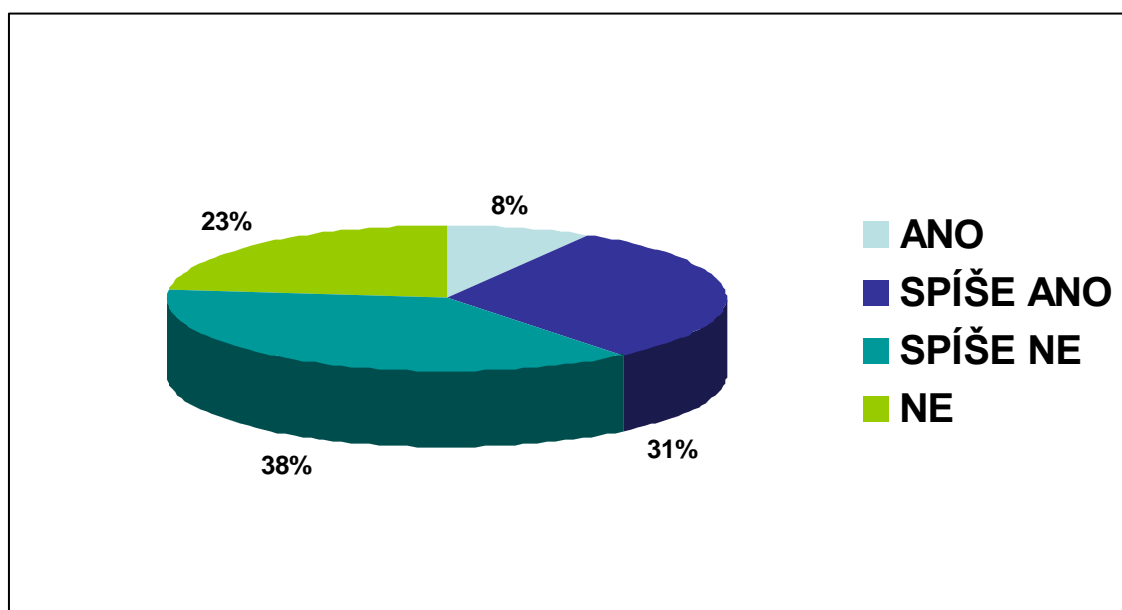
5.5.5 Informovanost respondentů o volnočasových aktivitách

V položce č. 7 dotazníku se respondentů ptáme, do jaké míry jsou o volnočasových aktivitách v Zábřehu informováni. Zda jsou nebo nejsou dostatečně informováni, se můžeme dovědět z tabulky 8.

Tabulka 8: Informovanost respondentů o volnočasových aktivitách v Zábřehu

Jste o volnočasových aktivitách v Zábřehu dostatečně informován(-a)?	GYMNÁZIUM	VOŠŠŠA	CELKEM
ANO	14	8	22
SPÍŠE ANO	50	30	80
SPÍŠE NE	54	43	97
NE	15	46	61
RESPONDENTŮ CELKEM	133	127	260

Nejvíce zaškrtnutou odpovědí byla varianta „SPÍŠE NE“, kterou zvolilo 97 ze všech zúčastněných osob. Pokud bychom měli srovnat obě školy, rovněž nejvyšší počet žáků z gymnázia označilo tuto odpověď (54 osob). Nejméně informováni jsou v tomto ohledu žáci VOŠŠŠA (46 osob).

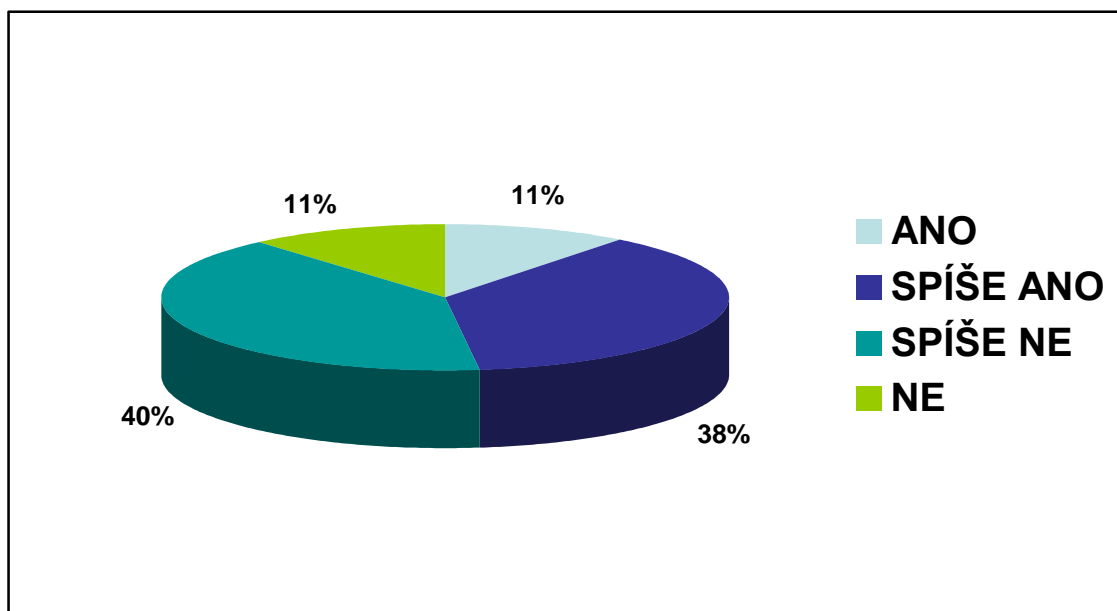

Graf 12: Dostatečná informovanost respondentů (gymnázia a VOŠŠŠA)

Jak můžeme vidět, informovanost o volnočasových aktivitách v Zábřehu, je dostatečná u 8% všech dotázaných. Nedostatečnou ji hodnotí 23% z nich, spíše dostatečnou 31%, spíše nedostatečnou 38% všech respondentů. Situaci ve věci dostatečné (nedostatečné) informovanosti respondentů každé ze škol zvlášť můžeme vidět v následujících tabulkách (tab. 9 a 10) a grafech (graf 13 a 14)¹⁷⁷.

Tabulka 9: Informovanost respondentů gymnázia o volnočasových aktivitách v Zábřehu

Jste o volnočasových aktivitách v Zábřehu dostatečně informován(-a)?	GYMNÁZIUM
ANO	14
SPÍŠE ANO	50
SPÍŠE NE	54
NE	15
RESPONDENTŮ CELKEM	133

Graf 13: Dostatečná informovanost respondentů gymnázia

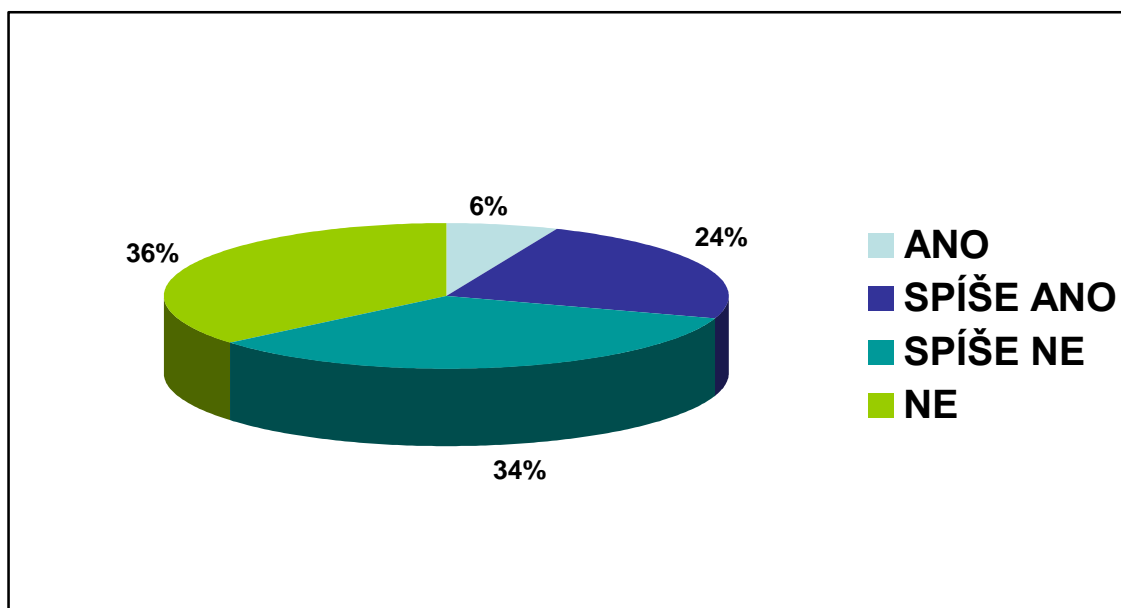
U žáků gymnázia je krajní spokojenost nebo nespokojenost s informováním o volnočasových aktivitách v Zábřehu nízká (přibližně 11% pro

¹⁷⁷ Relativní četnosti v grafech č. 12, 13 a 14 jsou zaokrouhleny a uvedeny v celých procentech.

„ANO“ i „NE“). Rovněž vyrovnané procento respondentů z gymnázia (38%, resp. 40%) má za to, že jejich informovanost není vždy zcela dostatečná.

Tabulka 10: Informovanost respondentů VOŠSŠA o volnočasových aktivitách v Zábřehu

Jste o volnočasových aktivitách v Zábřehu dostatečně informován(-a)?	VOŠSŠA
ANO	8
SPÍŠE ANO	30
SPÍŠE NE	43
NE	46
RESPONDENTŮ CELKEM	127

Graf 14: Dostatečná informovanost respondentů VOŠSŠA

Odpověď „ANO“ a „SPÍŠE ANO“ zaškrtnulo méně žáků VOŠSŠA, než žáků gymnázia (o 5%, resp. o 14%). Naopak spíše nedostatečnou a nedostatečnou hodnotí informovanost o aktivitách ve volném čase v Zábřehu o 4% žáků VOŠSŠA více, než žáků gymnázia. Lze tedy říci, že informovanost o volnočasových aktivitách V Zábřehu je vyšší u žáků gymnázia.

5.5.6 Aktivity, kterých by se respondenti chtěli účastnit

V poslední položce předloženého dotazníku byli respondenti požádáni, aby uvedli, kterých aktivit by se rádi účastnili, jaké jim chybí, ale nemohou se jich účastnit. Měli doplnit důvody, proč se jich nemohou účastnit. Přehled aktivit, respondenty nejčastěji uváděných, vyjadřuje následující tabulka (tab. 11).

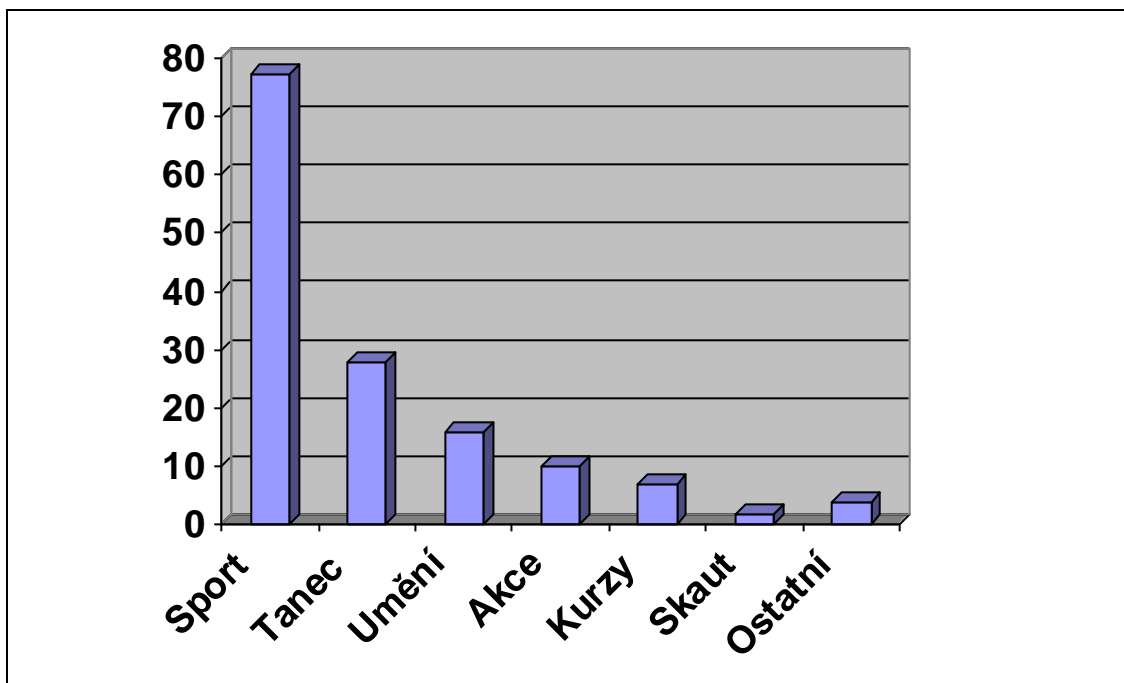
Podobně, jako u vyhodnocování struktury trávení volného času v podkapitole 5.5.3, jsme také při analýze aktivit, kterých by se respondenti chtěli zúčastnit, z velkého počtu různých volnočasových aktivit vytvořili jim nadřazené aktivity. Jejich výčet za gymnázium i za VOŠŠŠA uvádíme dále v tabulkách 11 a 12.

Tabulka 11: Aktivity, kterých by se respondenti z gymnázia chtěli účastnit

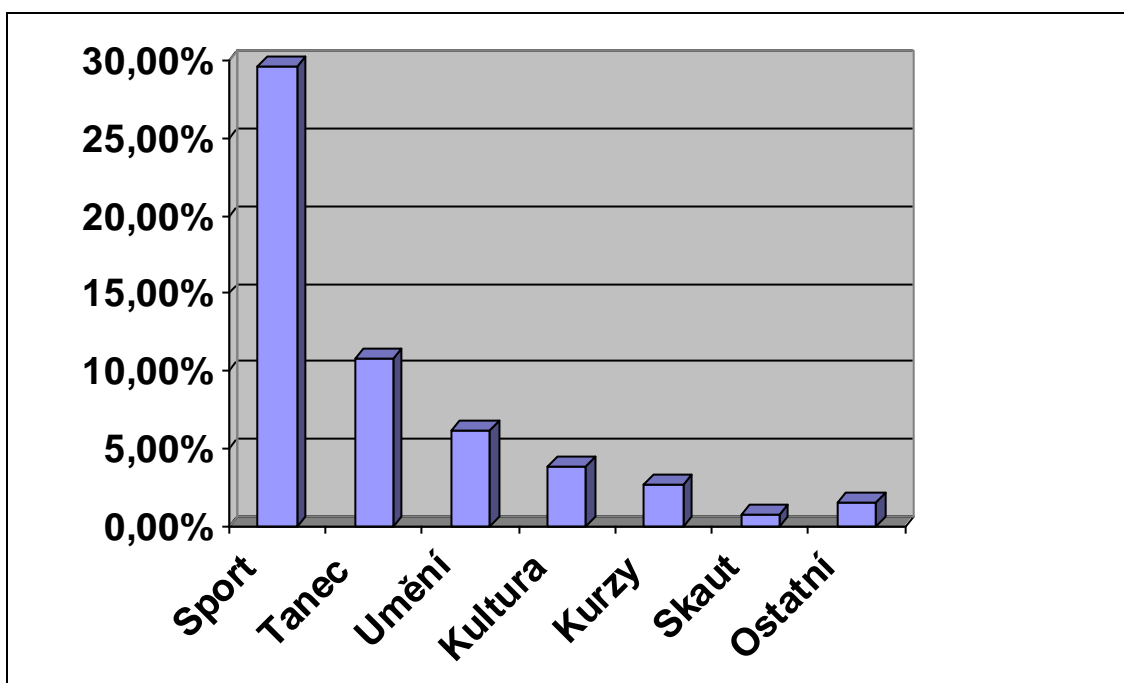
AKTIVITY	Počet respondentů	% z celkového počtu počtu respondentů¹⁷⁸
SPORT	77	29,62
TANEC	28	10,77
UMĚNÍ, DIVADLO	16	6,15
KULTURNÍ A SPOLEČENSKÉ AKCE	10	3,85
JAZYKOVÉ A JINÉ KURZY	7	2,70
SKAUT	2	0,80
OSTATNÍ ZÁJMY	4	1,54

Z celkového počtu 260 respondentů jich 48 (18,46%) z gymnázia uvedlo, že jim aktivity, které provozují stačí, že dělají všechno, co chtějí, chodí všude, kam by chtěli jít. Jsou spokojeni s kroužky, které navštěvují. Co chtějí, toho se účastní. Mezi ně se řadí také ti, kteří „dělají jeden koníček, ale pořádně“, dále respondenti, u kterých není aktivita, které by se rádi účastnili. Tito respondenti tedy neuvedli žádnou aktivitu, která jim chybí.

¹⁷⁸ Relativní četnosti jsou zde a v následujících tabulkách (tab. č. 12, 13 a 14) zaokrouhleny na dvě desetinná místa

Graf 15: Aktivity, kterých by se chtěli účastnit žáci gymnázia (absolutní četnost)

Graf 16: Aktivity, kterých by se chtěli účastnit žáci gymnázia (relativní četnost)

Žáci gymnázia by si přáli více volného času věnovat sportu a pohybovým aktivitám. Vyjádřila se tak téměř třetina ze všech dotázaných v našem výzkumu. Nejvíce by se rádi věnovali plavání (15 osob). Brání jim v tom stav, kdy je bazén

v Zábřehu dočasně uzavřen¹⁷⁹, dále se nemají jak dostat do jiného plaveckého areálu („složité spoje“, „dojíždění“, „místo bydliště“). Jinou překážkou je to, že s nimi nemá kdo jít. Další sportovní disciplínou, kterou by chtěli rádi provozovat a je na druhém místě (8 osob) oblíbenosti, je aerobic. Jde o záležitost dívek, které vyjádřili svůj zájem být takto pohybově aktivní. Problém je však v tom, že se opět nemají s kým zúčastnit, nemají dostatek času, není k dispozici v místě bydliště, jsou příliš drahé lekce (nedostatek finančních prostředků) nebo mají špatné dopravní spojení. Boxu by se chtěli věnovat 4 gymnazisté, avšak v okolí k němu nemají příležitost, mají málo volného času, případně by nestíhali ostatní sporty. Do fitness zařízení nemohou docházet 3 osoby, ale nemají opět s kým, chybí jim na to volný čas a rovněž na to nemají dostatek financí. Tři dívky a jeden chlapec by si rádi zajezdili na koni, ale kvůli přípravě do školy, časové náročnosti, nedostatku financí nemohou. Jedna z nich také neví, kde a s kým tuto činnost provozovat.¹⁸⁰ Tancem by se chtělo zabývat poměrně hodně mladých lidí z gymnázia (28 osob, což je 10,77% ze všech respondentů). Tito však nejsou spokojeni s úrovní lekcí a v blízkém okolí není dostatek příležitostí. Uměním a divadlem by chtělo vyplnit svůj volný čas 6,15% (16 osob) žáků gymnázia, zařazených do našeho výzkumu. Deset z nich (3,85%) má zájem o kulturní a společenské akce. Sedm by jich chtělo navštěvovat jazykové nebo jiné kurzy, ve skautu by chtěly být činní dva. Pod položku „Ostatní“ jsme u žáků gymnázia zařadili například hledání mimozemských civilizací (nedostatek financí), plavbu lodí na moři (nemáme moře), sbírání hub (nedostatek trpělivosti), vynalézt stroj času (nedostatek vědomostí).

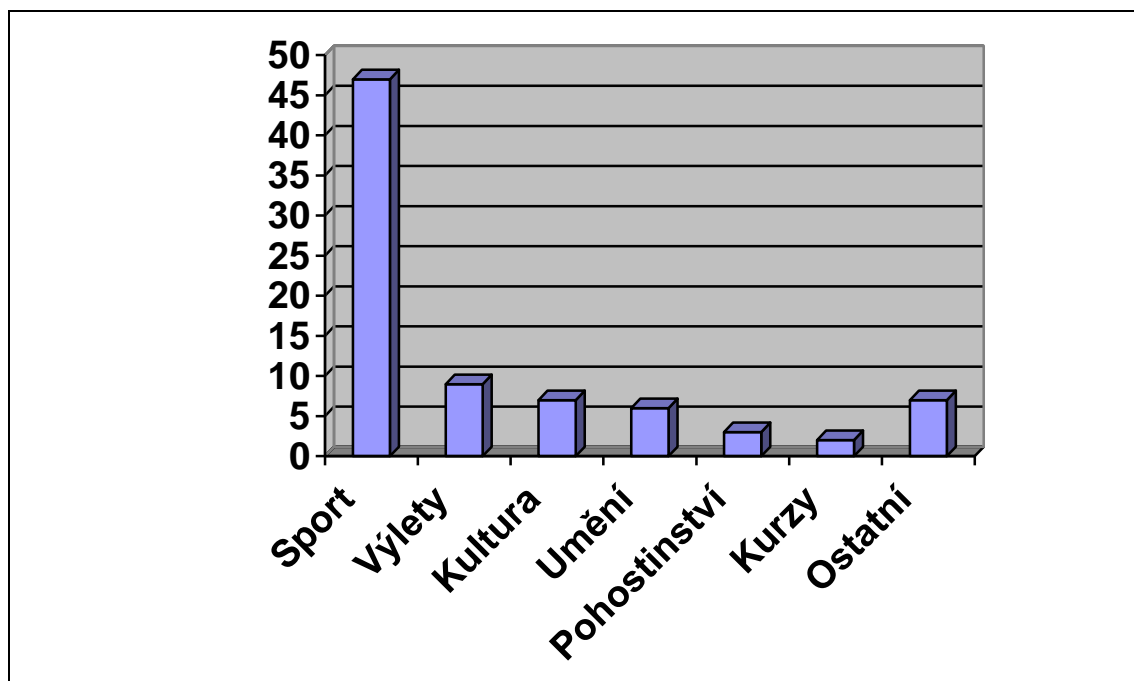
¹⁷⁹ V současné době probíhá rozsáhlá rekonstrukce zábřežského bazénu.

¹⁸⁰ Zde se pravděpodobně projevuje nedostatečná informovanost respondenta. Vždyť možností, jak se dívat na svět ze sedla koně, je v oblasti Zábřežského regionu dostatek (viz. podkapitoly 4.2 a 4.3).

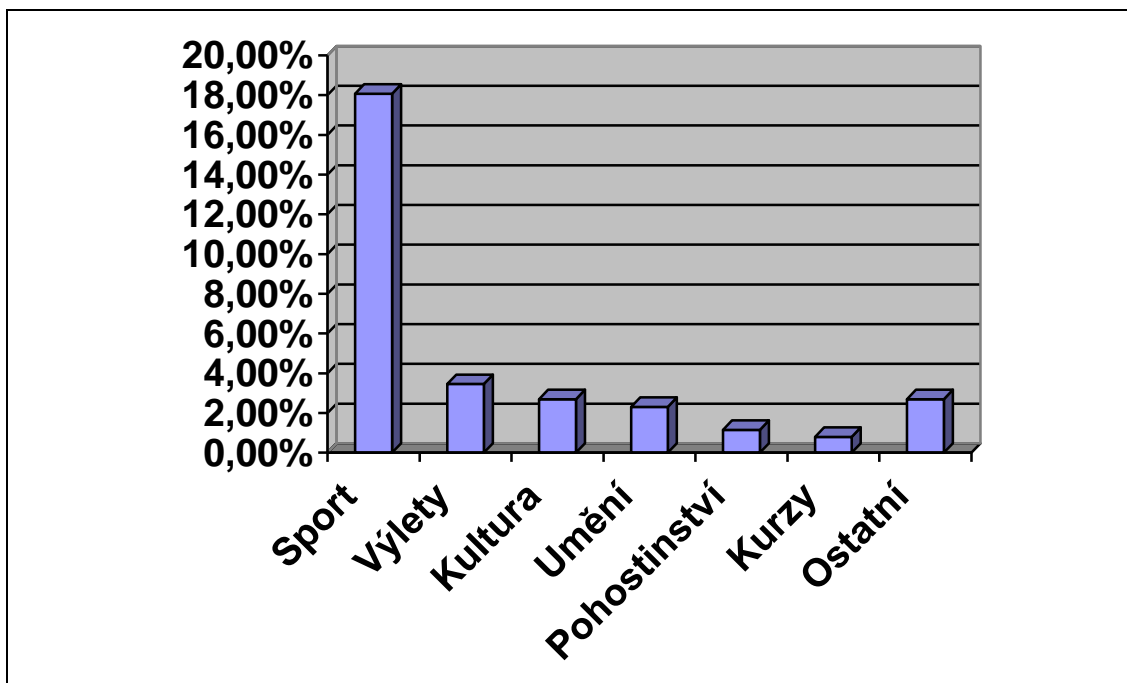
Tabulka 12: Aktivita, kterých by se respondenti z VOŠSŠA chtěli účastnit

AKTIVITY	Počet respondentů	% z celkového počtu počtu respondentů
SPORT	47	18,08
VÝLETY, CESTOVÁNÍ	9	3,46
KULTURNÍ A SPOLEČENSKÉ AKCE	7	2,70
UMĚNÍ	6	2,31
POHOSTINSTVÍ	3	1,15
JAZYKOVÉ KURZY	2	0,80
OSTATNÍ ZÁJMY	7	2,70

Podobně, jako u žáků gymnázia, uvedlo 61 žáků z VOŠSŠA z celkového počtu 260 (tedy 23,46%), že je se svými aktivitami spokojeno a naplňují téměř všechny jejich volných čas, že jim nic nechybí. Mají takové možnosti, že se mohou zúčastnit všech aktivit, kterých by se chtěli zúčastnit. Nemají potřebu se žádných jiných účastnit, dělají všechny aktivity, které chtějí dělat a dalších se již nechtějí účastnit (mají dost svých aktivit). Nic jim v Zábřehu nechybí. Jeden respondent uvedl, že „se vždycky něco najde (přítekyne, kamarádi, rodina)“. Sečteme-li obě skupiny respondentů dohromady, jedná se o 109 osob, které odpovídaly tímto způsobem. Tento počet odpovídá 41,92% všech respondentů.

Graf 17: Aktivita, kterých by se chtěli účastnit žáci VOŠSŠA (absolutní četnost)

Graf 18: Aktivity, kterých by se chtěli účastnit žáci VOŠSŠA (relativní četnost)

Pokud bychom měli hodnotit, jaké aktivity by rádi provozovali žáci VOŠSŠA, je na první pohled zřejmé, že sport hraje také v životě mladých lidí z VOŠSŠA nejdůležitější úlohu. Více než 18% z celkového počtu respondentů jich bylo právě z této školy. Kromě tradičních sportovních disciplín, jako jsou například hokej, karate, fotbal, plavání, mají tito žáci zájem o thajský box, sebeobranu, kickbox, tandemový seskok padákem, motokros a automobilový sport. Podnikat nejrůznější výlety a cestovat by chtělo 9 z nich (3,46%). Kulturně vyžít by se chtělo 7 (2,7%) osob. Umělecké vlohby by chtělo rozvíjet 6 osob (2,31%), navštěvovat pohostinství 3 osoby (1,15%). Svoje jazykové znalosti by v některých z kurzů chtěly rozvíjet 2 respondenti z VOŠSŠA, což je necelé procento ze všech respondentů. Mezi ostatní zájmy jsme přiřadili například to, že respondent chce jezdit za přítelkyní, spánek, sex a brigády. Tyto činnosti by chtělo provozovat 7 osob (2,70%).

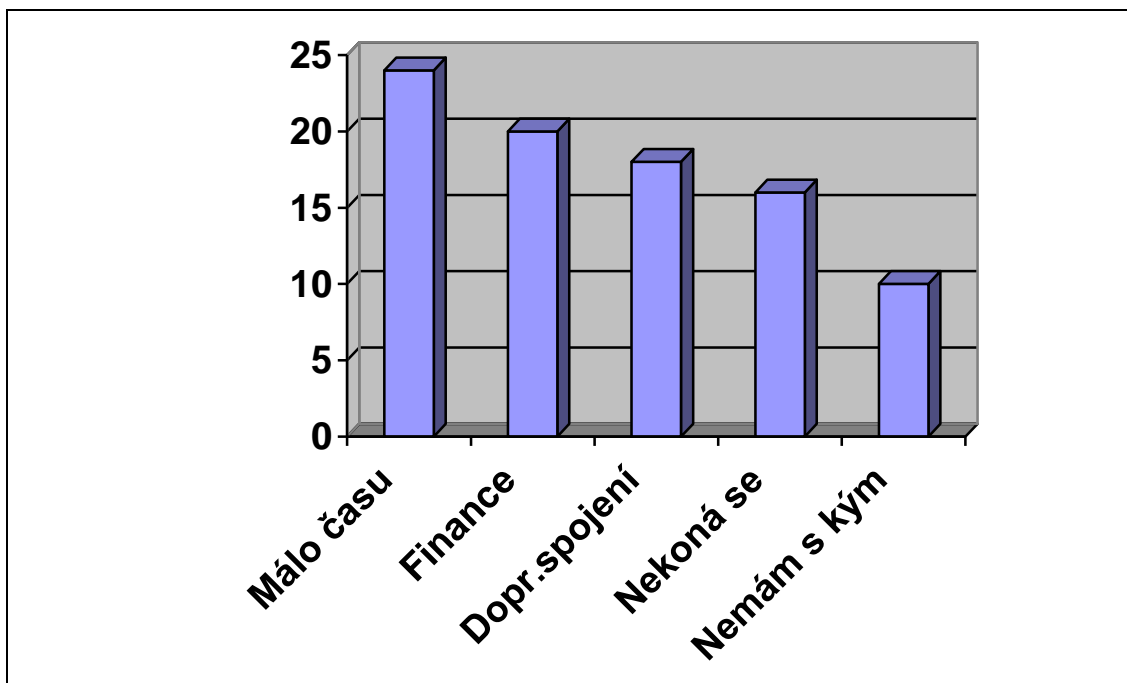
V rámci poslední položky (položka č. 8) výzkumného dotazníku měli respondenti také uvést důvody, proč se nemohou účastnit aktivit, kterých by se jinak rádi účastnili. Chtěli jsme tedy získat informace o tom, jaké překážky jim brání věnovat se činnostem, které mají rádi, které se jim líbí a jsou jim blízké.

Tabulka 13: Důvody neúčasti na aktivitách žáků gymnázia

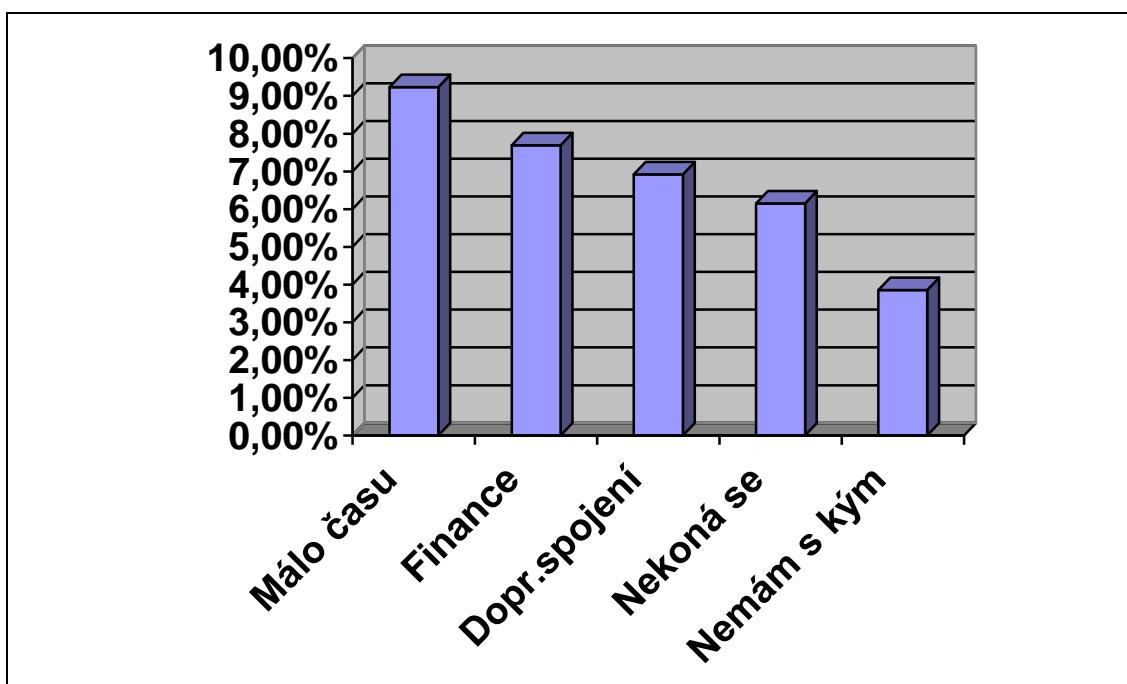
DŮVODY NEÚČASTI NA AKTIVITÁCH	Počet respondentů	% z celkového počtu respondentů
NEDOSTATEK ČASU	24	9,23
NEDOSTATEK FINANČÍ	20	7,69
ŠPATNÉ DOPRAVNÍ SPOJENÍ	18	6,92
NENÍ K DISPOZICI, NEKONÁ SE	16	6,15
NEMÁM SE S KÝM ÚČASTNIT	10	3,85
MÍSTO BYDLIŠTĚ – OMEZENÝ VÝBĚR AKTIVIT	5	1,92
NEMÁM VLOHY, ENERGII	5	1,92
ŠPATNÝ ČAS KONÁNÍ AKTIVITY	3	1,15
NEJSOU PODMÍNKY	2	0,80
NEMÁM TRPĚLIVOST	2	0,80
ZDRAVOTNÍ STAV	1	0,40

Největším problémem, proč se nemohou žáci gymnázia účastnit aktivit ve volném čase, je nedostatek volného času (toto uvedlo 24 žáků). Finanční náročnost kroužků, zájmových činností, volnočasových aktivit, koníčků, vysoké kurzovné je důvodem pro neúčast 7,69% žáků gymnázia ze všech respondentů. Problémem je rovněž špatné dopravní spojení (18 žáků). Absenci některých volnočasových aktivit zaznamenalo 16 žáků (6,15% z celkového počtu dotázaných). Deset jich uvedlo, že se nemají s kým účastnit kroužků a zájmových aktivit. Omezený počet a nízkou kvalitu kroužků v místě bydliště, nedostatek energie a absenci vloh pro volnočasové aktivity napsalo shodně 5 žáků. Tři a méně žáků odůvodnilo nemožnost účasti na aktivitách ve volném čase nevhodnou dobou konání (pozdní konání nebo se kryje se školním vyučováním, případně je o víkendu, kdy se nemají jak dostat do místa konání aktivity), svojí netrpělivostí nebo horším zdravotním stavem.

Graf 19: Hlavní důvody neúčasti žáků gymnázia na aktivitách (absolutní četnost)

Grafy 19 a 20 znázorňují pět hlavních důvodů pro nemožnost účastnit se volnočasových aktivit u žáků gymnázia spolu s početním a procentním vyjádřením.

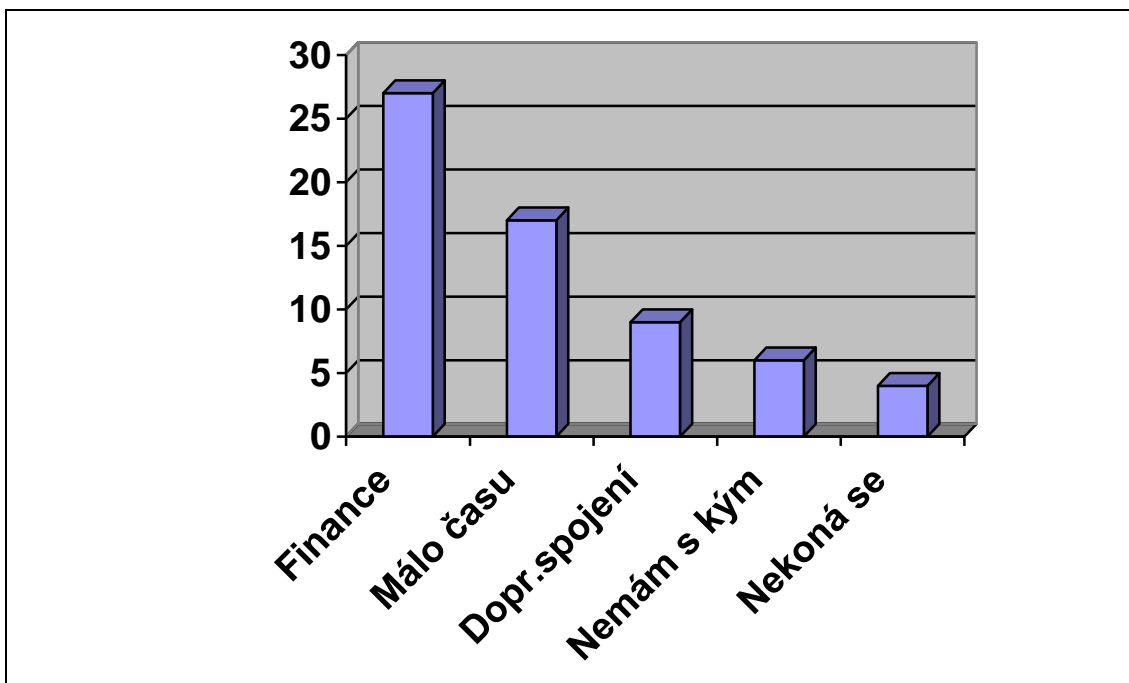
Graf 20: Hlavní důvody neúčasti žáků gymnázia na aktivitách (relativní četnost)

Odpovědi žáků VOŠSŠA jsme rovněž zpracovali a zaznamenali obdobným způsobem a uvádíme je v tabulce 14 a následujících grafech (grafy 21 a 22).

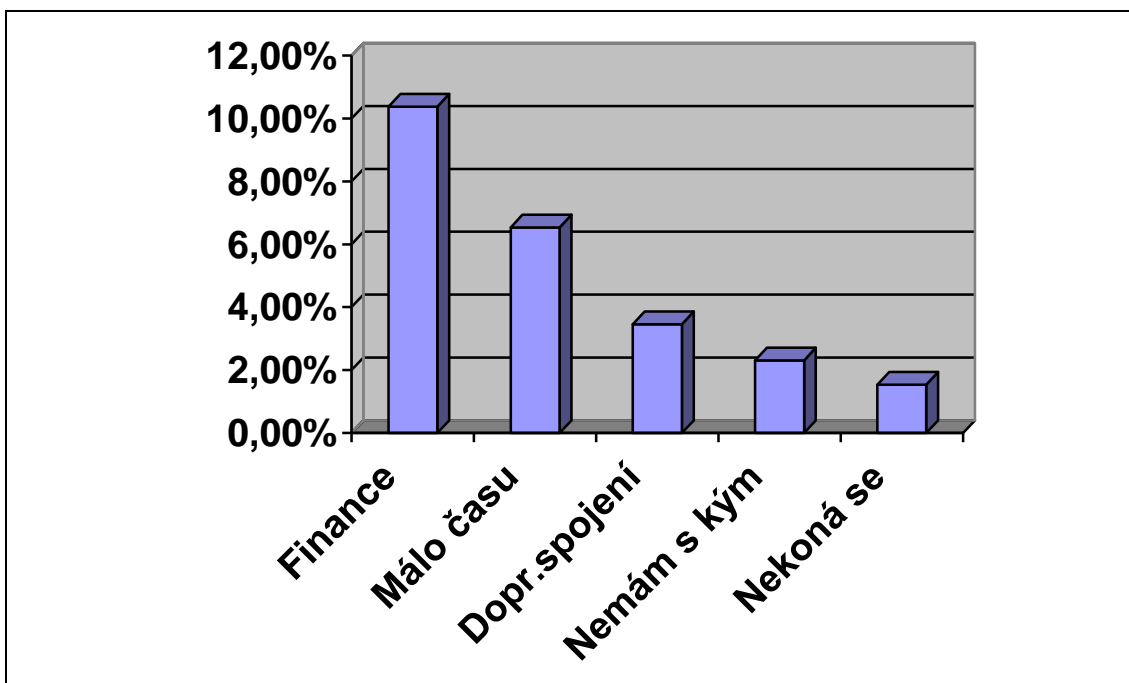
Tabulka 14: Důvody neúčasti na aktivitách žáků VOŠSŠA

DŮVODY NEÚČASTI NA AKTIVITÁCH	Počet respondentů	% z celkového počtu respondentů
NEDOSTATEK FINANČÍ	27	10,38
NEDOSTATEK ČASU	17	6,54
ŠPATNÉ DOPRAVNÍ SPOJENÍ	9	3,46
NEMÁM S KÝM SE ÚČASTNIT	6	2,31
NENÍ K DISPOZICI, NEKONÁ SE	4	1,54
NEDOSTATEK ZKUŠENOSTÍ	3	1,15
ŠPATNÝ ČAS KONÁNÍ AKTIVITY	2	0,80
NÍZKÝ VĚK ÚČASTNÍKA	2	0,80
RODIČE MI TO NEDOVOLÍ	1	0,40
NEJSOU PODMÍNKY	1	0,40
PŘÍPRAVA DO ŠKOLY	1	0,40

Nedostatek finančních prostředků, volného času, špatné dopravní spojení a skutečnost, že se respondenti nemají s kým účastnit a absence volnočasové aktivity, kterou by rádi konali tvoří u obou škol pětici hlavních důvodů neuspokojení jejich zájmů. Pokud bychom se podívali na tabulky 13 a 14 a grafy 20a a 21, je patrné, že nedostatek volného času je zásadnější u žáků gymnázia oproti žákům VOŠSŠA. Finanční prostředky chybí více žákům VOŠSŠA. Rovněž pořadí důvodů „Nemám s kým“ a „Nekoná se“ je u žáků obou škol uváděný o něco rozdílněji. Nejedná se však o podstatný rozdíl. Společné je ta skutečnost, že těchto pět důvodů je pět nejvíce žáky obou škol uváděných důvodů neúčasti na aktivitách. Žáci VOŠSŠA uvádějí oproti žákům gymnázia další důvody, proč nemohou provozovat, to co by chtěli. Jedná se následující: „nízký věk pro účast na různých akcích a zábavách“ (Trance energy 2010 – 21 let, Swingers party – plnoletost), „rodiče mi to nedovolí“, „nejsou podmínky“ (například nemožnost najít brigády), příprava do školy.

Graf 21: Hlavní důvody neúčasti žáků VOŠŠA na aktivitách (absolutní četnost)

Graf 22: Hlavní důvody neúčasti žáků VOŠŠA na aktivitách (relativní četnost)

5.6 Vyhodnocení výzkumných otázek a hypotéz

V této části diplomové práce odpovíme na výzkumné otázky a budeme testovat stanovené hypotézy.

První výzkumná otázka zní:

„Volí studenti gymnázia a VOŠŠŠA stejné volnočasové aktivity?“

K ní jsme stanovily hypotézy (nulovou a alternativní):

H₁₀: Studenti gymnázia a VOŠŠŠA volí přibližně stejné volnočasové aktivity.

H_{1A}: Mezi volbou volnočasových aktivit studentů gymnázia a VOŠŠŠA existuje významný statistický rozdíl.

K zodpovězení této výzkumné otázky a potvrzení či odmítnutí hypotéz použijeme již zmíněnou metodu - test dobré shody chí-kvadrát. Použijeme vzorec ve tvaru

$$\chi^2 = \sum \frac{(P - O)^2}{O},$$

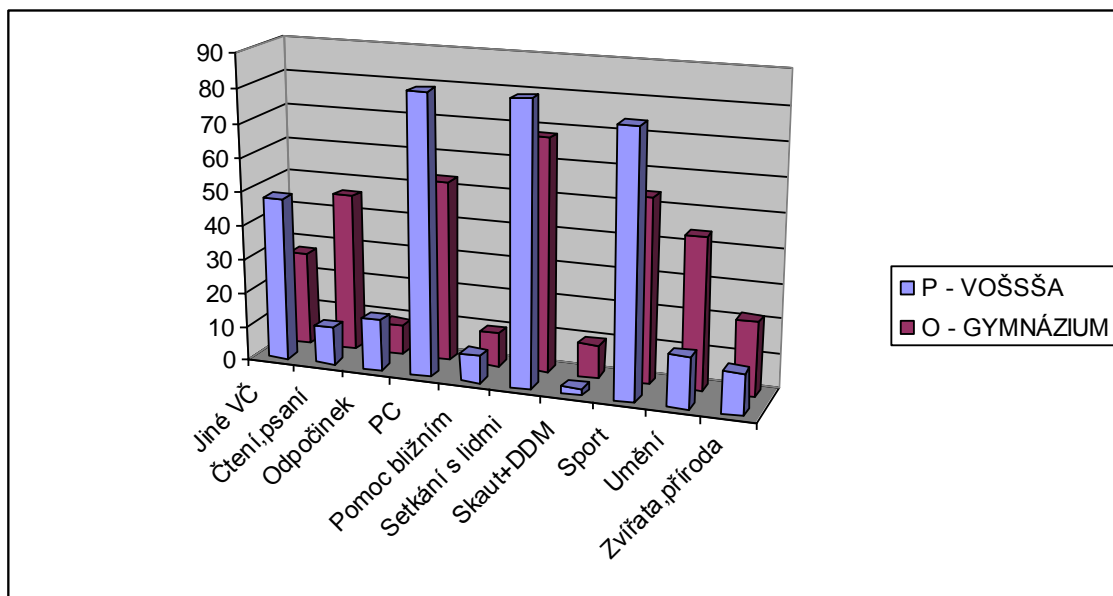
kde „ χ^2 “ je testové kritérium chí-kvadrát, „ P “ je tzv. pozorovaná četnost (naměřené četnosti). Těmito četnostmi jsou četnosti žáků VOŠŠŠA. „ O “ je očekávaná četnost (očekávaná četnost žáků gymnázia). Pozorované a očekávané četnosti u zkoumaných aktivit jsou uvedeny v tabulce 15. Připojeny jsou potřebné výpočty. V levé části tabulky se nacházejí různé druhy volnočasových aktivit. Ve druhém sloupci jsou pak zapsány pozorované četnosti žáků VOŠŠŠA ($P - VOŠŠŠA$) jednotlivých volnočasových aktivit. V následujícím sloupci uvádíme očekávané četnosti žáků gymnázia ($O - GYMNAZIUM$). Čtvrtý, pátý a poslední sloupec je určen pro dílčí výpočet testového kritéria chí-kvadrát. Celková hodnota testového kritéria (78,79028267) je uvedena v předposledním řádku tabulky 15. Tuto hodnotu jsme získali sečtením všech řádků posledního sloupce. Kritická hodnota (16,91897762) se nachází v posledním řádku citované tabulky.¹⁸¹ Pozorované četnosti žáků VOŠŠŠA a očekávané četnosti žáků

---

¹⁸¹ Obě hodnoty jsme získali pomocí programu Microsoft Excel

gymnázia znázorňuje graf 23. Jsou zde patrné rozdíly v četnostech (svislá osa) u obou škol. Na vodorovné ose se nacházejí jednotlivé druhy volnočasových aktivit. Některé aktivity byly sloučeny v jeden druh aktivit, abychom získali doměřitelné hodnoty pro obě školy a mohli zodpovědět výzkumné otázky. Toto jsme provedli u výzkumných otázek č. 1, 2 a 4. Pod kategorií „Jiné VČ“ je skryto cestování, cizí jazyky a duchovno. „Umění“ zahrnuje hudbu, tanec, výtvarno a ZUŠ.

Jiným volnočasovým činnostem („Jiné VČ“), odpočinku, počítači, setkání s lidmi a sportu se věnují více žáci VOŠŠŠA. Čtení a psaní, pomoci bližním, práci ve skautu a činnostem v domě dětí a mládeže (DDM), umění, zvířatům a přírodě dávají přednost spíše žáci gymnázia. Výraznější rozdíly spatřujeme u čtení, psaní a u umění. Pro obě skupiny dotázaných jsou nejdůležitější setkání s lidmi, sport a PC.

Graf 23: Pozorované a očekávané četnosti (k výzkumné otázce č. 1)

Tabulka 15: Výpočet testového kritéria chí-kvadrát k výzkumné otázce č. 1

	P - VOŠŠŠA	O - GYMNÁZIUM	(P - O)	(P - O) ²	(P - O) ² /O
Jiné VČ	48	27,80225989	20,19774011	407,9487057	11,02564069
Čtení, psaní	11	46,5875706	-35,5875706	1266,47518	20,4270191
Odpočinek	15	9,016949	5,983051	35,7969	2,983075
PC	82	53,35	28,65	820,8	11,56
Pomoc blízním	8	9,768361582	-1,768361582	3,127102684	0,24054636
Setkání s lidmi	82	68,37853107	13,62146893	185,5444157	2,038949623
Skaut+DDM	2	9,76836158	-7,7683616	60,3474417	4,6421109
Sport	77	54,102	22,898	524,33	7,2824
Umění	15	44,33333333	-29,33333333	860,4444444	14,58380414
Zvířata, příroda	12	21,79096045	-9,790960452	95,86290657	3,305617468
Chí-kvadrát					78,79028267
Kritická hodnota					16,91897762

Hodnotu testového kritéria chí-kvadrát a kritické hodnoty jsme zaokrouhlili na hodnoty 78, 790 a 16, 919.

Pro vyhodnocení hypotéz první (a všech ostatních) výzkumné otázky je nutné zvolit hladinu významnosti a znát počet stupňů volnosti. Hladinu významnosti jsme zvolili 0,05 (tedy 5%). Počet stupňů volnosti je v tomto případě 9 (10 řádků minus 1). Kritickou hodnotu pro určenou hladinu významnosti 0,05 a 9 stupňů volnosti jsme si ověřili ve statistických tabulkách. Nyní stačí porovnat hodnotu testového kritéria chí-kvadrát s kritickou hodnotou. Je zřejmé, že hodnota testového kritéria chí-kvadrát (78,790) je větší, než kritická hodnota (16, 919). Kritická hodnota tedy byla překročena. Z uvedeného vyplývá závěr, že odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

Na první výzkumnou otázku můžeme tedy odpovědět takto:
Mezi volbou volnočasových aktivit studentů gymnázia a VOŠŠŠA existuje významný statistický rozdíl.

Druhá výzkumná otázka zní:
Je volba volnočasových aktivit stejná u studentů bydlících na vesnici, jako ve městě?

K ní jsme stanovily hypotézy (nulovou a alternativní):

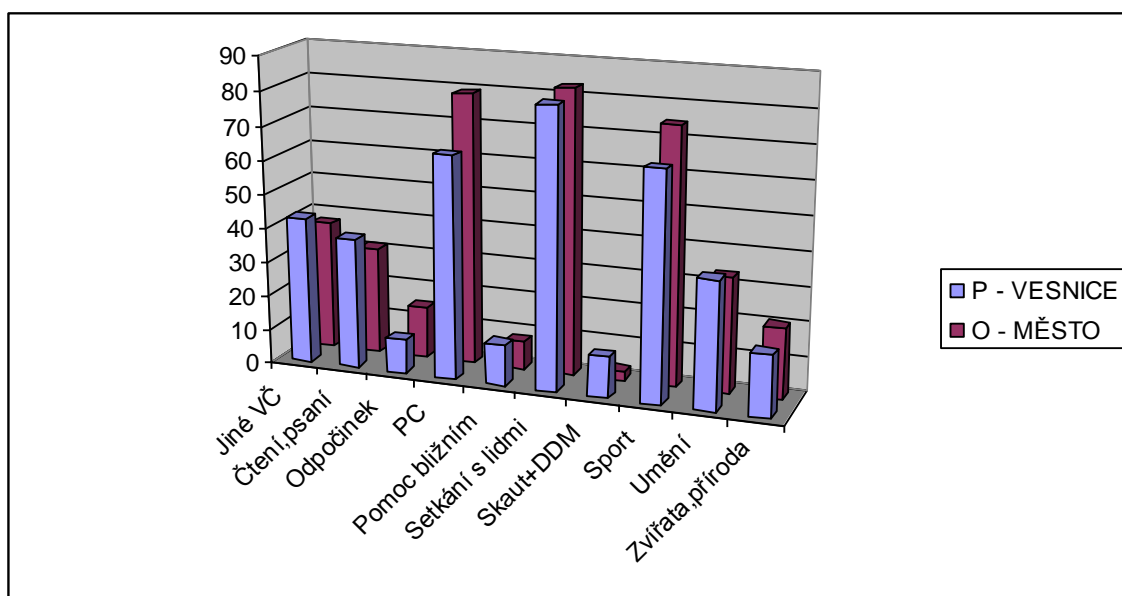
H₂₀: Volba volnočasových aktivit u studentů bydlících ve městě a na vesnici je přibližně stejná.

H_{2A}: Mezi volbou volnočasových aktivit u studentů bydlících ve městě a na vesnici je významný statistický rozdíl.

K zodpovězení této výzkumné otázky a potvrzení či odmítnutí hypotéz použijeme, obdobně jako u vyhodnocování první výzkumné otázky, uvedenou metodu, tedy test dobré shody chí-kvadrát.

Pozorovanými četnostmi jsou zde naměřené četnosti respondentů z vesnice. Očekávanými četnostmi pak očekávané četnosti respondentů z města. Pozorované a očekávané četnosti u zkoumaných aktivit jsou rovněž uvedeny v následující tabulce (tab. 16), včetně příslušných výpočtů. V levé části tabulky se nacházejí různé druhy volnočasových aktivit, ve druhém sloupci pozorované četnosti respondentů z vesnice (P - VESNICE), ve třetím sloupci očekávané četnosti respondentů z města (O – MĚSTO). Ve čtvrtém, pátém a posledním sloupci uvádíme hodnoty dílčího výpočtu testového kritéria chí-kvadrát. Celková hodnota testového kritéria chí-kvadrát (42,53943042) je uvedena v předposledním řádku tabulky 16 (součet všech řádků posledního sloupce). Kritická hodnota (16,91897762) se nachází v posledním řádku citované tabulky. Rovněž zde bylo připojeno grafické znázornění, ze kterého můžeme vidět některé rozdíly v četnostech jednotlivých druhů aktivit ve volném čase. Tentokrát srovnávací graf (graf 24) znázorňuje, jaké jsou rozdíly v trávení volného času respondentů z vesnice a města. Jiným volnočasovým činnostem, čtení a psaní, pomoci bližním, skautu + DDM a umění se věnuje více respondentů z vesnice. Na odpočinek, práci s počítačem, setkání s lidmi, sport, zvířata a přírodu mají čas spíše respondenti z města. Výraznější rozdíl jsme zaznamenali u využívání počítače a skautu se zájmovými činnostmi v domě dětí a mládeže (DDM). Počítač využívají ve volném čase více studenti z města. Naopak o práci ve skautu a DDM mají větší zájem studenti z vesnice.

Graf 24: Pozorované a očekávané četnosti (k výzkumné otázce č. 2)

Tabulka 16: Výpočet testového kritéria chí-kvadrát k výzkumné otázce č. 2

	P - VESNICE	O - MĚSTO	(P - O)	(P - O) ²	(P - O) ² /O
Jiné VČ	43	37,87730061	5,122699387	26,242049	0,692817296
Čtení, psaní	38	31,5644172	6,43558282	41,4167263	1,31213341
Odpočinek	10	15,33129	-5,331288	28,42264	1,853897
PC	65	79,36	-14,4	206,3	2,599
Pomoc bližním	12	8,116564417	3,883435583	15,08107193	1,858061016
Setkání s lidmi	81	82,96932515	-1,969325153	3,87824156	0,046743077
Skaut+DDM	12	2,70552147	9,29447853	86,3873311	31,9300113
Sport	66	74,853	-8,853	78,371	1,047
Umění	37	33,36809816	3,63190184	13,19071098	0,395309044
Zvířata, příroda	18	20,74233129	-2,742331288	7,520380895	0,362561989
Chí-kvadrát					42,53943042
Kritická hodnota					16,91897762

Hodnotu testového kritéria chí-kvadrát a kritické hodnoty jsme zaokrouhlili na hodnoty 42, 539 a 16, 919.

Pro vyhodnocení hypotéz druhé výzkumné otázky jsme zvolili hladinu významnosti 0,05 (tedy 5%). Počet stupňů volnosti je v tomto případě 9 (10 řádků minus 1). Kritickou hodnotu pro určenou hladinu významnosti 0,05 a 9 stupňů volnosti jsme si ověřili ve statistických tabulkách. Nyní stačí obě hodnoty porovnat. Je zřejmé, že hodnota testového kritéria chí-kvadrát (42, 539) je větší,

než kritická hodnota (16, 919). Kritická hodnota tedy byla překročena. Závěr je takový, že odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

Na druhou výzkumnou otázku můžeme odpovědět takto:

Mezi volbou volnočasových aktivit u studentů bydlících ve městě a na vesnici je významný statistický rozdíl.

Třetí výzkumná otázka zní:

Jsou studenti gymnázia a VOŠŠŠA ovlivňováni při volbě volnočasových aktivit stejnými faktory?

K ní jsme stanovily hypotézy (nulovou a alternativní):

H₃₀: Studenti gymnázia a VOŠŠŠA jsou při volbě volnočasových aktivit ovlivňováni přibližně stejnými faktory.

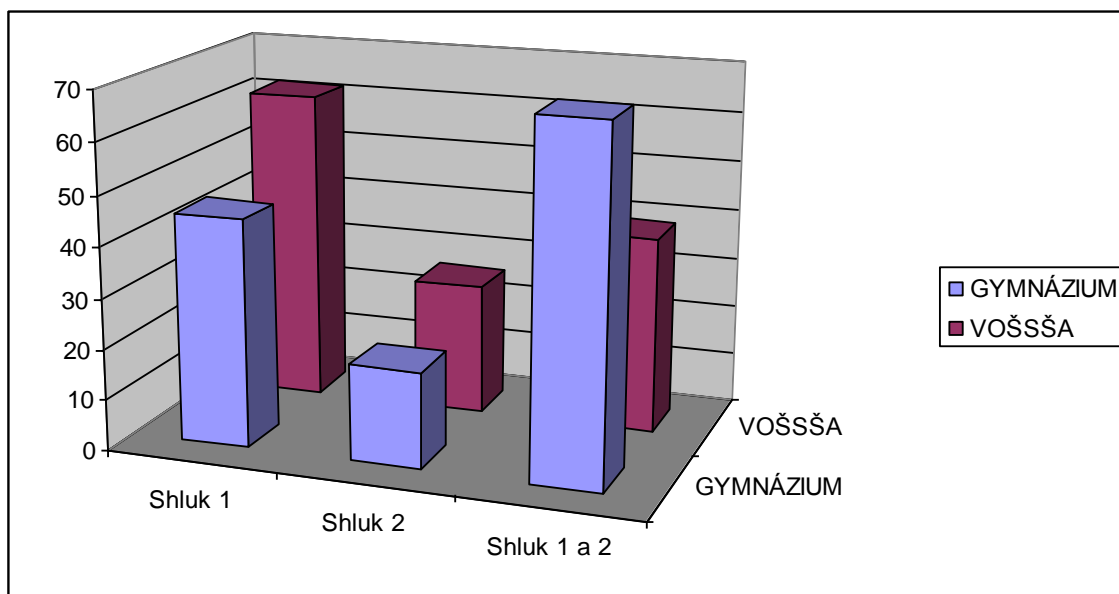
H_{3A}: Studenti gymnázia a VOŠŠŠA jsou při volbě volnočasových aktivit ovlivňováni různými faktory.

K zodpovězení této výzkumné otázky a potvrzení či odmítnutí hypotéz použijeme test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku.

V levém sloupci tabulky 17 se nachází první a druhý znak, kterými jsou žáci gymnázia a VOŠŠŠA. Ve druhém až čtvrtém sloupci máme uvedeny tři tzv. shluky obsahující činitele, které ovlivňují volbu volnočasových aktivit respondentů. Shluk 1 představuje tři činitele ovlivňující volbu aktivit ve volném čase, kterými jsou finance, bydliště a vrstevníci. Shluk 2 obsahuje tyto činitele: škola, vlastní zájmy, blízké osoby (přítel, sourozenci), dostupnost a média. Označení „shluk 1 a 2“ znamená, že respondenta ovlivňují činitelé jak ve shluku 1, tak ve shluku 2. Tato tabulka o dvou řádcích (studenti gymnázia, studenti VOŠŠŠA) a třech sloupcích (shluky 1, 2 a 1 a 2) vyjadřuje počty výskytů všech kombinací respondentů gymnázia a VOŠŠŠA a shluků (obsahujících činitele ovlivňující volbu jejich volnočasových aktivit). „P“ značí pozorované četnosti (uvádíme je bez závorek) a „O“ četnosti očekávané (v závorkách). Celkový součet všech pozorovaných i očekávaných četností (tedy respondentů z gymnázia

a z VOŠŠŠA) jsou vyznačeny v posledním sloupci. Celkový počet výskytu uvedených shluků můžeme vidět v pátém řádku tabulky („Celkový součet“).

Graf 25 představuje výskyt tří shluků (skupin činitelů) ovlivňujících volbu volnočasových aktivit u žáků gymnázia a VOŠŠŠA. Žáci VOŠŠŠA jsou ovlivňováni nejvíce činiteli jako jsou finance, bydliště, vrstevníci (shluk 1). Jak je patrné z uvedené tabulky i z grafu, nejmenší vliv na volbu aktivit ve volném čase žáků obou škol mají učitelé (škola), vlastní zájmy, blízké osoby dostupnost a média (shluk 2). Velký počet žáků gymnázia (69) ovlivňují jak činitelé z prvního shluku, tak z druhého shluku. Tento počet je nižší u žáků VOŠŠŠA.

Graf 25: Pozorované absolutní četnosti (k výzkumné otázce č. 3)

Tabulka 17: Výpočet testového kritéria chí-kvadrát k výzkumné otázce č. 3

Škola	SHLUKY			Celkový součet
	Shluk 1	Shluk 2	Shluky 1 a 2	
P (O) – GYMNAZIUM	45 (54,73462)	19 (23,01923)	69 (55,24615)	133 (133)
P (O) – VOŠŠŠA	62 (52,26538)	26 (21,98077)	39 (52,75385)	127 (127)
Celkový součet	107 (107)	45 (45)	108 (108)	260 (260)
Výpočet chí kvadrátu – GYMNAZIUM	1,731313	0,70177	3,424099	
Výpočet chí kvadrátu – VOŠŠŠA	1,813107	0,734925	3,585867	
Chí-kvadrát celkový			11,99108	
Kritická hodnota			5,991465	

Celková hodnota testového kritéria chí-kvadrát (11,99108) je uvedena v předposledním řádku tabulky 17. Kritická hodnota (5,991465) se nachází v posledním řádku citované tabulky.

Hodnotu testového kritéria chí-kvadrát a kritické hodnoty jsme zaokrouhlili na hodnoty 11,991 a 5,991. Pro vyhodnocení hypotéz třetí výzkumné otázky jsme zvolili hladinu významnosti 0,05 (tedy 5%). Počet stupňů volnosti (f) v kontingenční tabulce o r řádcích a s sloupcích jsme vypočítali podle vztahu: $f = (r - 1) \cdot (s - 1)$.¹⁸² V našem případě určíme počet stupňů volnosti pro tabulku o dvou řádcích a třech sloupcích takto: $f = (2 - 1) \cdot (3 - 1) = 2$. Pro tuto kontingenční tabulku jsme vypočítali 2 stupně volnosti. Kritickou hodnotu pro určenou hladinu významnosti 0,05 a 2 stupně volnosti jsme si ověřili ve statistických tabulkách. Nyní stačí obě hodnoty porovnat. Je zřejmé, že hodnota testového kritéria chí-kvadrát (11,991) je větší, než kritická hodnota (5,991). Kritická hodnota tedy byla překročena. Závěr je takový, že odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

Na třetí výzkumnou otázku můžeme odpovědět takto:
Studenti gymnázia a VOŠSŠA jsou při volbě volnočasových aktivit ovlivňováni různými faktory.

Čtvrtá výzkumná otázka zní:
Ovlivňuje pohlaví trávení volného času studentů gymnázia a VOŠSŠA?

K ní jsme stanovily hypotézy (nulovou a alternativní):
 H_{4_0} : Pohlaví respondentů nemá vliv na volbu volnočasových aktivit studentů gymnázia a VOŠSŠA.
 H_{4_A} : Pohlaví respondentů ovlivňuje volbu volnočasových aktivit studentů gymnázia a VOŠSŠA.

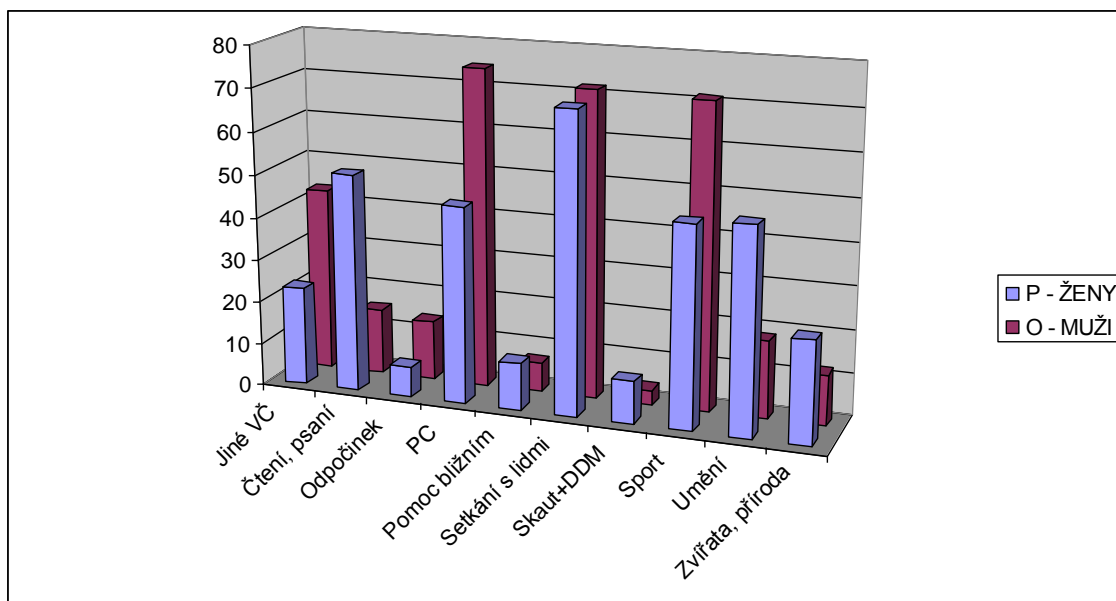
---

¹⁸² Srov. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*, s. 78.

K zodpovězení čtvrté výzkumné otázky a potvrzení či odmítnutí hypotéz použijeme (obdobně, jako u vyhodnocování první a druhé výzkumné otázky), test dobré shody chí-kvadrát.

Pozorovanými četnostmi jsou zde naměřené četnosti respondentů ženského pohlaví (ženy), očekávanými četnostmi pak očekávané četnosti respondentů mužského pohlaví (muži). Pozorované a očekávané četnosti u zkoumaných aktivit, včetně potřebných výpočtů, jsou uvedeny v tabulce 18. V levé části této tabulky se nacházejí různé druhy volnočasových aktivit. Ve druhém sloupci jsou pozorované četnosti respondentů ženského pohlaví (P - ŽENY), ve třetím sloupci očekávané četnosti respondentů mužského pohlaví (O - MUŽI). Čtvrtý, pátý a poslední sloupec obsahují číselné hodnoty dílčího výpočtu testového kritéria chí-kvadrát. Celková hodnota testového kritéria chí-kvadrát (192,0766409) je uvedena v předposledním řádku této tabulky (součet všech hodnot posledního sloupce). Kritická hodnota (16,91897762) se nachází v posledním řádku této tabulky.

Graf 26 znázorňuje rozdíly v trávení volného času respondentů mužského a ženského pohlaví. Mužům je bližší práce s počítačem, sport a jiné volnočasové aktivity. Ženy mají naopak větší zájem o umění, zvířata a přírodu. Muži zase více odpočívají, než ženy. Výrazný rozdíl (kromě uvedených) můžeme vidět u „čtení a psaní“. Je zde poměrně značný rozdíl. Daleko větší zájem mají dívky. Četnost výskytu „čtení a psaní“ (51) je u dívek dokonce větší, než četnost výskytu „umění“ (48), sportu (47) a PC (46). Pro ženy je to druhá nejoblíbenější činnost (po „setkání s lidmi“). Mužům je bližší práce s počítačem (před setkání s lidmi a sportem).

Graf 26: Pozorované a očekávané četnosti (k výzkumné otázce č. 4)

Tabulka 18: Výpočet testového kritéria chí-kvadrát k výzkumné otázce č. 4

	P - ŽENY	O - MUŽI	(P - O)	(P - O) ²	(P - O) ² /O
Jiné VČ	23	43,2189781	-20,2189781	408,8070755	9,458971347
Čtení, psaní	51	15,3357664	35,6642336	1271,93756	82,9392886
Odpočinek	7	13,94161	-6,941606	48,18589	3,456266
PC	46	74,59	-28,59	817,3	10,96
Pomoc bližním	11	6,97080292	4,02919708	16,23442911	2,328918103
Setkání s lidmi	70	71,79927007	-1,799270073	3,237372796	0,045089216
Skaut+DDM	10	3,48540146	6,51459854	42,4399941	12,1765009
Sport	47	71,102	-24,1	580,92	8,1701
Umění	48	18,12408759	29,87591241	892,5701423	49,24772835
Zvířata, příroda	24	11,85036496	12,14963504	147,6136315	12,4564629
Chí-kvadrát					192,0766409
Kritická hodnota					16,91897762

Hodnotu testového kritéria chí-kvadrát a kritické hodnoty jsme zaokrouhlili na hodnoty 192, 077 a 16,919.

Pro vyhodnocení hypotéz čtvrté výzkumné otázky jsme zvolili hladinu významnosti 0,05 (tedy 5%). Počet stupňů volnosti je v tomto případě 9 (10 řádků minus 1). Kritickou hodnotu pro určenou hladinu významnosti 0,05 a 9 stupňů volnosti jsme si ověřili ve statistických tabulkách. Nyní stačí obě hodnoty porovnat. Je zřejmé, že hodnota testového kritéria chí-kvadrát (192, 077) je větší,

než kritická hodnota (16,919). Kritická hodnota tedy byla překročena. Závěr je takový, že odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

Na čtvrtou výzkumnou otázku můžeme odpovědět takto:

Pohlaví respondentů ovlivňuje volbu volnočasových aktivit studentů gymnázia a VOŠSŠA.

Pátá výzkumná otázka zní:

Existují rozdíly mezi faktory ovlivňujícími volbu volnočasových aktivit u chlapců a u dívek?

K ní jsme stanovily hypotézy (nulovou a alternativní):

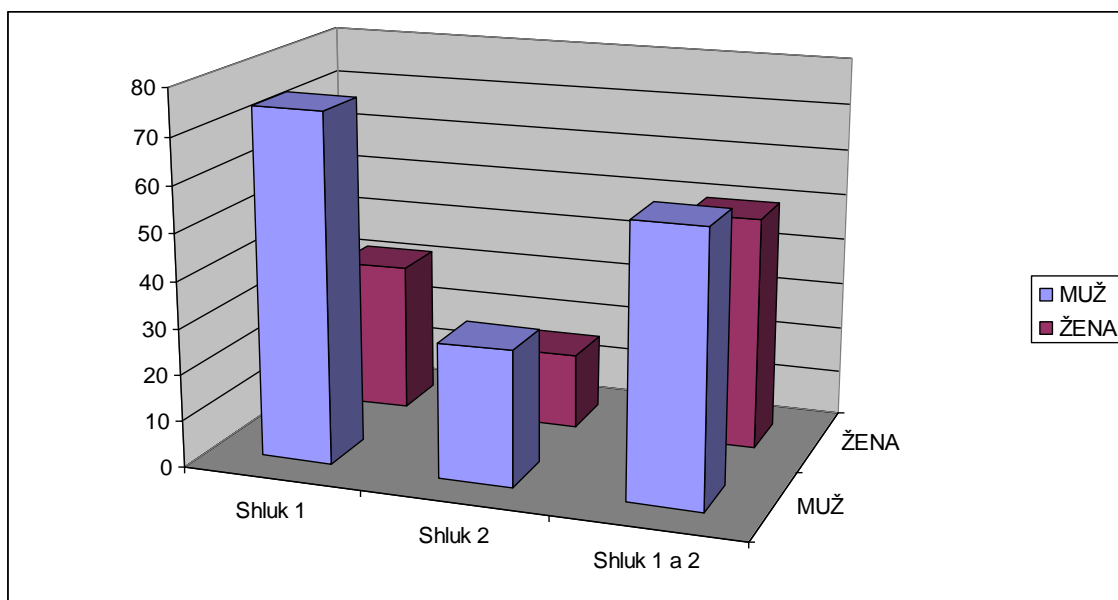
H5₀: Mezi faktory ovlivňujícími volbu volnočasových aktivit u chlapců a dívek není rozdíl.

H5_A: Mezi faktory ovlivňujícími volbu volnočasových aktivit u chlapců a dívek existuje statisticky významný rozdíl.

K zodpovězení této výzkumné otázky a potvrzení či odmítnutí hypotéz použijeme test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku (tab. 19).

Graf 27 nám odhaluje, jaké shluky (skupiny činitelů) mají vliv na trávení volného času mužů a žen. Muži (75 z nich) přiznávali, že je nejvíce ovlivňují finance, bydliště a vrstevníci označené podobně jako u výzkumné otázky č. 3 shluk 1. Jen 29 jich v dotaznících označilo druhou skupinu faktorů (škola, vlastní zájmy, blízké osoby, dostupnost a média) – shluk 2. Obě skupiny činitelů (shluk 1 a 2) jsme zaznamenali u 58 mužů. Situace u žen je obdobná. Větší rozdíl je v četnosti shluku 1. Jen 32 žen označilo finance, bydliště a vliv vrstevníků jako činitele, kteří mají vliv na využívání jejich volného času.

Z vypočtených hodnot chí-kvadrátu a kritické hodnoty jsme zjistili, že kritická hodnota byla jen o málo překročena. Znamená to, že mezi faktory ovlivňujícími volbu volnočasových aktivit u chlapců a dívek existuje statisticky významný rozdíl. Ten však není tak velký, jako v případě předchozích vyhodnocených výzkumných otázek.

Graf 27: Pozorované absolutní četnosti (k výzkumné otázce č. 5)

Tabulka 19: Výpočet testového kritéria chí-kvadrát k výzkumné otázce č. 5

Pohlaví	SHLUKY			Celkový součet
	Shluk 1	Shluk 2	Shluk 1 a 2	
P (O) – MUŽ	75 (66,66923)	29 (28,03846)	58 (67,29231)	162 (162)
P (O) - ŽENA	32 (40,33077)	16 (16,96154)	50 (40,70769)	98 (98)
Celkový součet	107 (107)	45 (45)	108 (108)	260 (260)
Výpočet chí kvadrátu - MUŽ	1,040986	0,032975	1,283163	
Výpočet chí kvadrátu - ŽENA	1,720813	0,054509	2,121147	
Chí-kvadrát celkový			6,253592	
Kritická hodnota			5,991465	

V levém sloupci tabulky 19 se nacházejí dva znaky, kterými jsou „muž“ a „žena“. Ve druhém až čtvrtém sloupci máme tři shluky (obsahují činitele, ovlivňující volbu volnočasových aktivit respondentů mužů a respondentů žen). Tato tabulka o dvou řádcích (muž a žena) a třech sloupcích (shluky 1, 2, 1 a 2) vyjadřuje počty výskytů všech kombinací pohlaví respondentů a shluků. „P“ značí pozorované četnosti a „O“ četnosti očekávané (uvádíme je v závorkách). Celkový součet všech pozorovaných i očekávaných četností (tedy respondentů mužského a ženského pohlaví) jsou vyznačeny v posledním sloupci. Celkový počet výskytu uvedených shluků můžeme vidět v pátém řádku této tabulky.

Hodnotu testového kritéria chí-kvadrát a kritické hodnoty jsme zaokrouhlili na hodnoty 6,254 a 5,991.

Pro vyhodnocení hypotéz páté výzkumné otázky jsme zvolili hladinu významnosti 0,05 (tedy 5%). Počet stupňů volnosti počítáme pro dva řádky a tři sloupce kontingenční tabulky. V tomto případě jsou to 2 stupně volnosti (dle již uvedeného výpočtu u vyhodnocení výzkumné otázky č. 3, tedy $1 \cdot 2 = 2$) Kritickou hodnotu pro určenou hladinu významnosti 0,05 a 2 stupně volnosti jsme si ověřili ve statistických tabulkách. Hodnota testového kritéria chí-kvadrát (6,254) je větší, než kritická hodnota (5,991). Kritická hodnota tedy byla překročena. Závěr je takový, že odmítáme nulovou hypotézu a přijímáme hypotézu alternativní.

Na pátou výzkumnou otázku můžeme odpovědět takto:

Mezi faktory ovlivňujícími volbu volnočasových aktivit u chlapců a dívek existuje statisticky významný rozdíl.

5.7 Diskuze

Závěrem bychom chtěli zhodnotit, k jakým výsledkům jsme v našem výzkumu dospěli, co je pro nás důležité a zajímavé.

Zajímavým zjištěním, po prvotním vyhodnocení vrácených dotazníků, byla skutečnost, že počet jednotlivých aktivit ve volném čase studentů gymnázia a VOŠŠŠA byl poměrně vysoký. To znamená, že tito mladí lidé mají relativně velký rozsah činností, kterými se zabývají. Může to být způsobeno tím, že k provozování těchto aktivit mají, z našeho pohledu, k dispozici poměrně hodně volného času. Téměř osmdesát procent z nich (78%) uvedlo, že má denně (v průměru) dvě a více hodin volného času, přibližně jedna třetina čtyři a více hodin. Více volného času mají žáci VOŠŠŠA, méně žáci gymnázia. Je to dáno zřejmě tím, že žáci gymnázia věnují více času studiu a přípravě na vyučování.

Nejvíce volného času věnuje tato mládež z gymnázia a VOŠŠŠA vzájemnému setkávání. Mnohdy můžeme slyšet, že děti a mládež „jsou jen u toho počítače, mají málo pohybu“ a podobné názory. Z výzkumu vyplývá, že prioritou není počítač a hodiny trávené v jeho společnosti. Tento druh trávení volného času uvádějí respondenti až jako čtvrtý nejčastější. Čas prožitý aktivně, navíc prospěšný pro tělo, tedy věnovaný sportu, byl zaznamenán u 51,54% respondentů (druhá nejčastější aktivita ve volném čase). Pasivní formu trávení volného času (sledování televizních programů, poslouchání rádia a sledování filmů na DVD nosičích) preferuje 45,77% ze všech zúčastněných. Pro některé jsou tyto činnosti oblíbenou formou odpočinku, rozptýlení, ale také zdrojem zábavy, poučení a rozšíření obzorů. Pátou nejoblíbenější činností ve volném čase uvádějí žáci gymnázia a VOŠŠŠA četbu knih a časopisů, ale rovněž aktivní psaní povídek a scénářů, odborných článků, případně výpisky z knížek (tedy „čtení a psaní“). Mezi žáky gymnázia a VOŠŠŠA se vyskytují určité rozdíly v zájmu o některé volnočasové aktivity, jako jsou například hudba, výtvarno (např. kreslení, malování, fotografování), ZUŠ, zvířata a příroda. Větší zájem o citované činnosti mají žáci gymnázia, než žáci VOŠŠŠA. Na otázku, zda volí studenti gymnázia a VOŠŠŠA stejné volnočasové aktivity, jsme odpověděli, že mezi volbou

volnočasových aktivit studentů gymnázia a VOŠSŠA existuje významný statistický rozdíl. Můžeme z toho vyvodit, že důvodem je různé zaměření studentů obou škol (gymnaziální žáci jsou více intelektuálně založeni). Jiným důvodem může být skutečnost, že o tyto činnosti mají větší zájem dívky (respondentů VOŠSŠA je drtivá většina mužského pohlaví). Velmi malý zájem jsme zaznamenali o výuku cizích jazyků (0,38%). Příčinou by mohla být skutečnost, že výuka cizích jazyků je povinným školním předmětem a žáci necítí potřebu věnovat svůj volný čas této záležitosti. Další důvod tohoto stavu můžeme spatřovat rovněž v nedostatku finančních prostředků nebo špatném dopravním spojení (viz tab. 13 a 14).

Při zkoumání otázky, zda je volba volnočasových aktivit stejná u studentů bydlících na vesnici, jako ve městě, jsme zjistili, že mezi volbou volnočasových aktivit u studentů bydlících ve městě a na vesnici je významný statistický rozdíl. Místo bydliště tedy ovlivňuje volbu aktivit ve volném čase u zkoumaného vzorku osob (třetí nejdůležitější činitel při volbě aktivit ve volném čase).

A jaký má vliv pohlaví na trávení volného času studentů gymnázia a VOŠSŠA? Výzkum ukázal, že pohlaví respondentů ovlivňuje volbu volnočasových aktivit studentů gymnázia a VOŠSŠA (existuje tedy rozdíl v trávení volného času dívek a chlapců).

Nejvýznamnějším činitelem ovlivňujícím volbu volnočasových aktivit jsou vrstevníci. Dalšími neméně důležitými faktory byly respondenty označeny finanční prostředky, škola (učitelé) a rodiče. Zajímavostí je, že média mají vliv na výběr aktivit ve volném čase pouze 4,61%. Při zkoumání, zda jsou studenti gymnázia a VOŠSŠA ovlivňováni stejnými faktory, jsme dospěli k závěru, že jsou ovlivňováni různými faktory. Chtěli jsme také zjistit, zda existují rozdíly mezi faktory ovlivňujícími volbu volnočasových aktivit u chlapců a u dívek. Dospěli jsme k závěru, že mezi faktory ovlivňujícími volbu volnočasových aktivit u chlapců a dívek existuje statisticky významný rozdíl.

Při nabídce nejrůznějších pravidelných nebo jednorázových aktivit pro mladé lidi je potřeba dát vědět, že se ta či ona akce koná, otvírá nový kroužek, že vůbec funguje nějaká organizace s určitou nabídkou. Je nutná určitá propagace,

informovanost. Při zkoumání míry informovanosti o volnočasových aktivitách v Zábřehu jsme zjistili, že většina respondentů hodnotí tuto informovanost jako spíše nedostatečnou nebo nedostatečnou (61% dotázaných). Pouze 8% z nich ji vyhodnotilo jako dostatečnou.

Pro zainteresované subjekty (pracující s mládeží, zajímající se o jejich volný čas) je důležité vědět, co jim v nabídce chybí, o co mají zájem. Významný počet (109 žáků, tedy 41,92%) se vyjádřil v tom smyslu, že mu žádná aktivita nechybí a je spokojen se svými aktivitami a nemá potřebu se jiných aktivit účastnit. Ostatní žáci obou škol mají největší zájem o sport, zejména o plavání, avšak plavecký bazén je v současnosti v rekonstrukci (tito respondenti mají také problémy s dojížděním do Zábřehu). Aerobicu by se chtělo věnovat několik dívek z gymnázia. Velký zájem by byl o tanec (ovšem jen u gymnazistů, nikoli u žáků VOŠSŠA). Výletů by se chtěli účastnit naopak žáci VOŠSŠA (oproti žádnému z gymnázia). Není to dáno nezájmem ze strany žáků gymnázia, ale pravděpodobně výlety uskutečňují a nebrání jim v tom žádné vážné překážky. Nemají důvod, proč by se jich nemohli účastnit.

Největšími problémy, proč se respondenti nemohou účastnit aktivit ve volném čase jsou nedostatek času, finančních prostředků, špatné dopravní spojení, absence aktivity (případně jeho nižší úroveň) a skutečnost, že se dotyčný(-á) nemá s kým aktivit účastnit.

ZÁVĚR

Diplomová práce byla zaměřena na využívání volného času studentů gymnázia a VOŠSŠA.

V první kapitole jsme se zabývali obsahem pojmu volný čas a nabídli různé pohledy na něj. Pokusili jsme se nastínit jeho význam pro dnešního mladého člověka. Zmínili jsme nutnost péče o volný čas mládeže využívaný smysluplnými zájmovými činnostmi, které mají vést k vlastnímu uspokojení, seberealizaci, začleňování těchto mladých lidí do společnosti. Seznámili jsme se s novodobou historií volného času.

V následující části jsme charakterizovali období dospívání, kdy dochází k mnoha změnám, tělesným, psychickým a sociálním. Nástupem puberty dochází k formování mravní odpovědnosti a hledání vlastní identity. Svoji roli zde hrají názory vrstevníků. V období adolescence dochází k postupné stabilizaci povahových vlastností, zvyšuje se nezávislost na rodičích. Zvláště důležité pro toto období spatřujeme ve vztahu k hodnotám rozvíjejících charakter mladého člověka, který se bude stále více osamostatňovat.

Pro mladé lidi je dobré vědět, že ve svém snažení nejsou sami. Třetí kapitola byla věnována činitelům, kteří mají nějaký vliv na to, jak mládež tráví svůj volný čas. Vybrali jsme některé z faktorů. Rodina je tím prvním a nejdůležitějším činitelem nejen volného času, ale i základním prostředím formace mladého člověka. Zmínili jsme se o zodpovědnosti rodičů za to, co dělají jejich děti ve volném čase, jaký vliv mají mít rodiče na dobré vztahy v rodině, ale i vůči ostatním lidem. I když názory a postoje svých dětí někdy nechápou, mají jim věnovat patřičný čas a nenahrazovat absenci dialogu a naslouchání materiálními náhražkami. Jaký vliv mají vrstevnické skupiny jsme se mohli dočíst v další části. Jak je patrné z výsledků výzkumu, právě kamarádské vztahy, nutnost vzájemně se potkávat, sdělovat si svoje problémy a zážitky jsou velice důležitým činitelem volného času dospívající mládeže v Zábřehu. Odpovědnost za výchovu mládeže ve volném čase má rovněž škola. Ta má umožňovat svým žákům zapojit se do zájmových činností. Zmínili jsme se

o některých příležitostných, ale i pravidelných činnostech, které mají vést k účelnému využívání volného času mládeže. Dotkli jsme se tématu vhodného klimatu školy a schopnosti pedagogických pracovníků nabídnout svým žákům smysluplné volnočasové aktivity. Úlohu médií ve volném čase jsme načrtli v závěrečné pasáži věnované vybraným činitelům ovlivňujícím volný čas mládeže.

Ve čtvrté kapitole jsme přehledovým způsobem ukázali na širokou nabídku možnosti využití volného času mládeže v Zábřehu. Tu tvoří nejrůznější kulturní, společenské a zájmové činnosti. Pro mládež je k dispozici kulturní dům, dům dětí a mládeže, kino, katolický dům, knihovna. V Zábřehu také působí taneční, pěvecké, divadelní soubory, nejrůznější spolky a kluby. Zmínili jsme rovněž muzea a galerie. Bohaté sportovní vyžití má mládež v Zábřehu na městském fotbalovém stadionu. V Zábřehu jsou cyklotrasy, působí zde nejrůznější sportovní kluby a kroužky. Vhodným relaxačním prostředím jsou zábřežské parky. Nebylo účelem vyjmenovat všechny nabídky trávení volného času pro mládež v Zábřehu. Jedná se pouze o některé možnosti, jak dobře využít volný čas v „křižovatce cest“, jak bývá Zábřeh také nazýván.

Závěrečná kapitola diplomové práce byla věnována výzkumu volného času studentů gymnázia a VOŠSŠA. Jeho hlavním cílem bylo zjistit, jak tráví tato mládež svůj volný čas.

Výzkumem bylo zjištěno, že nejvíce svého volného času věnuje vzájemnému setkávání a sportu. Mezi oblíbené činnosti patří také sledování televizních pořadů, poslouchání rádia a sledování filmů na DVD. Výzkum dále ukázal, že studenti gymnázia a VOŠSŠA volí různé volnočasové aktivity. Zaznamenali jsme rozdíl mezi volbou volnočasových aktivit studentů z vesnice a studentů z města. Z našeho výzkumu dále vyplynulo, že volbu aktivit ve volném čase ovlivňuje rovněž pohlaví, protože existují rozdíly v trávení volného času respondentů mužského a ženského pohlaví. Studenti preferují sport a práci s počítačem, studentky se více zajímají o umění, zvířata a přírodu.

Pokud jde o množství volného času, domníváme se, že tito mladí lidé mají poměrně hodně volného času.

Při volbě volnočasových aktivit mají velký význam kamarádské vztahy (vliv vrstevníků) a méně již vliv rodičů, i když není zanedbatelný. Zjistili jsem také, že studenti gymnázia a VOŠŠŠA jsou při volbě volnočasových aktivit ovlivňováni různými činiteli. Dospěli jsme rovněž k závěru, že existují rozdíly mezi faktory ovlivňujícími volbu volnočasových aktivit u chlapců a dívek.

Studenti uvedli v dotaznících, že jsou o možnostech využívání volného času v Zábřehu většinou nedostatečně informováni. V tomto smyslu je potřeba se nad tímto stavem zamyslet a učinit potřebné kroky ke zlepšení této situace.

Co se týká odpovědi na otázku, jaké aktivity studentům chybí, jsme se dověděli, že by rádi více sportovali. V Zábřehu mají zájem o plavání a o tanec. Nejčastějšími důvody, proč nemohou některé aktivity provozovat, uvádějí nedostatek finančních prostředků a málo času. Náš názor na množství volného času (viz výše) je odlišný od toho, co studenti uvádějí v dotaznících. Ti cítí potřebu mít pro své volnočasové aktivity více času.

Ze všech poznatků, které jsme mohli v naší práci získat, vyplývá, že mládež využívá svého volného času většinou smysluplně. Práce může být vhodným obohacením a inspirací pro zainteresované subjekty pracující s mládeží v Zábřehu.

SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

Aktivní léto v mikroregionu [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na www: <<http://tourism.zabreh.cz/index.php?a=cat.248>>.

AMBROS, P. *Pastorální teologie I: Fundamentální pastorální teologie*. 2. přepracované vydání, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0419-2.

AMBROS, P. *Pastorální teologie V: církev, kultura, společnost, misie*. 1. vydání, Olomouc: Mgr. Jiří Burget, 2000, ISBN 80-902798-1-3.

BEINERT, W. *Slovník katolické dogmatiky*. Z německého originálu přeložili ALTRICHTER, M., HIPSCH, L. Olomouc: Matice cyrilometodějská s. r. o., 1994.

BIBLE. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad. 3. vydání, Praha: Česká katolická charita, 1987.

BŮŽEK, A., MICHALÍK, J. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*. Dotisk 1. vydání z roku 2000, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0054-5.

Divadélko na okraji [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na www: <http://www.katak.cz/dno/dno_web.html>.

Farní muzeum [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na www: <<http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=54>>.

FISHER, R. *Učíme děti myslet a učit se: praktický průvodce strategiemi vyučování*. Z angličtiny přeložil BALCAR, K. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-120-7.

Galerie Tunklův dvorec [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www: <http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=56>](http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=56).

HANESOVÁ, D. *Náboženská výchova v školách*. Druhé rozšířené a přepracované vydání, Banská Bystrica: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2005. ISBN 80-8083-121-1.

HÁJEK, B., HARMACH, J., HOFFMANN, O., JÍRA, O., JÍROVÁ, H., KRTIČKA, K., RAMPOUCHOVÁ, J., VESELÝ, V. *Děti, vedoucí, volný čas*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004. ISBN 80-86784-06-1.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

HOFBAUER, B. *Zařízení volného času dětí a mládeže*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, 1992. ISBN 80-85105-42-X.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vydání, Praha: Grada Publishing, a. s., 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

CHRÁSKA, M. *Základy výzkumu v pedagogice*. 2. vydání, Olomouc: Univerzita Palackého, 1998. ISBN 80-7067-798-8.

KAPLÁNEK, M. *Pastorace mládeže: studijní text pro pracovníky s mládeží*. Praha: Salesiánská provincie, 1999.

Katechismus katolické církve. 1. vydání, Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6.

Katolický dům [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na www: <http://www.katak.cz/KOMERCNI_VYUZITI/KOMERCE.html>.

Kino Retro [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na www: <<http://kino.zabreh.cz/index.php?a=cat.13>>.

KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Pedagogika volného času: výchova v čase mimo vyučování v pedagogické teorii a v praxi*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, 2004. ISBN 80-223-1930-9.

Kulturní organizace [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na www: <<http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=16>>.

Kulturní zařízení [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na www: <<http://tourism.zabreh.cz/index.php?a=cat.236>>.

LANGMEIER, J.; KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. přepracované a doplněné vydání, Praha: Grada publishing, spol. s r. o., 1998. ISBN 80-7169-195-X.

Městská knihovna [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na www: <<http://knihovna.zabreh.cz/index.php?a=cat.234>>.

Městské informační centrum [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na www: <<http://tourism.zabreh.cz/index.php?a=cat.229>>.

Muzeum Zábřeh [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www: <http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=53>](http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=53).

ODBOR ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY KRAJSKÉHO ÚŘADU OLOMOUCKÉHO KRAJE. *Střediska volného času Olomouckého kraje 2008/2009*. 2. vydání. Olomouc: Olomoucký kraj, 2008.

ODBOR ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY KRAJSKÉHO ÚŘADU OLOMOUCKÉHO KRAJE. *Děti, mládež a volný čas v Olomouckém kraji*. 3. rozšířené vydání. Olomouc: Olomoucký kraj, 2009.

PÁVKOVÁ, J.; HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; HRDLIČKOVÁ, V.; PAVLÍKOVÁ, A. *Pedagogika volného času*. 3. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

PESCHKE, K.-H. *Křesťanská etika*. Z německého originálu *Christliche Ethik (Spezielle Moraltheologie)* vydané nakladatelstvím Paulinus Verlag, Trier 1995 přeložil SKOVAJSA, M. 2. vydání. Praha: Zvon, 2004. ISBN 80-7021-718-9.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

PŘADKA, M. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1999, ISBN 80-210-2033-4 .

SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.

SMAHEL, R. *Učitel a jeho žáci*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s. r. o., 1996.

Sportovní areály [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www: <http://tourism.zabreh.cz/index.php?a=cat.244>](http://tourism.zabreh.cz/index.php?a=cat.244).

Sportovní organizace [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www: <http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=74>](http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=74).

SPOUSTA, V. *Metody a formy výchovy ve volném čase. 1. vydání*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996. ISBN 80-210-1275-7.

SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase. 1. vydání*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1994. ISBN 80-210-1007-X.

Stanovy Spolku Metoděj Zábřeh ze dne 16. prosince 2001 [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www: http://www.katak.cz/SPOLEK%20METODEJ/STANOVY_5,5%20odeslane.htm](http://www.katak.cz/SPOLEK%20METODEJ/STANOVY_5,5%20odeslane.htm).

ŠPIDLÍK, T. *Prameny světla*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2000. ISBN 80-8604-541-2.

Tipy na výlet [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www: <http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=130>](http://tourism.zabreh.cz/index.php?ID=130).

VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-7042-691-8.

VÁŽANSKÝ, M. *Základy pedagogiky volného času. 2. doplněné vydání*. Brno: Print -Typia, spol s r. o., 2001. ISBN 80-86384-00-4.

Zábřežská kulturní, s. r. o. [online]. [cit. 2010-10-26]. Dostupné na [www:
<http://zk.zabreh.cz/index.php?a=cat.276>](http://zk.zabreh.cz/index.php?a=cat.276).

Příloha:

DOTAZNÍK

Dobrý den, jmenuji se Rostislav Balcárek a jsem studentem Univerzity Palackého v Olomouci. Prosím Vás o vyplnění tohoto dotazníku, který slouží ke zkoumání volnočasových aktivit mládeže.

Děkuji Vám za vyplnění předloženého dotazníku. Je anonymní, proto prosím neuvádějte svoje jméno.

1. Věk (*napište svůj věk*): ... let

2. Pohlaví (*označte křížkem do vyznačeného pole*)   muž   žena

3. Bydliště: (*označte křížkem do vyznačeného pole*)   město   vesnice

4. Kolik volného času máte (v průměru) denně k dispozici?

(označte křížkem do vyznačeného pole pouze jednu možnost)

žádný   méně než 1 hodinu   1 až 2 hodiny

2 až 3 hodiny   3 až 4 hodiny   více než 4 hodiny

5. Jak trávíte většinou svůj volný čas?

(vypište všechno, co ve volném čase děláte. Buďte, prosím, pokud možno, konkrétní.

Například: navštěvuji taneční kroužek (Dům dětí a mládeže Krasohled Zábřeh), chatuji, hraji hry na počítači, sleduji přírodopisné pořady v televizi, čtu dobrodružné knihy, chodím do skautu – oddíl Skalička apod.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Napište, kdo nebo co ovlivňuje volbu Vašich aktivit ve volném čase:
(označte křížkem do vyznačeného pole, případně vypište další možnosti v položce „jiné“)

rodiče

finanční prostředky

škola, učitelé

média

vrstevníci, kamarádi

místo bydliště

jiné (napište krátce kdo, případně co) .....

.....

.....

7. Myslíte si, že jste o volnočasových aktivitách v Zábřehu dostatečně informován(-a)? (označte křížkem do vyznačeného pole pouze jednu možnost)

ANO

SPÍŠE ANO

SPÍŠE NE

NE

8. Napište, kterých aktivit byste se rád(-a) zúčastnil(-a), ale nemůžete. Uveďte důvody, proč se jich nemůžete zúčastnit. (vypište vše, co byste chtěli dělat a odůvodněte proč nemůžete - např. taneční – pozdní konání , hra na hudební nástroj - nedostatek financí, kroužek karate konaný v sobotu – nemám dopravní spojení, aerobic – nemám s kým se účastnit apod.).

.....

.....

.....

.....

.....

Děkuji za Váš čas a přeji vše dobré ☺